د پوهنې وزارت

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولګی

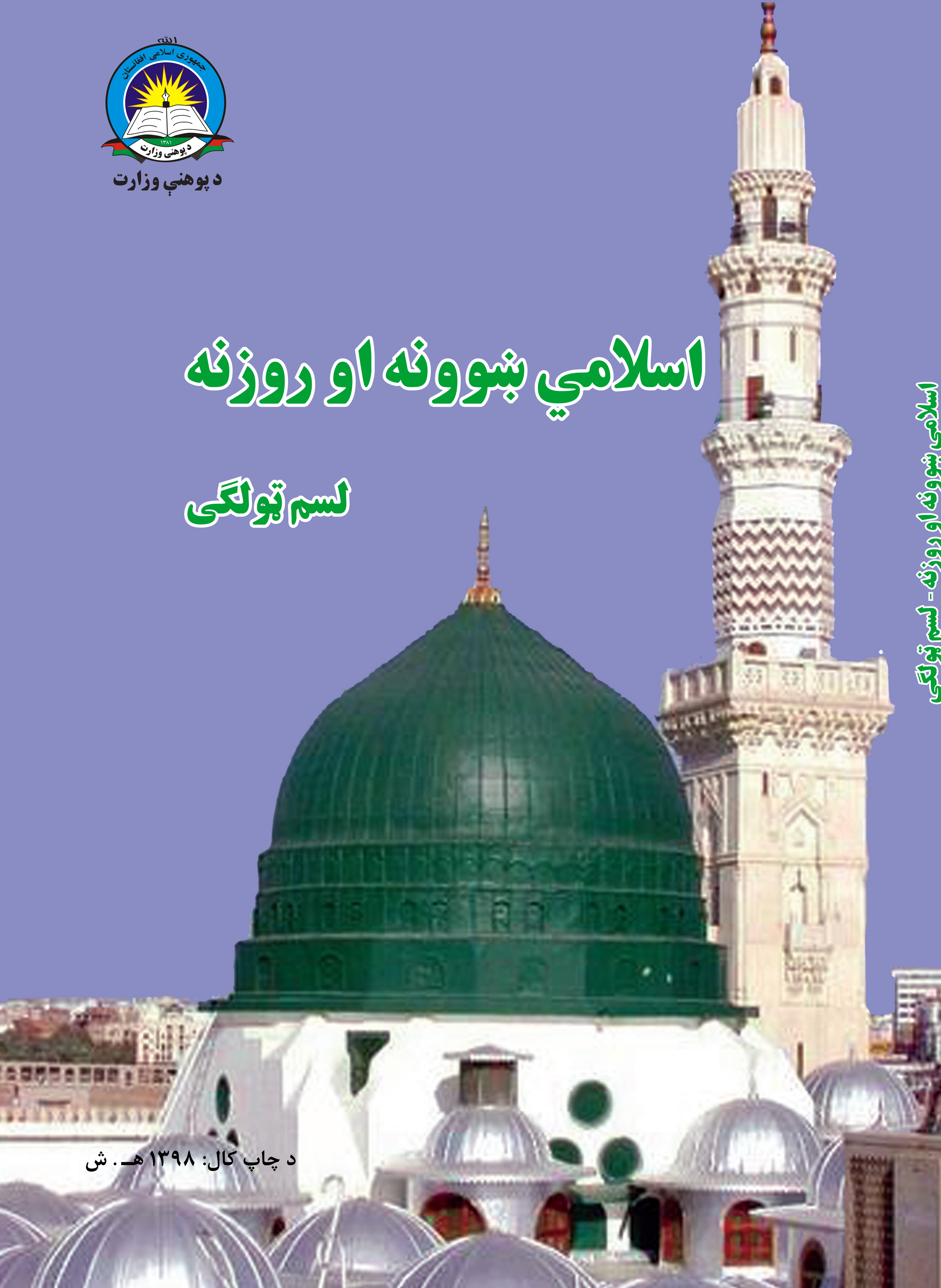

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش

اسلامي ښوونه او روزنه - لسم ټولګی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هيواد به تل ځليږي
په سينه کې د آسيا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پاميريان، نورستانيان
هم ايماق، هم پشه يان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاويدان
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ .ش.

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: اسلامي ښوونه او روزنه

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د اسلامي زده کړو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

اډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اډیټ دیپارتمنت غړي

ټولګی: لسم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپخونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کیږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپیڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

د موضوعاتو فهرست

د عقايدو برخه

لومړی لوست: د عقايدو علم ۱
دويم لوست: د الله تعالی پر وجود ايمان ٤
دريم لوست: د الله تعالی وحدانيت (يو والی) ۷
څلورم لوست: د الوهيت توحيد ۹
پنځم لوست: د الله تعالی نومونه او صفات ۱۳
شپږم لوست: د الله تعالی د نومونو شمېر او د صفتونو ډولونه ۱۷
اووم لوست: د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱) ۲۱
اتم لوست: د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲) ۲٤
نهم لوست: کلام د الله تعالی صفت دی ۲۷
لسم لوست: پر ملائکو ايمان ۳۰
يوولسم لوست: د حديثو برخه ۳٤
دولسم لوست: د احاديثو اهميت ۳۵
ديارلسم لوست: په چارو کې تدبير ۳۹
څوارلسم لوست: د سولې اهميت ٤۲
پنځلسم لوست: په کارونو کې آسانتيا ٤۵
شپاړسم لوست: د ظلم مخنيوی ٤۸
اوولسم لوست: د غضب درملنه ۵۱
اتلسم لوست: غوره خلک ۵٤
نولسم لوست: د ايمان خصلتونه ۵٦
شلم لوست: تعصب ٦۰
يو ويشتم لوست: د مؤمن شان (حالت) ٦٤
دوه ويشتم لوست: پر تکليفونو صبر ٦۹
درويشتم لوست: د مسلمان حقوقونه ۷۳
درويشتم لوست: دوه مخی ۷۷
څلور ويشتم لوست: د خوب آداب ۸۱

د فقهې برخه ۸۵
پنځه ویشتم لوست: اسلام د ژوندانه نظام ۸۶
شپږ ویشتم لوست: د اسلام اقتصادي نظام ۸۸
اووه ویشتم لوست: د اسلامي اقتصاد ځانګړتیاوې ۹۰
اته ویشتم لوست: د اسلامي اقتصاد ښیګنې ۹۲
نهه ویشتم لوست: د میراث د علم اساسات ۹۴
دېرشم لوست: د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۱) ۹۷
یو دېرشم لوست: د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۲) ۹۹
دوه دېرشم لوست: د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۳) ۱۰۱
درې دېرشم لوست: ذوي الفروض او د هغوی برخې ۱۰۳
څلور دېرشم لوست: د ښځینه ذوي الفروضو احوال ۱۰٦
پنځه دېرشم لوست: عصبات ۱۰۹
شپږ دېرشم لوست: د برخو (سهمونو) مخرجونه ۱۱۱
اووه دېرشم لوست: عول ۱۱۳
اته دېرشم لوست: د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق ۱۱۵
نهه دېرشم لوست: تصحیح ۱۱۷
څلوېښتم لوست: د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسیم طریقه ۱۱۹
یو څلوېښتم لوست: تخارج ۱۲۱
دوه څلوېښتم لوست: رد ۱۲۳
درې څلوېښتم لوست: جهاد ۱۲۵
څلور څلوېښتم لوست: د جهاد لاسته راوړنې ۱۲۸
پنځه څلوېښتم لوست: څوک په جهاد مکلف دي؟ ۱۳۱
شپږ څلوېښتم لوست: د اسلام له نظره د جهاد ډولونه ۱۳۳
اووه څلوېښتم لوست: سوله او احکام یې ۱۳۷
اته څلوېښتم لوست: د ذمې عقد (تړون)..۱۳۹

د عقایدو علم

شرعي احکام په عمومي ډول په دوو برخو وېشل شوي دي

۱- عملي احکام: هغه دي چې د اعمالو په کیفیت پورې اړه لري کوم چې د بدن د غړو په واسطه سرته رسیږي او فرعي احکام هم ورته ویل کیږي، لکه: د لمانځه فرضیت، د زنا حرام والی او داسې نور.

۲- اعتقادي احکام: هغه دي چې عقیدې پورې اړه لري، د زړه اعمال دي، د بدن په ظاهري غړو نه تر سره کیږي او اصلي احکام هم ورته وایې، لکه: د الله تعالی په وجود، وحدانیت، د آخرت په ورځ او داسې نورو باور کول.

د لومړي ډول احکامو علم ته د شریعت احکام او فقهې علم ویل کیږي او دویم ډول علم ته د توحید، صفاتو او عقایدو علم ویل کیږي چې موږ دلته له دغه دویم ډول علـم څخه بحث کوو.

د عقایدو تعریف

عقاید د عقیدې جمع ده، عقیده په لغت کې کلک تړلو ته وایـې او د اسـلامي علومـو پـه اصطلاح کې په دوو معناوو راغلې ده.

لومړی: د الله تعالی د قدیم ذات په وحدانیت او پر ټولو هغـو لارښـوونو چـې محمـدﷺ د الله تعالی له لوري انسانانو ته رسولي، کلک ایمان او باور لرل.

دویم: هغه قضایا او جملې چې د مؤمن له ځیزونو څخه بحث کوي.

د تعریف شرح

عقیده کلکو تړلو ته وایې او عقاید په دې نامه سره، ځکه یادیږي چې انسان هـم پـه هغـه څه چې عقیده لري خپل زړه تړي او کلک یقین وربانديې کوي،خو دا یقـین بایـد دومـره غښتلی او پوخ وي چې هیڅ ډول شک او شبهه پکې ځای ونه لري، ځکه عقیده په عربـي ژبه کې پوخوالي او ټینګښت ته وایي، سست باور عقیده نه ګڼل کیږي.

فعالیت: لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست او هم د عقیدې د لفظ لومړی او دویمه معنا یکې وټاکئ:

۱ـ په الله تعالی عقیده لرل څه حکم لري؟

۲ـ تاسې ته عقیده په یوې اونۍ کې څو ساعته تدریس کېږي؟

د عقایدو د علم موضوع

د عقایدو د علم موضوع د الله تعالی ذات، صفات او د پیغمبر رسالت دی چې په هغه کې په ملایکو، آسماني کتابونو، انبیاوو، د آخرت په ورځ، حساب، جنت، جهنم او د خیر او شر په تقدیر ټولو ایمان لرل شامل دي.

د عقایدو د علم غرض

د عقایدو د علم غرض او ګټه په دنیا او آخرت کې د انسان بریالیتوب او نېک بختي ده، هغه څوک چې د الله تعالی په کتاب او د هغه د پیغمبر په سنتو په سمه توګه باور ولري او پیروي یې کوي، هېڅکله به نه په دنیا او نه په آخرت کې ناکام شي.

د دې علم په زده کړه د انسان عقیده سمېږي او حقیقتونه د ځان، کایناتو او خپل خالق په هکله په ربښتیني بڼه پېژني.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د تعریف، موضوع او غرض په اړه بحث وکړي.

د عقایدو د علم نومونه

د عقایدو علم په نورو نومونو هم نومول شوی، لکه: د توحید علم، اصول الدین، الفقه الاکبر، الإیمان.

فعالیت: زده کوونکي دې د اسلامي عقیدې د پېژندلو په اړه په خپلو کې سره خبرې وکړي.

د عقایدو د علم فضیلت او ارزښت

د عقایدو علم له نورو ټولو علومو څخه غوره او د شرف خاوند دی، ځکه د هر علم شرف او فضیلت د هغه علم پر موضوع پورې اړه لري، د عقایدو د علم موضوع له شرف

څخه ډکه موضوع ده چې هغه د الله تعالی ذات، اسماء، صفات، د هغه د وحدانیت، او پر بندګانو باندې د الله تعالی حقونه دي. همدارنګه پر انبیاوو او ټولو هغو شیانو باندې علم چې پر آخرت پورې تعلق لري.

د عقایدو د علم حکم

د عقایدو د علم زده کول فرض عیني او فرض کفایې دي.

فرض عیني: په اجمالي ډول پر هر مسلمان نارینه او ښځه باندې فرض عین دي چې په ټولو هغو شیانو باندې عام او مجمل ایمان راوړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی له لوري د هغوی خبر ورکړی دی، لکه: په توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت ریښتینی ګڼل او داسې نور.

فرض کفایې: په تفصیلي ډول د عقایدو د علم د دلایلو زده کول فرض کفایې دي. د مثا ل په ډول: په هغو آیتونو او حدیثونو باندې ځان پوهول چې توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت یې ثابت کړی وي.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د فضیلت او حکم په هکله نورو ته معلومات ورکړي.

پوښتنې

١. عقیده د لغت او اصطلاح له مخې تعریف کړئ.
٢. د عقایدو د علم موضوع څه شی ده؟
٣. د عقایدو د علم غرض څه شی ده؟
٤. دعقایدو علم څه اهمیت لري؟ بیان یې کړئ.
٥. د عقایدو د علم حکم بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د علم په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د الله تعالی پر وجود ایمان

ځمکه، آسمانونه او هغه څه چې په دې دواړو کې موجود دي آیا په خپله پیدا شوي او که داسې ذات وجود لري چې دغه موجودات یې پیدا کړي دي؟
د کایناتو دغه نظم چې هېڅ ګډوډي پکې نه لیدل کېږي او په منظم شکل پر مخ ځي آیا په خپل سر روان دي او که تنظیموونکی لري؟

د الله تعالی د وجود دلایل

د الله تعالی پر وجود نقلي اوعقلي دلایل شتون لري چې ځینې یې په لاندې توګه بیانیږي:

لومړی نقلي دلیل

د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره په قرآن کریم کې ډېر زیات دلیلونه ذکر شوي، لکه: الله تعالی د البقرې په سورت کې داسې فرمايي: ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ۞ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾[البقرة: ۱۶۳- ۱۶۴]

ژباړه: او ستاسې معبود یو دی، له هغه پرته بل هېڅ معبود نشته، هغه ډېر مهربان او خورا بښونکی دی. د آسمانونو او ځمکې په پیدایښت، د شپې او ورځې په اوړېدو را اوړېدو او په هغو بېړیو کې چې خلکو ته د ګټې وړ شیانو وړلو راوړلو لپاره په سمندر کې روانېږي او په هغو اوبو کې چې الله تعالی له آسمانه نازلې کړي دي، بیا یې په هغو سره مړه ځمکه را ژوندۍ کوي او په ځمکه کې یې هر راز ساکښ موجودات خواره کړي دي او د بادونو په لګېدو او د آسمان او ځمکې تر منځ په اېل کړی شوي وریځ کې د هغو خلکو لپاره د قدرت نښې نښانې دي چې له پوهې نه کار اخلي.

له پورتنیو مبارکو آیتونو څخه د استدلال طریقه

دا آیتونه صراحتاً دلالت کوي چې ستاسې معبود یو دی، په رحمن او رحیم سره یې ستایلی دی او د یووالي لپاره یې د مخلوقاتو څخه ډول ډول دلیلونه بیان کړي دي، دا

ټوله هستي چې د کوم نظم او قانون څخه پیروي کوي د دې هرو مرو ناظم او چلوونکی شته، که نه، نو هر څه به ګډوډ وای.
نو پورتني آیتونه، لکه: څرنګه چې نقلي دلیل حسابیږي همدا ډول عقلي دلیل هم ګڼل کیږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور نقلي دلیلونه هم ذکر کړي.

د الله تعالی پر وجود باندې عقلي دلیل

ډیر زیات عقلي دلایل شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي، د بېلګې په توګه: هغه واقعه چې د امام ابوحنیفه (رح) او دهري تر منځ پېښه شوې وه، د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره تر ټولو غوره دلیل دی: له دهریانو څخه څو کسه امام ابو حنیفة (رح) ته راغلل او له ده څخه یې د الله تعالی د وجود په اړه پوښتنه وکړه، (د دوی نیت د امام ابو حنیفه (رح) په شک کې اچول وو) امام ابوحنیفه (رح) ورته وویل: زه په یوه ډېر حیرانوونکي کار بوخت یم. دوی وپوښتل هغه څه کار دی؟ ابو حنیفه (رح) ورته وویل: چا راته وویل: دلته یوه کښتۍ ده چې هېڅوک پکې نشته، په خپله په سیند کې چلېږي، د سیند په غاړه درېږي، په خپله سامان باروي، بیا په خپله سیده نورو ښارونو ته ځان رسوي، هلته خپل سامانونه په خپله کښته کوي، هر شی، لکه: خرما، جامې او داسې نور توکي بېل بېل له خپلو همجنسو توکو سره ځای پر ځای کوي، هېڅ شی یو له بل سره نه تړې ګډېږي، سره له دې چې په دې کې هېڅوک نشته، نه څوک شته چې هغه وچلوي او نه څوک شته چې هغې ته لارښوونه وکړي.
دوی وویل: نو آیا ته دا خبره منې؟ دا خبره، خو له لېوني پرته بل څوک نه قبلوي، ځکه کښتۍ له لرګي څخه جوړه شوې ده، نو څرنګه به لرګی په خپله حرکت وکړي؟ څرنګه به په خپله وچلېږي؟ څرنګه به په خپله سامان بار کړي؟ په دې وخت کې امام ابو حنیفه (رح) دوی ته وویل: تاسې شخړه کوئ، په داسې حال کې چې تاسې په خپلو سترګو باندې دغه کاینات وینئ، دغه ستوري چې حرکت کوي چا پیدا کړي؟ لمر او سپوږمۍ ته په دغه منظم ډول څوک حرکت ورکوي؟ دغه مخلوق چا په ځمکه کې خور کړی

دی؟ دغه وربېځ چا پیدا کړې ده؟ په پای کې دهري په پړ کېدو سره له نور بحث نه تېر شو او توبه یې وایستله.

همدارنګه نور ډېر عقلي دلیلونه شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي او هر څه چې الله تعالی پیدا کړي د هغه پر وجود باندې دلیلونه دي کله چې انسان په دغو مخلوقاتو کې فکر او سوچ وکړي، نو وایې: ﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [آل عمران: ۱۹۱] **ژباړه:** ای زموږ پالونکیه (ربه)! دا مخلوقات تا عبث (بې حکمته او بې ګټې) نه دي پیدا کړي، پاکي ده تا لره (له ټولو عیبونو څخه) نو وساته موږ د دوزخ له اور څخه.

د الله تعالی ذات قدیم دی

د الله تعالی ذات قدیم دی، همېشه و او همېشه به وي، د ده د وجود ابتداء نشته، په دې اړه الله تعالی فرمایي: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ﴾ [الحدید: ۳] **ژباړه:** همغه لومړی هم دی او وروستی هم. یعنې الله تعالی اول دی ابتداء نه لري او آخر دی انتهاء (پای) نه لري.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور عقلي دلیلونه بیان کړي.

د الله تعالی پر وجود د ایمان حکم

د الله تعالی پر وجود ایمان (باور او یقین) لرل فرض دي که څوک د الله تعالی له وجود څخه منکر شي کافر دی.

پوښتنې

۱. د کایناتو له شتون څخه د خالق پر وجود څنګه دلیل نیسئ؟
۲. د الله تعالی پر وجود باندې یو نقلي دلیل ذکر کړئ.
۳. د الله تعالی پر وجود باندې یو عقلي دلیل ذکر کړئ.
٤. په الله تعالی باندې ایمان څه حکم لري؟

کورنی دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د وجود په اړه یوه مقاله ولیکي.

د الله تعالى وحدانيت (يو والى)

د ټولو مخلوقاتو پيدا کوونکى يوازې الله تعالى دى. په ذات، نومونو او صفاتو کې شريك او سارى نه لري، د هېڅ مرستې ته اړ ندى، بلکې ټول مخلوقات ده ته اړ او محتاج دي.

د توحيد تعريف

توحيد يو ګڼلو ته وايي او په اصطلاح کې د الله تعالى يو ګڼل توحيد بلل کيږي. [1]

د تعريف شرح

د الله تعالى توحيد دا معنا لري چې الله تعالى په ذات او صفاتو کې ځانګړى دى او له هغه سره سارى او شريك نشته.

د توحيد ډولونه

د الله تعالى توحيد په درې ډوله دى:

- د ربوبيت توحيد.
- د الوهيت توحيد.
- د نومونو او صفاتو توحيد.

فعاليت: زده کوونکي دې د الله تعالى د توحيد په هکله يو له بل سره خبرې وکړي.

د ربوبيت توحيد

د ربوبيت توحيد په دې عقيده لرل دي چې د مخلوقاتو پيداکوونکى، رزق ورکوونکى، تدبير نيوونکى، عزت او ذلت ورکوونکى، خير او شر رسوونکى او په ټولو مخلوقاتو کې له اسبابو پرته متصرف او واکدار يوازې يو الله تعالى دى.

نو يوازې الله تعالى خالق او مالك دى. له اسبابو پورته مرسته يوازې له الله تعالى څخه غوښتل کيږي، په ټول عالم کې يوازې الله تعالى له اسبابو پرته تصرف کوي، مخلوقات په خلقت او پايښت کې ټول الله تعالى ته محتاج دي، الله تعالى د عالم د نظام په چلولو کې د هېچا مرستې ته اړتيا نه لري.

---

١ – شرح العقيدة الطحاوية – – (١ / ٨)

د ربوبيت د توحيد د اثبات دليلونه

الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايلي دي: ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ [الزمر: ٦٢] **ژباړه:** الله تعالی د هر شي هستوونکی دی، هماغه د هر شي کار ساز او چلوونکی دی.

همدا راز فرمايي: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا﴾ [الإسراء: ١١١] **ژباړه:** او ووايه ټوله ثنا او ستاينه هغه خدای لره ده چې هغه نه څوک په زوی ولی سره نيولی، نه په پادشاهی کې څوک شريک ورسره شته، نه يې د بې وسی له امله ملا تړی شته او پوره لويي يې بيان کړه.

د ربوبيت د توحيد غوښتنه دا ده چې بايد هر ډول عبادت، زاري اوفرياد، د مرستې آواز، ټول دنيوي او اخروي حاجتونه له الله تعالی څخه وغوښتل شي، ورسره د نورو متصرفينو او مرستندويانو له نيولو څخه په کلکه ډډه وشي، ځکه چې يوازې الله تعالی د هر ډول عبادت اوبندگۍ لايق دی.

همدارنگه الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [الأنعام: ١٧] **ژباړه:** که الله تاته کوم تکليف در ورسوي، نو له هغه نه پرته بل څوک نشته چې تا له تکليف څخه وژغوري، که هغه ذات تا ته کومه ښېگڼه او گټه در واړوي، نوهغه په هر څه قادر ذات دی.

په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ١٨٦] **ژباړه:** او ای پيغمبره! زما بندگان که له تا نه زما په اړه پوښتنه وکړي، نوهغوی ته ووايه چې زه ورته ډېر نژدې يم، بلونکی چې کله ما وبلي زه د هغه بلنه اورم، نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لبيک ووايي، او پر ما ايمان راوړي، تـه دا خبره هغوی ته واوروه، کېدای شي چې هغوی سمه لار ومومي.

فعاليت: زده کوونکي دې د ربوبيت د توحيد د اثبات په اړه عقلي دليلونه بيان کړي.

پوښتنې

١. توحيد تعريف کړئ!
٢. توحيد په څو ډوله دی؟
٣. د ربوبيت له توحيد څخه مراد څه دی؟
٤. د ربوبيت پر توحيد باندې نقلي دليل ذکر کړئ.

د الوهيت توحيد

- آيا پرته له الله تعالى څخه بل څوك د عبادت وړ شته؟
- بنده بايد له چا څخه مرسته وغواړي؟
- چا ته د عجز سر ښکته کړي؟

د الوهيت تعريف

اله معبود ته وايي. الوهيت مصدر او د الله تعالى صفت دی، د الوهيت د توحيد معنا دا ده چې يوازې الله تعالى معبود دی او په معبوديت کې شريك نه لري.

د تعريف شرح

د عبادت وړ يوازې الله تعالى دی. يوازې الله تعالى ته بايد د عجز سر ښکته شي، امر يې ومنل شي او له منهياتو څخه يې ځان وژغورل شي چې دا په حقيقت کې د الوهيت توحيد دی او د عبادت توحيد هم ورته وايي.

د الوهيت توحيد

د الوهيت توحيد په دې باندې عقيده لرلو ته وايي چې يوازې الله تعالى د عبادت وړ دی.

عبادت په شرعي اصطلاح کې په دوو معناوو راغلی دی.

١. په خاصه معنا: عبادت په خاصه معنا سره له لمانځه، روژې، زکات او حج څخه عبارت دی او همدارنګه نورې هغه چارې چې موخه ورڅخه يوازې د الله تعالى امر پر ځای کول وي او عادتي چارو پورې اړه ونه لري هم د عبادت په مفهوم کې داخلې دي.

٢. په عامه معنا: عبادت په عامه معنا سره دې ته ويل کيږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې يوازې د الله تعالى امر ومنل شي، که هغه عبادت په خاصه معنا سره وي، که معاملات وي، که دکورني ژوند احکام وي او که پر امنيت، سياست او اقتصاد پورې تړلي احکام وي.

يو انسان هلته موحد ګڼل کيږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې د الله تعالى اطاعت وکړي او ټول هغه عادتونه او نظريات چې د اسلام له سپېڅلي دين سره مخالف وي رد کړي.

د الوهیت د توحید د اثبات دلیلونه

په قرآن کریم او سنتو کې د الوهیت په توحید باندې بې شمېره دلیلونه شته چې یو څو یې په لاندې توګه بیانېږي.

قرآن کریم: الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵] **ژباړه:** له الله، (هغه) ژوندي ابدي ذات پرته چې ټول کائنات یې تنظیم کړي دي، بل هېڅ خدای نشته.

په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ [الكهف:۱۱۰] ژباړه: اې پیغمبره! ووایه چې زه یوازې ستاسو په څېر انسان یم، او ما ته وحې شوې چې ستاسې معبود یو الله (ج) دی.

الله تعالی د الاخلاص په سورت کې فرمایي: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۞ اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ [الإخلاص: ۱، ۲]

ژباړه: اې پیغمبره! ووایه چې الله تعالی یو دی، الله تعالی بې نیازه دی چا ته اړ ندی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایلي دي: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ [البقرة: ۲۵۶]

ژباړه: د دین په چارو کې څه زور او مجبورول نشته، سمه خبره له غلطو مفکورو څخه جلا کړای شوې ده، اوس چې څوک له کوم طاغوت نه منکر شي او پر الله ایمان راوړي هغه یوه داسې کلکه اسره ونیوله چې هېڅکله ماتېدونکې نه ده.

د طاغوت تعریف: طاغوت هغه چا ته ویل کېږي چې د الله تعالی په مقابل کې یې پیروي کېږي، که هغه انسان وي او که بتان.

په یوه حدیث شریف کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: عَنْ عَدِيِّ بن حَاتِمٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: "يَا عَدِيُّ اطْرَحْ هَذَا الْوَثَنَ مِنْ عُنُقِكَ"، فَطَرَحْتُهُ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ بَرَاءَةٍ، فَقَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾[التوبه:۳۱] حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا، فَقُلْتُ: إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ، فَقَالَ: "أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتُحَرِّمُونَهُ وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ، فَتَسْتَحِلُّونَهُ؟"قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: "فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ"[۱] **ژباړه:** عدي بن حاتم رضي الله تعالی عنه وايي چې زه رسول الله صلی الله علیه

۱ المعجم الكبير للطبراني – (۱۲ / ۷)

وسلم ته راغلم او زما په غاړه کې له سرو زرو څخه جوړ شوی صلیب ځوړند و، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وفرمایل: ای عدي! له غاړې څخه دې دغه بت ایسته کړه ما هغه بوت ایسته کړ، وروسته بیا زه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلم چې ده مبارك د براءت مبارك سورت تلاوت کاوه، نو دا آیت یې تلاوت کړ: ((دوی خپل عالمان او روحانیون له الله ^(ج)^ پرته خپل (خدایان) نیولي دي)) کله چې له تلاوت څخه فارغ شو، نو ما ورڅخه پوښتنه وکړه او ومې ویل: موږ خو د دوی عبادت نه کولو؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: آیا دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حرامول، تاسو به هغه شیان حرام ګڼل؟ دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حلالول چې بیا به تاسو هغه حلال ګڼل؟ ما ورته وویل همداسې خو وو، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: همدا د دوی عبادت کول دي.

حدیث شریف: د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ډېر زیات شمېر مبارك احادیث دلالت کوي چې د هغو له جملې څخه موږ دلته د جابر بن عبد الله ﷺ روایت شوی حدیث ذکر کوو: رسول الله ﷺ په حج کې تلبیه په لوړ آواز پیل کړه: « لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ لَكَ، وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ ». **ژباړه:** په طاعت ولاړ یم تاته، اې الله ^(ج)^ په هغه څه کې چې تا پر موږ نازل کړي، ستا اطاعت کوو، ای هغه ذاته چې شریك او ساری نه لرې ستا اطاعت کوو، یقیناً چې ټولې ستاینې او نعمتونه یوازې تا لره دي او پاچاهي هم یوازې ستا ده، نشته شریك او سیال تا لره.

په همدې حدیث شریف کې جابر بن عبد الله ﷺوایي: کله چې رسول الله ﷺ د صفا غونډۍ ته وخوت، مخ یې کعبې ته کړ، داسې یې وفرمایل: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ »[1] **ژباړه:** له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، الله یو دی شریك نه لري، د عالم پاچاهي یوازې ده لره ده، غوره صفتونه ټول ده لره دي او دی په هر څه توانمن دی. له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، هغه یو دی، خپله وعده یې پوره کړه (د مکې په فتحه کې، د کفارو په ماتولو او داسې نورو کې) یې د خپل بنده مرسته وکړه او په یوازې ذات یې کفري لښکرو ته ماتې ورکړه.

١ – صحیح مسلم.

عقلي دليل: هرڅوک چې د الله تعالی په ربوبیت باور لري او وایي چې یوازې الله تعالی د دې مخلوق پیدا کوونکی او تدبیر کوونکی دی، بل هېڅوک نه شي کولای چې څه شی پیدا کړي، یا چا ته ګټه او یا زیان ورسوي، نو لازمه ده چې په دې هم اقرار وکړي چې یوازې همدغه ذات د بندګۍ مستحق هم دی، باید یوازې د ده بندګي وشي او یوازې د ده شکر ادا شي، د شیانو په تحلیل او تحریم کې یوازې د ده اوامرو ته غاړه کېښودل شي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الوهیت د توحید په هکله څو نور دلیلونه ذکر کړي.

د الوهیت د توحید حکم

د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ایمان او باور لرل فرض او منکر یې کافر دی.

پوښتنې

١. الوهیت تعریف کړئ!
٢. د الوهیت توحید څه ته وایې؟
٣. د الله تعالی د الوهیت د توحید لپاره دلیلونه ذکر کړئ!
٤. طاغوت تعریف کړئ.
٥. د الله تعالی د الوهیت د توحید حکم څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د الوهیت د توحید په اړه یوه مقاله ولیکي.

پنځم لوست

د الله تعالی نومونه او صفات

الله تعالی د ښکلو نومونو خاوند دی، د الله تعالی په نومونو باندې په اجمالي توګه باور درلودل، د اسلامي عقیدې برخه ده او که څوک په تفصیلي توګه وربانديې وپوهېږي، الفاظ یې یاد کړي او په معنا یې ځان پوه کړي، نو د ستر اجر وړ ګرځي.

د نومونو او صفاتو تعریف

اسماء د اسم جمع ده، اسم نوم ته وايي، د الله تعالی اسماء هر هغه لفظ ته ویل کیږي چې په قرآن کریم او سنتو کې یې یادونه شوې وي او د الله تعالی په ذات دلالت وکړي، لکه: رحمان، رحیم، غفور، ودود او داسې نور.

صفات د صفت جمع ده، د الله تعالی صفات هغه د کمال معاني دي چې الله تعالی خپل ځان په قرآن کریم کې وربانديې ستایلی او د الله رسول په هغو، په خپلو ویناوو سره موصوف کړی وي، لکه: د علم، قدرت او ارادې صفتونه.

د نومونو ډولونه

د الله تعالی نومونه په دوه ډوله دي:

۱ـ ذاتي نوم چې یوازې د الله تعالی په ذات دلالت کوي، هغه د (الله) کلمه ده.

۲ـ صفتي نومونه چې د الله تعالی په ذات او صفت دواړو دلالت کوي، لکه: قادر، علیم، حکیم، سمیع او بصیر.

د صفتي نومونو او صفاتو تر منځ توپیر

د الله تعالی صفتي نومونه د هغه له صفاتو سره په معنا او شمېر کې توپیر لري:

لومړی: په معنا کې توپیر: لکه: پورته چې بیان شو صفتي نومونه د الله تعالی په ذات دلالت کوي سره له یو صفته، ځکه دا هر یو نوم د الله تعالی په ذات او په هغه پورې په قایم یو صفت دلالت کوي چې قادر په قدرت، علیم په علم، حکیم په حکمت، سمیع په سمع او بصیر په بصر د الله تعالی له ذات سره یو ځای دلالت کوي، نو صفتي نوم په ذات او صفت دواړو دلالت کوي او صفت په یو څیزدلالت کوي.

دویم په شمېر کې توپیر: د الله تعالی صفات د هغه له نومونو څخه زیات دي، ځکه هر صفتي نوم یو صفت په ځان کې لري، ځینې صفات د الله تعالی په افعالو پورې اړه لري، د افعالو نهایت او پای نشته، د بېلګې په توګه: اخذ (نیول)، تسخیر (تابعدار ګرځول)، امساك (بندول) او بطش (راګیرول، او حمله کول) او داسې نور د الله تعالی صفتونه دي، ځکه دا افعال په قرآن کریم کې الله تعالی ته ثابت دي، [1] خو الله تعالی ته موږ د دې صفاتو پر بنسټ د آخِذ، مُسَخِّر، مُمْسِك او باطِش نومونه نه شو ایښودلی، ځکه د الله تعالی اسماء توقیفي دي، له ځانه ځوك نوم نه شي ورته ایښودلای.

د الله تعالی د نومونو د اثبات دلایل

الله تعالی د ښو نومونو خاوند دی، د اثبات لپاره یې په قرآن کریم او نبوي احادیثو کې ډېر زیات دلایل شته چې په لنډ ډول دلته ځینې له هغو څخه ذکر کېږي.

قرآن کریم

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ [الأعراف: ١٨٠]

ژباړه: او د الله تعالی ډېر ښه نومونه دي، نو په هماغو یې و بولئ، هغه خلك پرېږدئ چې د ده په نومونو کې کوږوالی کوي، دوی چې څه کوي د هغو بدله به مومي.

الله تعالی په بل مبارك آیت کې فرمایي: ﴿ قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ [الإسراء: ١١٠] **ژباړه:** ورته ووایه: الله را وبولئ یا رحمان، هر یو چې رابولئ، نو د (الله) هغه ډېر ښه ښه نومونه دي.

دغه مبارك آیت دا په ډاګه کوي چې د الله تعالی نومونه ثابت دي او ټول په یوه الله تعالی دلالت کوي.

حدیث شریف

په یوه مبارك حدیث شریف کې داسې راغلي دي: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أَعْطَى وَإِذَا دُعِيَ

---

١ الله تعالی فرمایی: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ﴾ (البقرة : ٦٣)، ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ﴾ (الحج : ٦٥)، ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ﴾ (الدخان: ١٦).

بِهِ أَجَابَ» ([1]) **ژباړه:** رسول الله ﷺله یوه سړي څخه واورېدل چې ویل یې: یا الله زه له تا څخه سوال کوم، ځکه ته الله یې، یو یې، بې نیازه یې، هغه ذات چې هېڅوک یې نه دي زېږولي، او نه خو له چا زیږېدلی او نه یې څوک سیال شته. د دې خبرو له اورېدو وروسته نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: یقیناً چې دغه سړي له الله تعالی څخه د ده په هغه لوی نامه سره سوال وکړ چې که په دغه نوم سره سوال ورڅخه وشي ورکوي یې او که غوښتنه ترې وشي قبلوي یې.

فعالیت

زده کوونکي دې د قرآن کریم ځینې هغه آیتونه ذکر کړي چې د الله تعالی نومونه پکې ذکر شوي دي.

د الله تعالی د نومونو حکم

د الله تعالی په ټولو هغو نومونو چې په قرآن کریم او یا د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په مبارکو صحیحو احادیثو کې راغلي دي، ایمان راوړل فرض دي.

د الله تعالی د نومونو او صفاتو په هکله د اهل سنت او جماعت تګلاره

په دې هکله دوه مطلبونه د بیان وړ دي.

۱ـ اهل سنت والجماعت ټول هغه نومونه او صفات چې الله تعالی ځان ته ثابت کړي یا پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورباندې ستایلی، الله تعالی ته ثابت ګڼي، هیڅ ډول تعطیل، تحریف، تمثیل او تکییف نه پکې کوي، په دې توګه چې معطل او بې معنا یې نه ګڼي، معناوې یې بل لور ته نه اړوي، مثالونه نه ورته بیانوي او له څرنګوالي څخه یې خبرې نه کوي.

الله تعالی فرمايي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: ۱۱] **ژباړه:** د هغه په څېر هېڅ شی نشته او هغه اورېدونکی او لیدونکی دی. د دې آیت په لومړۍ برخه کې تمثیل او تکییف او په دویمه برخه کې یې تعطیل او تحریف نفي شوی دی.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د نومونو او صفاتو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بیان کړي او له پورتني آیت څخه دې د استدلال طریقه ذکر کړي.

---

۱ – رواه احمد في مسنده.

۲ـ د الله تعالی نومونه توقیفي دي، په دې توګه چې ټول له قرآن کریم او حدیثونو څخه اخیستل شوي، څوک نشي کولای چې الله تعالی ته له ځانه نوم کېږدي، البته د الله تعالی د نومونو ژباړه نورو ژبو ته علما د خلکو د پوهې لپاره روا بولي، لکه: رب ته چې په پښتو کې څښتن او په فارسي کې خدا ویل کېږي، نو په عقل سره الله تعالی ته نوم نشي اېښودل کېدای ځکه الله تعالی فرمايلي: ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لا تَعْلَمُونَ ﴾ [الأعراف: ۳۳]

ژباړه: ورته ووایه: زما رب خو ښکاره او پټ بې حیا کارونه حرام کړي، ګناه، په ناحقه تېری، دا چې له الله سره هغه څه شریک و ګڼئ چې د هغه په هکله یې څه سند نه دی را نازل کړی او دا چې په الله پورې داسې څه ووایئ چې تاسې پرې نه پوهېږئ.

د الله ﷻ پر نومونو او صفاتو ځان پوهول له بندګانو سره د الله ﷻ په پېژندلو کې مرسته کوي، او همدارنګه له الله ﷻ سره د مینې او تقوا د زیات والي لامل کېږي.

؟؟ پوښتنې

۱. د نومونو او صفاتو تعریف بیان کړئ.
۲. د الله تعالی نومونه په څو ډوله دي؟
۳. آیا د الله تعالی د نومونو او صفاتو تر منځ توپیر شته؟
٤. د الله تعالی د نومونو د اثبات دلایل بیان کړئ.
۵. د الله تعالی د نومونو حکم بیان کړئ.
٦. د الله تعالی د نومونو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د قرآن کریم ځینې هغه آیتونه ولیکي چې په هغې کې د الله تعالی نومونه ذکر شوي دي.

د الله تعالی د نومونو شمېر او د صفتونو ډولونه

په تېر لوست کې مو د الله تعالی د نومونو او صفاتو د تعریف او د اثبات د دلایلو په اړه یو څه زده کړل. په دې لوست کې د الله تعالی د نومونو د شمېر او صفاتو د ډولونو په اړه معلومات ترلاسه کوو.

د الله تعالی د نومونو شمېر

د الله تعالی د نومونو یادونه په قرآن کریم او نبوي حدیثو کې شوې ده:

- **قرآن کریم:** الله تعالی فرمايي: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝﴾ [الحشر: ٢٢ - ٢٤]

ژباړه: الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هېڅ معبود برحق نشته، په پټه او په ښکاره هر څه باندې پوهېدونکی، همغه رحمن او رحیم دی. الله هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه باچا دی، ډېر مقدس، له ټولو عیبونو څخه سالم، امان ورکوونکی، ساتونکی، په ټولو برلاسی. په زوره د خپل حکم نا فذوونکی او د لويي څښتن، لويي کوونکی، پاک دی الله له هغه شرک نه چې خلک يې کوي، الله هغه ذات دی چې د هستونې پلان جوړوونکی د هغه نافذوونکی او د هغه سره سم صورت جوړوونکی دی، د هغه ډېر غوره نومونه دي هر څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، د هغه په پاکۍ سره ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

فعالیت: په پورتنیو آیتونو کې د الله تعالی ذکر شوي نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

حديث شريف: په حديث شريف کې راغلي: **عن ابي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال:** (**إن لله تسعة وتسعين اسماً –مائة إلا واحداً– من أحصاها دخل الجنة**[1]) ژباړه: يقينا د الله تعالی (۹۹) نهه نوي نومونه دي، ـ يو کم سل ـ چا چې وشمارل (حفظ يې کړل) جنت ته به ننوزي.

ځينو پوهانو د قرآن کريم په مختلفو برخو کې د الله تعالی ذکر شوي نومونه سره راټول کړي او همدا نه نوي ورځخه جوړ شوي دي.

خو سمه وينا داده چې د الله تعالى نومونه په نه نوي کې منحصر نه دي، بلکې د الله تعالى نومونه له دې پرته نور هم ډېر دي.

په حديث شريف کې عبد الله بن مسعود ﷺله رسول الله ﷺځخه روايت کړی: «**مَا قَالَ عَبْدٌ قَطُّ إِذَا أَصَابَهُ هَمٌّ وَحَزَنٌ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلَاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي إِلَّا أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَمَّهُ وَأَبْدَلَهُ مَكَانَ حُزْنِهِ فَرَحًا**» [۲]

ژباړه: هېڅکله يو بنده چې خواشينتوب يا غم ورته رسيدلی وي دا کلمات نه وايي مګر خفګان او غم يې الله تعالی لرې کوي او پر ځای يې خوښي ورکوي: اې الله زه ستا بنده او ستا د بنده او مينځې زوی يم، زما تندی ستا په لاس کې دی، زما په هکله ستا حکم نافذ اوقضا دې عادلانه ده، زه له تا څخه ستا په هر هغه نامه سوال کوم چې ځان دې پرې نوملی، يا دې په خپل کتاب کې نازل کړی، يا دې خپل کوم مخلوق ته ورښودلی، يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب کې ساتلې چې ته دا قرآن زما د زړه سپرلی، د سينې رڼا، د خواشينتوب لرې کوونکی او د خفګان له منځه وړونکی وګرځوې.

نو له دې وينا څخه چې رسول الله فرمايي: (او يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب کې ساتلې)، څرګندېږي چې الله تعالى نور نومونه هم لري چې له ده پرته بل څوک ورباندې نه پوهېږي.

---

۱ متفق عليه، بخاري: ۲۵۸۵ شمېره حديث، مسلم: ۲۶۷۷ شمېره حديث.

۲ د احمد مسند ۷ ټوک ۳۴۱ مخ

د الله تعالی په نومونو او صفاتو د ایمان گټې

۱ـ د الله تعالی پېژندنه، هغه څوك چې د الله تعالی نومونه او صفات وپېژني، د الله تعالی په هکله یې معرفت زیاتیږي، په الله تعالی باندې یې ایمان پخیږي، او د توحید عقیده یې پیاوړې کیږي.

۲ـ په اسماء حسنی سره د الله تعالی ستاینه، په ذکر کې له غوره ډولونو څخه ده: الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ [الاحزاب: ۴۱] اې مؤمنانو! الله یاد کړئ په کثرت سره.

۳ـ له الله تعالی څخه د ده د نومونو په وسیله غوښتنه او دعا کول، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ او الله تعالی لره غوره نومونه دي نو په هغو سره یې راوبولئ.

۴ـ د دنیا او آخرت نېکمرغي.

د الله تعالی د صفتونو ډولونه

د الله تعالی صفتونه په دوه ډوله دي: ۱- ذاتي صفتونه ۲- فعلي صفتونه

۱- ذاتي صفتونه هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد نه موصوفیږي، دغه صفتونه د الله تعالی له ذات سره لازمي دي او هیڅکله له الله تعالی څخه نه جلا کیږي. د الله تعالی ذاتي صفتونه له قدرت، ارادې، سمع، بصر، علم، حیات او کلام څخه عبارت دي.

۲- فعلي صفتونه: هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد موصوفیږي، لکه: رحمت چې ضد یې غضب دی.

د الله تعالی فعلي صفتونه ډېر زیات دي، خو موږ دلته د بېلگې په ډول یو څو ذکر کوو: تخلیق (پیداکول)، ترزیق (رزق ورکول)، احیاء (ژوندي کول)، اعزاز (عزت ورکول) او داسې نور.

فعالیت: زده کوونکي دې د ذاتي او فعلي صفتونو تر منځ توپیر بیان کړي.

پوښتنې

۱. د الله تعالی د نومونو شمېر څومره دی؟
۲. د الله تعالی د نومونو په هکله د قرآن کریم څو مبارک آیتونه ذکر کړئ.
۳. د الله تعالی د نومونو په هکله د نبي کریم ﷺ یو مبارک حدیث ذکر کړئ.
٤. د الله تعالی په نومونو او صفاتو باندې د ایمان ګټې بیان کړئ.
٥. د الله تعالی صفات په څو ډوله دي؟
٦. د الله تعالی ذاتي صفات څو دي؟
۷. د الله تعالی فعلي صفات تعریف کړئ.
۸. د الله تعالی د فعلي صفاتو یو څو مثالونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د نومونو او صفتونو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱)

قدرت او اراده

- قدرت او اراده د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
- آيا الله تعالی د قدرت او ارادې په ضد سره موصوف کېدای شي؟

د قدرت تعريف

قدرت له هغه صفت څخه عبارت دی چې له امله يې يو څوک توانيږي چې د خپلې ارادې سره موافق کوم کار تر سره کړي او يا يې پرېږدي.(۱)

قدرت د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په هر څه باندې په خپل ازلي او قديمي قدرت سره چې د ده ازلي صفت دی، قادر دی. د ده لپاره نوی قدرت نه پيدا کېږي او په ضد سره يې چې عجز دی نه موصوفيږي.

د قدرت د اثبات دلايل

الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البقرة: ۱۰۹]

ژباړه: يقيناً الله تعالی په هر څه قادر دی.

الله تعالی په يو بل مبارک آيت کې فرمايي: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا﴾ [فاطر: ٤٤]

ژباړه: هېڅ شی د الله تعالی بېوسې کوونکی نه دی، نه په آسمانونو او نه په ځمکه کې، هغه پر هر څه پوهيږي او په هر څه باندې قدرت لري.

د الله تعالی د قدرت پر صفت د ايمان حکم

د الله تعالی د قدرت پر صفت باندې ايمان راوړل فرض دي.

فعاليت: زده کوونکي دې د الله تعالی د قدرت د صفت په اړه يو له بل سره خبرې وکړي.

۲ - د ارادې تعريف

د يو کار په پايلو کې له ښه غور او فکر کولو وروسته د هغه کار د کولو او يا پرېښودلو قوي عزم او قصد ته اراده ويل کېږي.(۲)

---

۱ - التعريفات - (۱ / ۲۲۱)

۲ - الفروق اللغوية - (۱ / ۳۵)

اراده او مشیت د الله تعالی ذاتي صفت دی، هېڅ شی د الله تعالی له ارادې پرته نه شي پيدا کېدای، بلکې هر شی که کوچنی وي او که لوی، که خير وي او که شر، ګټه وي او که نقصان، ايمان وي او که کفر او داسې نور ټول د الله تعالی په ارادې سره پيدا کېږي، که ټول مخلوقات يو ډېر واړه شي ته د حرکت ورکولو لپاره را ټول شي، د الله تعالی له ارادې څخه پرته حرکت نشي ورکولای او الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې مجبورتيا ده نه موصوفيږي.

د ارادې د اثبات دلايل

الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ [البروج: ١٦].

ژباړه: الله تعالی ښه سرته رسوونکی د هغه څه دی چې اراده يې وکړي.

الله تعالی په بل مبارک آيت کې فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥].

ژباړه: الله تعالی تاسې ته د آسانی اراده لري او په تاسې باندې د سختی اراده نه لري.

الله تعالی په يو بل مبارک آيت کې فرمايي: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ [يس: ٨٢] **ژباړه:** هغه خو چې کله د يوه شي اراده کوي، نو د هغه کار همدومره دی چې ورته حکم وکړي چې شه او هغه کيږي.

عقلي دليل

که چېرې الله تعالی د خپلې ارادې خاوند نه وای، نو بيا خو به د بل چا تر امر لاندې وای او د بل چا تر امر لاندې والی د الله تعالی په حق کې نقص دی او نقص د الله تعالی په حق کې باطل دی، همدارنګه که چېرې الله تعالی د بل چا تر امر لاندې شي، نو بيا په قدرت سره نه موصوفيږي، ځکه قدرت تر هغه شي پورې تعلق نيسي کوم پورې چې اراده تعلق نيسي، نو ثابته شوه چې الله تعالی مريد دی او اراده د الله تعالی ازلي صفت دی.

د الله تعالی د ارادې په صفت د ايمان حکم

د الله تعالی د ارادې په صفت باندې ايمان راوړل فرض دی.

د ارادې ډولونه

د اهل سنت و الجماعت علماوو اراده په دوه ډوله وېشلې ده.

لومړی: قدري او کوني اراده.

دويمه: امري او شرعي اراده.

١. **کوني اراده:** دا اراده د مشيت سره مرادفه ده، ټولو موجوداتو ته شامليږي، نو هر هغه څه چې منځ ته راځي، ټول د الله تعالی په اراده سره پيدا کيږي. دا اراده د الله تعالی په دې قول

سره ثابته شوې ده چې فرمايي: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ [الأنعام: ١٢٥]

ژباړه: چا ته چې الله تعالی د لارښوونې اراده وکړي، د هغه سينه د اسلام لپاره پرانېزي او چا ته چې په ګمراهۍ کې د غورځولو اراده وکړي، د هغه سينه تنګوي او داسې فشار پرې راولي چې (څنګه د اسلام تصور په ذهن کې را ګرځوي نو) داسې ورته معلومېږي ته به وايې په سختۍ سره د آسمان لوري ته خېژي.

همدارنګه الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ [البقرة: ٢٥٣]

ژباړه: خو الله تعالی چې څه غواړي هغه کوي.

٢. **ديني او شرعي اراده:** له دې ارادې سره مينه او رضا لازمه ده، څکه الله تعالی فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥]

ژباړه: الله تعالی پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل نه غواړي.

همدارنګه الله تعالی فرمايي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة: ٦]

ژباړه: الله تعالی نه غواړي چې ژوند درباندې تنګ کړي، هغه خو غواړي چې تاسې پاک او سوتره کړي او خپل نعمت پر تاسې پوره کړي، ښايي چې تاسې شکر ويستونکي شئ.

فعاليت: زده کوونکي دې د ارادې د ډولونو په هکله يو له بل سره خبرې وکړي.

پوښتنې

١- قدرت څه ته ويل کېږي؟

٢- د الله تعالی د قدرت د اثبات دلايل ذکر کړئ.

٣- د الله تعالی د قدرت په صفت د ايمان حکم څه دی؟

٤- اراده څه ته ويل کېږي؟

٥- د الله تعالی د ارادې د اثبات دلايل ذکر کړئ.

٦- د الله تعالی د ارادې په صفت د ايمان حکم بيان کړئ.

٧- د الله تعالی اراده په څو ډوله ده؟ بيان يې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دوو صفتونو (قدرت او ارادې) په اړه يوه مقاله وليکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲)

سمع، بصر، علم او حیات

- آیا تاسو پوهیږئ چې سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی صفتونه دي؟
- سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
- آیا الله تعالی د نوموړو صفتونو پر ضد ستایل کیږي؟

سمع

د سمع تعریف

سمع په عربي ژبه کې له هغه قوت څخه عبارت دی چې آوازونه پرې اوریدل کیږي، خو دلته له سمعې څخه د الله تعالی هغه ذاتي صفت مراد دی چې الله تعالی خپل ځان ته په قرآن کریم کې ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

سمع د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی ټول آوازونه، په خپلې ازلي سمعې سره چې دده ازلي صفت دی اوري، خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، ډیر خفي شی هم د الله تعالی له سمعې (اوریدلو) څخه نه شي پټیدلای، الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې کوڼوالی دی نه موصوفیږي.

بصر

د بصر تعریف

بصر د لیدلو هغه قوت دی چې په سترگو کې وجود لري او په هغه سره شکلونه، رنگونه، روښنایي، تیارې او داسې نور لیدل کیږي، خو دلته له بصر څخه د الله تعالی له هغه ذاتي صفت څخه مراد دی چې الله تعالی په قرآن کریم کې د خپل ځان لپاره ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

بصر د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي او قدیمي بصر سره چې د ده ازلي صفت دی ټول شکلونه او رنگونهویني، خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، د الله تعالی له بصر (لیدلو) څخه ډیر کوچنی شی هم نشي پټیدلای او د دې صفت په ضد سره چې ړوندوالی دی نه ستایل کیږي.

د سمع او بصر د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ [الحج: ۷۵] ژباړه: یقیناً الله تعالی اورېدونکی او لېدونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشوری: ۱۱] ژباړه: «د کایناتو هېڅ شی هغه ته ورته نشته او هغه اورېدونکی او لېدونکی دی.»

علم.

د علم تعریف

علم هغې پوهې ته ویل کېږي چې له واقعیت سره مطابقت ولري.

علم د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په ټولو موجوداتو باندې عالم دی او د ده له علم څخه ډېر واړه شیان هم نشي پټېدلای، بلکې په ښکاره او پټو ټولو شیانو باندې په خپل علم چې د ده ازلي او قدیمي صفت دی عالم دی او د دې صفت په ضد سره چې ناپوهي ده، نه ستایل کېږي.

د علم د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾[لقمان: ۲۳]

ژباړه: په باوري ډول الله (ج) د سینو په پټو رازونو پوهېږي. په یو بل آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [الأنعام: ۵۹]

ژباړه: له هماغه سره د غیبو کلیګانې دي چې له هغه نه پرته بل څوک پرې نه پوهېږي، په وچه او لمده کې چې هر څه دي له ټولو څخه هغه خبر دی، له ونې څخه کومه رالوېدونکې پاڼه داسې نشته چې هغه پرې عالم نه وي. د ځمکې په تررمی پردو کې کومه دانه داسې نشته چې هغه ورڅخه باخبر نه وي، وچ او لامده ټول په یو روښانه کتاب کې لیکل شویدي.

ژوند (حیات)

د ژوند تعریف

ژوند د مرګ ضد دی او حیات د الله تعالی ازلي او ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي ژوند سره حی (ژوندی) دی او د دې صفت په ضد سره چې مرګ دی نه موصوفېږي.

د حیات د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي:﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵] **ژباړه:** الله، له الله(ج) پرته بل هېڅوک د عبادت وړ نشته، هغه الله(ج) چې ژوندی او د کارونو تنظیموونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمایي: ﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ [غافر: ٦٥] **ژباړه:** همغه تل تر تله ژوندی دی، له هغه پرته هېڅ معبود نشته، تاسې همغه وبولئ د هغه لپاره د خپل دین په خالص ګرځولو سره.

د پورتنیو صفتونو حکم

د الله تعالی د سمع، بصر، علم او ژوند په صفتونو باندې ایمان لرل فرض دي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د ذاتي صفتونو په هکله په ډله ییزه توګه خبرې وکړي.

پوښتنې

١. سمع، بصر، علم او ژوند تعریف کړئ.
٢. د سمع، بصر، علم او ژوند د اثبات دلایل ذکر کړئ.
٣. د سمع، بصر، علم او ژوند د صفتونو حکم بیان کړئ.
٤. سمع، بصر، علم او ژوند د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
٥. آیا الله تعالی د نومړو صفتونو په ضد سره موصوف کېدای شي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دغو څلورو صفتونو په اړه چې په لوست کې ولوستل شول یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

نهم لوست

کلام د الله تعالی صفت دی

- آیا تاسو پوهیږئ چې کلام د الله تعالی صفت دی؟
- کلام د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دی؟
- آیا الله تعالی د کلام په ضد سره موصوفیږي؟

د دې پوښتنو ځوابونه به په لاندې لوست کې ولولو.

د کلام تعریف

کلام په عربي ژبه کې هغه څه ته ویل کیږي چې له حروفو او غږونو څخه مرکب شوی وي، خو دلته له کلام څخه د الله تعالی ذاتي صفت مراد دی چې هغه قدیم دی، په څرنګوالي باندې یې موږ نه پوهیږو او نفسي کلام هم ورته ویل کیږي.

د تعریف شرح

کلام د الله تعالی په ذات پورې قائم دی، په ضد سره یې چې ګونګوالی دی، نه موصوفیږي.

د کلام د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ [النساء: ١٦٤].

ژباړه: او له موسی (علیه السلام) سره الله تعالی په ځانګړي ډول خبرې وکړې.

همدارنګه په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ﴾ [الشورى: ٥١] **ژباړه:** او هېڅ انسان ته دا نشته چې الله ورسره و غږیږي، پرته له دې چې وحې به وي، یا له پردې ها خوا، یا کوم رسول و لیږي او هغه د ده په حکم سره څه چې غواړي وحې کړي، یقیناً هغه لوړ مرتبه حکمت والا دی.

د کلام په صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د کلام پر صفت باندې ایمان راوړل او باور کول فرض دي.

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، الله تعالی د خپلو بندګانو د لارښوونې لپاره رالیږلی دی، قرآن کریم د ټولو آسماني کتابونو وروستنی کتاب دی. له دې کتاب څخه وروسته د قیامت تر ورځې پورې بل کتاب نه نازلیږي.

د قرآن کریم تعریف

قرآن د لغت له مخې د مصدر کلمه ده، د یو ځای کولو او تلاوت په معنا دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي:﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ۝ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾ [القیامة: -١٧- ١٨]

ژباړه: بې شکه د هغه جمع کول او پر تا لوستل یې زموږ په ذمه دي، نو کله چې هغه موږ ولوست، بیا یې ته وریسې لوله.

په اصطلاح کې: قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، پر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې په عربي ژبه نازل شوی، په صحیفو کې لیکل شوی، موږ ته په پرله پسې، پرته له کومې شبهې څخه را نقل شوی دی، تلاوت یې عبادت ګڼل کیږي، یو سل او څوارلس سورتونه لري.

په قران کریم باندې د ایمان حکم

په دې باندې یقین او باور کول فرض دي چې قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، د ده پر ذات پورې قایم دی، که څوک د قرآن کریم(د الله تعالی د کلام) له قدیم والي څخه منکر شي کافر کیږي.

د قرآن کریم نومونه

قرآن کریم په ډېرو نومونو یاد شوی دی چې ځینې یې په لاندې ډول بیانیږي:

قرآن: الله تعالی فرمايي:﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾[البقرة: ١٨٥] د روژې میاشت هغه ده چې قرآن پکې نازل کړی شوی.

الکتاب: الله تعالی فرمایي: ﴿ ذَلِكَ الكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ [البقرة: ١] **ژباړه:** دا هغه کتاب دی چې (هیڅ) شک پکې نشته، د متقیانو لپاره لارښوونه ده.

الحکیم: الله تعالی فرمایي: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الكِتَابِ الحَكِيمِ ﴾ [یونس: ١] **ژباړه:** دا له حکمتونو څخه د یوه ډک کتاب آیتونه دي.

نور: الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُوراً مُّبِينًا﴾ [النساء: ۱۷٤]. **ژباړه:** او تاسو ته مو ځرګنده رڼا نازله کړې (چې قرآن دی).

الفرقان: الله تعالی فرمايي: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً﴾ [الفرقان ۱ آيت] **ژباړه:** هغه ذات برکتناک دی چې فرقان يې د دې لپاره نازل کړ، تر څو د ټولو خلکو لپاره د وېرې خبر ورکوونکی وي.

الروح: الله تعالی فرمايي: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحاً مِّنْ أَمْرِنَا﴾ [الشورى: ٥۲].

ژباړه: او په همدې توګه موږ تاته هم په خپل امر سره روح راوليږلو.

فعاليت: زده کوونکي دې د قرآن کريم نور نومونه هم ذکر کړي.

پوښتنې

۱. کلام تعريف کړئ.
۲. د کلام د اثبات دلايل ذکر کړئ.
۳. د کلام پر صفت باندې د ايمان حکم بيان کړئ.
٤. قرآن کريم تعريف کړئ.
٥. د قرآن کريم د قِدم په هکله د اهل سنتو نظر بيان کړئ
٦. پر قرآن کريم باندې د ايمان حکم بيان کړئ.
۷. د قرآن کريم نومونه له دليلونو سره ذکر کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن کريم په اړه يوه مفصله مقاله وليکي.

پر ملائکو ایمان

په تېرو درسونو کې موږ د الله تعالی پر وجود، وحدانیت، نومونو او صفاتو باندې د ایمان په اړه پوره معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې په ملائکو، باندې د ایمان په اړه بحث کوو.

د ملائکو تعریف

ملائکه د ملک جمع ده، په لغت کې استازي ته ویل کیږي.

د عقایدو د علم په اصطلاح کې ملایکې د الله ﷻ هغه نوراني او لطیف مخلوق دی چې د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه نه کوي.

د تعریف شرح

ملایکې د الله تعالی له غوره مخلوقاتو څخه دي، له نور څخه پیدا شوې دي، په سترګو نه لیدل کیږي، له ټولو ګناهونو څخه پاکې او معصومې دي، په هېڅ صورت د الله تعالی له اوامرو څخه سر غړونه نه کوي، بلکې هر کار چې الله تعالی ورته وفرمایي، هغه تر سره کوي، د نارینه یا ښځینه نسبت نه ورته کېږي، په هر ډول ښکلو شکلونو سره ځانونه جوړولای کولای شي، د اوسېدلو ځای یې آسمانونه دي، له نفسي غوښتنو او شهواتو څخه پاکې دي، خوراک، څښاک او خوب نه کوي.

د ملایکو د وجود د اثبات دلایل

د ملایکو وجود او خلقت د قرآن کریم په مبارکو آیتونو او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم پر مبارکو احادیثو ثابت دی:

١. قرآن کریم: الله تعالی د قرآن کریم په مختلفو آیتونو کې د ملایکو یادونه کړې ده، لکه څرنګه چې د النجم سورت کې فرمایي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَى﴾ [النجم: ٢٧] **ژباړه:** یقیناً کوم کسان چې آخرت نه مني هغوی په پرښتو باندې د ښځینه معبودانو نومونه ږدي.

الله تعالی په یوه بل مبارک آیت کې فرمایي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [فاطر: ١] **ژباړه:** ثنا ستاینه د الله لپاره ده چې د آسمانونو او ځمکې جوړوونکی او د پیغام رسوونکو، پرښتو ټاکونکی دی. (داسې پرښتې) چې د هغو دوه دوه، درې درې او څلور څلور وزرونه دي، د هغه چې څنګه خوښه وي دخپل مخلوق په جوړښت کې زیاتوالی راولي، بېشکه هغه پر هر څه قادر دی. همدارنګه الله تعالی د النحل سورت په دویم آیت

کې فرمايي: ﴿يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ [النحل: ٢]. **ژباړه:** الله ﷻ دغه ملايکې او روح چې په خپل کوم بنده يې وغواړي د خپل حکم سره يې نازلوي.

٢. حديث شريف

له نبي کريم صلى الله عليه وسلم څخه د ملايکو په اړه زيات احاديث روايت شوي دي چې دلته په لنډ ډول يو حديث بيانوو: «عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ»[1] **ژباړه:** له حضرت عايشې رضي الله تعالى عنها څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: جبرائيل عليه السلام به ما ته تل د ګاونډي په هکله توصيه کوله تر دې چې ما ته دا ګومان پيدا شو چې يو ګاونډی به له خپل ګاونډي څخه ميراث وړي.

په ملايکو باندې د ايمان حکم

په ملائکو باندې ايمان راوړل، باور او يقين کول فرض دي، منکر يې د اسلام له کړی څخه وتلی ګڼل کيږي.

ملايکې له ټولو ګناهونو څخه معصومې دي

د قرآن کريم زيات شمېر آيتونه د ملايکو پر عصمت دلالت کوي، لکه: څرنګه چې الله تعالى فرمايي: ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ [التحريم: ٦] **ژباړه:** په هغه څه کې چې الله تعالى امر ورته کوي نافرماني يې نه کوي او هغه څه سرته رسوي چې امر ورته کيږي.

همدارنګه په يوه بل آيت کې فرمايي: ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ [الأنبياء: ٢٠]

ژباړه: شپه او ورځ تسبيح وايي لټي نه کوي.

همدارنګه نور ډېر آيتونه شته چې د ملايکو په عصمت باندې دلالت کوي چې دلته په همدې ذکر شويو آيتونو بسنه کوو.[2]

د ملايکو صفتونه

په قرآن کريم او نبوي سنتونو کې د ملايکو ډېر زيات صفتونه ذکر شوي دي چې په لنډ ډول يې ذکر کوو.

١. ملايکې له نور څخه پيدا شوي دي.

---

١ – صحيح البخاري ت – (١٥ / ١٩٨)

٢ – المواقف للامام عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي، (٣ / ٤٥٣).

۲. ملایکې په سترګو نه لیدل کیږي، خو که چېرې دوی چاته د ښکاره کیدو اراده وکړي نو لیدل یې شوني دي.
۳. ملایکې خپل ځانونه په ښو او ښکلو شکلونو سره جوړولای شي.
٤. الله تعالی ملائکې انبیاؤ ته د وحې او داسې نورو ارزښتناکو کارونو په سرته رسولو ګمارلې دي.
٥. پرته له ستونزې څخه د ځمکې او آسمان تر منځ تګ او راتګ کولای شي.
٦. ځینې ملایکې د دوو، ځینې د دریو، ځینې د څلورو او ځینې له دې څخه د زیاتو وزرونو خاوندانې دي.
٧. الله تعالی له انسانانو څخه مخکې ملایکې پیدا کړې دي.
٨. ملائکې سره له دې چې معصومې دي او تل د الله تعالی عبادت کوي، خو بیا هم له الله تعالی څخه ډېرې وېرېږي.
٩. الله تعالی ته ملایکې ډېرې نژدې او مقربې دي.
۱۰. ملائکې د خارق العادة توان خاوندانې دي.

د ملایکو دندې

ملایکو ته الله تعالی ډېر لوی لوی کارونه او دندې ورسپارلې دي، دوی ته الله تعالی دا توان ورکړی چې ورسپارل شوې دندې په ښه توګه سرته ورسوي، د ملایکو د دندو ډولونه په لاندې ډول بیانیږي.

۱. الله تعالی پیغمبرانو ته د وحې په رسولو باندې جبرائیل عليه السلام مکلف کړی دی جبرائیل عليه السلام د ټولو ملایکو څخه غوره او د الله تعالی په وړاندې معزز دی چې د (الروح الامین) په نامه سره یې یاد کړی دی.
۲. میکائیل عليه السلام ته د اورښتونو او نباتاتو د پالنې دنده ور سپارل شوې ده. میکائیل عليه السلام هم د الله تعالی په وړاندې لوړه مرتبه او لوی مقام لري، ځکه الله تعالی د جبرائیل په څنګ کې ذکر کړی دی.
۳. اسرافیل عليه السلام ته د قیامت لپاره د شپېلۍ وهلو دنده ورسپارل شوې ده.
٤. ملك الموت (عزرائیل) او د ده ملګرو ته د ارواحو د قبض کولو دنده ورسپارل شوې ده.

٥.   کرام کاتبین ته د خلکو د عملونو د لیکلو دنده ورسپارل شوې ده.

٦.   نکیر او منکر ته په قبر کې له مړو څخه د پوښتنو کولو دنده ورسپارل شوې ده.

په ملایکو باندې د ایمان ګټې

١. د الله تعالی په عظمت پوهېدل.

٢. له مخلوق څخه د الله تعالی غنا، (که موږ له الله تعالی څخه سرغړونه وکړو، نو د الله تعالی نور مخلوقات شته چې د هغه عبادت وکړي او الله تعالی له دې ټولو څخه بې پروا او غني دی.

٣. له مؤمنانو سره د الله تعالی له مینه څخه خبرتیا چې دا د دې لامل کیږي چې بنده ګان د الله تعالی ډېر اطاعت او پیروي وکړي.

٤. د الله تعالی له قدرت او د ده د لښکر له قوت څخه خبرتیا، د ده په نصرت او مرسته ایمان راوړل چې دا په جهاد او دعوت کې د ثبات لامل کیږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د ملایکو د عصمت او صفتونو په اړه یو له بل سره خبرې وکړي.

پوښتنې

١.   ملایکې تعریف کړئ.

٢.   ملایکې له څه شي څخه پیدا شوې دي.

٣.   د ملایکو د اثبات په اړه یو څو دلیلونه ذکر کړئ.

٤.   په ملایکو باندې د ایمان حکم بیان کړئ.

٥.   په لنډ ډول د ملایکو صفات ذکر کړئ.

٦.   په لنډ ډول د ملایکو دندې ذکر کړئ.

٧.   په ملائکو باندې د ایمان څو ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملایکو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د حديثو برخه

د احاديثو اهميت

په تېرو ټولګيو کې مو ولوستل چې حديث د پيغمبر ﷺ د اقوالو، افعالو، او تقريراتـو څخـه عبارت دي. په دې لوست کې غواړو چې د احاديثو اهميت وپېژنو.

١ـ حديث د الله ﷻ وحې ده

وحې په دوه ډوله ده

يوه جلي وحې چې له قرآن کريم څخه عبارت ده، اوبله خفي وحې چې دپيغمبرﷺ له احاديثو څخه عبارت ده، ځکه چې پيغمبرﷺ به خپل اقوال او افعال د جبرائيل عليه السلام په لارښوونو ترسره کول. الله ﷻ فرمايي: ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى﴾ [النجم: ٣، ٤].

ژباړه: او هغه {پيغمبرﷺ} له نفسي خواهش څخه تاسې ته خبرې نه کوي، بلکې دا وحې ده چې پر هغه نازلېږي، نو حديث چې د پيغمبرﷺ خبرې دي او هم د الله ﷻ لـه طرفـه پـر خپل پيغمبر نازله شوې وحې ده، لکـه: چې پيغمبـرﷺ فرمـايلي دي: «أَلاَ إِنِّ أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ».[1]

ژباړه: ځان پوه کړئ! بيشکه ماته کتاب (قران کريم) راکړل شوی، د هغه پـه څېـر نورڅـه هم راکړل شوي دي (يعنې احاديث) په همـدې بنـاء دپيغمبـر ﷺ احاديـث دالله ﷻ خفـي وحې ده.

٢ـ دپيغمبرﷺ پيروي.

لکه: څرنګه چې دقرآن کريم د لارښوونو پيروي پرمسلمانانو فرض ده، همداسـې دپيغمبـر ﷺ د سنتونو، او احاديثو پيروي هم پرمسلمانانو لازمه ده، ځکـه د الله ﷻ پيـروي د رسـول اللهﷺ په پيروۍ کې نغښتې ده، لکه: څرنګه چـې د اللهﷻ مينـه دپيغمبـرﷺ پـه مينـه پـورې تړلې ده. نو څوک چې دپيغمبر ﷺ تابعداري اوپيروي نه کوي او د الله ﷻ نژدېوالی په بله لاره کــې لټــوي، هېڅکلــه خپــل مــرام تــه نــه شــي رســيدای. الله ﷻ فرمــايي: ﴿قُلْ إِن كُنتُم تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ. . . ﴾ [آل عمران: ٣١]

ژباړه: ورته ووايه اې پيغمبره! که چېرې په رښتيا د اللهﷻ سره مينه کـوئ، نـو زمـا پيـروي وکړئ، الله به هم درسره مينه وکړي.

١- [1] سنن أبي داود

همداراز پيغمبرﷺ فرمايي: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فقد عصى الله» [1]

ژباړه: چاچې زما پیروي وکړه په حقیقت کې یې دالله ﷻ پیروي وکړه، اوچاچې زما نافرماني وکړه هغه د الله ﷻ نافرماني وکړه.

دپیغمبرﷺ داقوالو، افعالو، اوکړنوڅخه سرغړونه لويه بد مرغي، اوگمراهي ده.

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ [النساء: ١١٥]

ژباړه: اوڅوک چې د رسولﷺ څخه سر غړونه کوي، ورروسته له هغې چې سمه لار ورته څرگنده شي، د مؤمنانو له لارې څخه پرته بله لاره خوښه کړي، نو هماغه لوري ته به يې وروگرځوو چې ده ورته مخه کړې ده، دوزخ ته به يې ورننباسو او هغه دورتلو بد ځای دی.

همدا راز پيغمبرﷺ فرمايلي دي: «تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ» [2]

ژباړه: ما ستاسې لپاره دوه اساسه پريښي دي چې هېڅکله به گمراه نه شئ، څو پورې چې تاسې پر هغې منگولې لگولې وي چې يو د الله ﷻ كتاب او بل د الله ﷻ د رسول سنت دي.

د پيغمبرﷺ پيروي دا ده چې د هغه وېناوې ومنل شي، لارښوونې يې عملي شي، د ژوند په ټولو برخوکې د هغه دسيرت پيروي وکړل شي او د هغه پر وېناوو د هيچا وينا غوره ونه گڼل شي.

۳ـ حدیث دقرآن کریم شرحه ده

پيغمبرﷺ په خپلو اقوالو، افعالو او تقريراتو سره قرآن كريم تفسير اوشرحه کړې دی.

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ. . . ﴾ [النحل: ٤٤]

ژباړه: اونازل كړى مو دى تاته ذكر { قرآن كريم} د دې لپاره چې ته بيان کړې خلكوته هغه لارښوونې چې دوى ته رالېږل شوي دي.

---

١ – البخاري.

٢ – موطأ امام مالك

له همدې امله که څېرې دقرآن کريم په ځينو آيتونوکې اجمال پروت و د پيغمبرﷺ په احاديثو کې د هغې توضيح او تفسير بيان شوی دی، لکه: چې الله جَلَّجَلالُهُ فرمايلي دي: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ [البقرة: ٨٣]

ژباړه: لمونځ قايم کړئ. پيغمبرﷺ په خپلو احاديثو سره د لمانځه د درولو طريقه، د رکعتونو شمېر، او د لمانځه وختونه په ځانګړې ډول بيان کړي دي.

۴ـ احاديث دشريعت دويم اصل اومصدر دی

په شريعت کې ځينې حکمونه له قرآن کريم څخه ثابت دي، خوځينې نور يې د پيغمبرﷺ په احاديثو ثابت شوي دي، لکه: په ميراث کې دجدې (نيا) شپږمه برخه، دکافر او مسلمان ترمنځ له يوبل څخه د ميراث د نه وړلو حکم، دکورنيو خرو د غوښو خوړلوحرمت، د سرسايې وجوب، د ځينو وحشي ژوو حرمت او داسې نور.

کوم احکام چې په احاديثو ثابت دي دهغو حيثيت دقرآن کريم دحکمونو په څېر دی الله جَلَّجَلالُهُ فرمايې: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ٧]

ژباړه: او څه چې پيغمبر تاسې ته درکړي هغه واخلئ، او له کوم شي څخه چې يې منعه کړي ياستئ مه يې کوئ. د پيغمبرﷺ احاديث د بې شمېره تولنيزو، اقتصادي، سياسي، اخلاقي، اوحقوقي مسايلو دويم مصدر دی.

۵ـ داحاديثو يادول

حديث يادول خورا لوی فضيلت لري، پيغمبرﷺ هغه چاته چې احاديث په يادو يادوي، وربانديې عمل کوي، د عزت او لوی مقام دعا کړې ده او فرمايلي يې دي: «نَضَّرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ...» [1]

ژباړه: الله جَلَّجَلالُهُ دې تر او تازه لري هغه شخص چې زموږ حديث واوري، بيا يې ياد کړي او هم يې نورو ته ورسوي.

فعاليت:

زده کوونکي دې په ډله ييزه توګه ځينې هغه احاديث له يادو ووايې چې په تېرو ټولګيو کې يې ياد کړي وو.

---

١ – سنن أبي داود

پوښتنې

۱. د خفي وحې په اړه دقرآن کريم دليل ذکرکړئ.

۲. احاديث د قرآن کريم شرحه ده دا څه معنالري؟ څرګند يې کړئ.

۳. دشريعت اصول او مصادر کوم کوم دي؟ نوموونه يې واخلئ.

٤. داحاديثو يادول څه فضيلت لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په نظر کې نيولو سره په خپلو کتابچو کې د حديثو د اهميت پـه اړه يوه مقاله وليکئ.

په چارو کې تدبير

عن أنس رضى الله عنه أن رجلا قال للنبي ﷺ: أوصني يا رسول الله ! فقال له النبي ﷺ: (خُذِ الأَمْرَ بالتَّدْبِيرِ فإنْ رَأَيْتَ في عاقِبَتِهِ خَيْرًا فأمْضِ وإنْ خِفْتَ غَيًا فأمسِكْ). [شعب الإيمان للبيهقي]

د راوي پېژندنه

انس بن مالك بن نضر ابوحمزه انصاري خزرجي رضي الله عنه پوره لس کاله د رسول الله ﷺ په خدمت کې تېرکړي وو او په کوچنيوالي کې د بدر په غزا کې شريک شوی. په لمانځه کولو کې رسول الله ﷺ ته ډېر ورته و. انس بن مالك يو له هغو صحابه وو څخه دی چې زيات شمېر حديث يې روايت کړي دي. له ده څخه د روايت شويو احاديثو شمېر څه دپاسه دوه زره اودوه سوو احاديثو ته رسيږي. دپيغمبر ﷺله وفات څخه وروسته دجهاد او فتوحاتو په دوره کې په بصره کې استوګن شو او په بصره کې وروستی صحابي و چې د هجرت په سلم کا ل څه د پاسه د سلو کلونو په عمر وفات شو.

د ځينو کلمومعنا

١_أوصني: د امر لفظ دی: ماته نصيحت وکړه.
٢_خُذ: دامر لفظ دی: واخله، ونيسه، وکړه.
٣_الأَمْرَ: چاره، کار.
٤_التَّدْبِير: پايلوته په پام لرنې سره چارې سرته رسول.
٥_فأمْضِ: د امر لفظ دی: پس ترسره يې کړه، سرته يې ورسوه.
٦_غَياً: د خير ضد، ضلالت او بې لارې.
٧_فأمسِكْ: د امر لفظ دی: ځان ترې وساته، مه يې کوه.

د حديث ژباړه

له انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې يوه سړي پيغمبر ﷺ ته وويل: اې د الله رسوله! ماته نصيحت وکړه، نو رسول الله ﷺورته وويل: کارونه په پوره غور او تدبير سره کوه، که دې د کار په پايلو کې خير او ښېګنه ليده، نو وړاندې ځه او تر سره کوه يې، او که خرابي په نظر درتله، نو ځان ترې وساته.

د حدیث حکمت

داسلام سپېڅلی دین تل د انسان د هوسا ژوند په هڅه کې دی. او ځای په ځای انسان ته په دې هکله لازمې او اړینې لارښوونې کوي.

تدبیر یا په کارونو کې سوچ، د چارو پر پایلو نظر لرل، احتمالي ګټې او زیانونه سره پرتله کول، هدفونه یاد ساتل او په دې توګه د چارو د لړۍ ژوره څارنه او وخت په وخت د هغو ارزونه هغه څه دي چې انسان ته د ژوند په چارو کې بری او موفقیت په برخه کوي، ګټې یې خوندي او تر ممکنه حده پورې د زیانونو مخه نیسي.

فعالیت:

د رسول الله ﷺ له سیرت څخه د هغه له کارونو څو بېلګې په ګروپي توګه په ګوته کړئ او د پلان او تدبیر نښې په کې وښایاست.

د حدیث شریف ګټې

۱ــ په نصیحت دصحابه وو ټینګار

صحابه کرام خپلو ځانونو او خپلو چارو ته متوجه وو او تل به د کمال په لټه کې وو. دوی به له پیغمبر ﷺ څخه د ځانګړو توصیو او نصیحتونو غوښتنه کوله به او رسول الله ﷺ به هغوی ته هر اړخیز نصیحتونه کول چې وروسته په صحابه کرامو او تابعینو کې دغه کار یو نېک سنت وګرځید او چې کله به سره جلا کېدل او یا به پر سفر روانیدل نو یو بل ته به یې ویل: ماته نصیحت وکړه! او هغوی به د مینې او لورېنې نه په ډک زړه ورته د خیر او نېکمرغۍ نصیحتونه کول.

۲ــد تدبیر غوښتنې

په چارو کې د تدبیر غوښتنه دا ده چې انسان مخکې له دې چې په کوم کار لاس پورې کړي لومړی دې د هغه کار په اړه پوره غور وکړي، له خپلو نژدې دوستانو او تجربه لرونکو کسانو سره دې مشوره وکړي، خپل نیت دې جوړ کړي، شرعي اصول او معیارونه دې په نظر کې ونیسي، موخې دې په ګوته کړي، دهغه کار په وسایلو او امکاناتو دې هم غور وکړي او له هغه وروسته دې په پاک الله (ج) دې توکل وکړي او په قوي هوډ سره دې په کار پیل وکړي. چې دغې عملیې ته (کرښنده)، (خطه) او (پلان) ویل کیږي.

۳ــ چارې په غور او تدبیر سره سرته رسول او له تلوار څخه ځان ژغورل.

د بېړې، او وارخطایۍ په خلاف کارونه په تدبیر، آرام فکر، سړې سینې، پیل او پایلوته په پام لرنې سره سرته رسول ستره هوښیاري ده چې رسول الله ﷺ پرې امرکړی دی، لکه: چې

ابوذر ﷺته په خطاب کې فرمايي: (اې ابوذره! د تدبير په څېر هوښياري نشته!). د همدې لپاره اسلام د تدبير او غور نسبت د الله لوري ته کړی او هغه يې د نبوت اوپيغمبرۍ يوه برخه ګرځولې او بيړه يې د شيطان له لوري ګڼلې: رسول الله ﷺفرمايي: (تانئ تأمل، د رنګ او فکر کول د الله(ج) له لوري دي او بيړه د شيطان له لوري ده). په بل حديث شريف کې فرمايي: ښه رويه، په چارو کې غور او اعتدال د نبوت څلورويشتمه برخه ده.[1]

٤_ د کاري جريان څارنه او ارزونه او له موخو سره د هغه تطبيقول.

دحديث شريف د وروستۍ جملې غوښتنه داده چې د کار په اوږدو کې انسان بايد وخت په وخت د کار جريان وڅاري چې څومره په خپل مطلوب مسير باندې روان دی، که کار له پلان سره سم روان و او له خپلو موخو سره تړلی او نژدې و، نو کار بايد دوام وکړي څو بشپړ شي او که داسې نه و، بلکې د وخت، مال او وسائلو ضياع وه او ټاکل شوي هدفونه ورڅخه نه ترلاسه کېدل، نو بايد کار ودرول شي.

٥_تدبير او توکل.

توکل يو شرعي امر دی او مسلمان ته ښايي چې تل په الله (ج) توکل وکړي. د توکل رښتينی او شرعي مفهوم دادی چې يو مسلمان بايد د کار ټول شرايط، اسباب، وسايل برابر کړي، په کار کې زړه نازړه نشي او په پوره عزم سره په کار پيل وکړي او سر ته يې ورسوي.

پوښتنې

١_ لاندې کلمې معنا کړئ:

آ_ التدبير، ب_ أمض، ج_ غيا، د_ أمسك،

٢_ د لوست حديث شريف په لنډه توګه وژباړئ.

٣_ په چارو کې د تدبير غوښتنې څه دي؟

کورنۍ دنده

د تدبير په هکله يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

---

١ – مسند أحمد بن حنبل

د سولې اهمیت

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ»؟. قَالُوا: بَلَى. قَالَ: « إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ. وَفَسَادُ ذَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ ». [سنن ابی داود]

د راوي پېژندنه

نوم يې عويمر دعامر زوی د خزرج له قبيلې څخه ؤ او په ابودرداء يې شهرت درلود. ډېر لوی فقيه صحابي و. پيغمبرﷺ ورته دحکيم **الامة** لقب ورکړی و. کله چې مسلمانانو مدينې منورې ته هجرت وکړ، نو پيغمبرﷺ دده او سلمان فارسيؓ ترمنځ د مواخات (ورورګلوۍ) تړون وتاړه. په ټولو غزاګانو کې له رسول اللهﷺ سره ملګری و. حضرت عثمانؓ ددمشق قاضي مقرر کړی و. نوموړی دهجرت په(۳۲)کال دحضرت عثمانؓ دخلافت په دور کې په دمشق کې وفات شو.

د ځينو کلمو معناوې

۱. **أَلاَ أُخْبِرُكُمْ**: آيا تاسو خبر نه کړم؟
۲. **بِأَفْضَلَ**: په غوره عمل.
۳. **إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ**: دخلکو ترمنځ سوله راوستل.
٤. **الْحَالِقَةُ**: ددين له منځه وړونکې.

د حديث ژباړه

له حضرت ابودرداءؓ څخه روايت دی چې رسول اکرمﷺوفرمايل: آيا تاسې دداسې عمل څخه خبر نه کړم چې له روژې، لمانځه او صدقې څخه يې درجه لوړه ده ؟ صحابه کرامو وويل: بلې(هوکې) يارسول الله !بيا پيغمبرﷺ وفرمايل: هغه عمل دخلکو ترمنځ سوله روغه راوستل دي، خپل منځي فساد اواختلاف دين له منځه وړي.

د حدیث حکمت

داسلام لـه ځـانګړنو څخـه یـوهم دکورنیـو، پرګنـو، قومونـو، او نژادونـو تـرمنځ اتفـاق، وروږګلوي، او یو له بل سره په کړنوکې د همغږۍ رامنځ ته کول او ټینګـول دي، هرهغـه عمل چې دغه وحدت ته زیان رسوي او یا یې کمزوری کوي، داسلام سپېڅلی دین دهغه د له منځه وړلو ټولې لارې په ډېر دقت سره په ګوته کړې دي، ترڅو مـسلمانان د ورونـو او خویندو په څېر د مینې او اتفاق تر سیوري لانـدې د خوشـحالۍ شـپې او ورځـې تېـرې کړي، یو له هغو اسبابو څخه چې ټولنیز وحدت تـه ګـواښ دی د دوو یـا زیاتوکسانو تـر منځ اختلاف دی پیغمبرﷺ پـه پـورتني حـدیث شـریف کـې د اخـتلاف لـه منځـه وړل د ډېروعباداتوپه پرتله غوره او بهترعمل ګڼلی دی.

فعالیت

زده کوونکي دې د سولې دګټو په هکله په خپلو منځو کې خبرې وکړي.

د حدیث شریف ګټې

١ـدسولې ارزښت داسلام له نظره

داسلام له نظره دسولې ارزښت له نفلـي روژې، نفلـي لمـونځ اونفلـي صـدقې څخـه غـوره دی، ځکه چې په روژه او لمانځه کې یوازې فردي مصلحت پروت دی، خو په سـوله کـې فـردي او ټولنیز دواړه مصلحتونه پراته دي او هم په ټولنه کې د فساد د مخنیوي لار ده.

٢ـ سوله یووالی رامنځ ته کوي

په دې حدیث شریف کې مسلمانان سولې ته هڅول شوي دي، د دې لپاره چې سوله هـم ملي یووالی تمثیلوي او هم د الله ﷻ په رسۍ (قرآن کریم) بانـدې دمنګولـو لګولـو مقـصد ترسره کیږي. خپلمنځي اختلافات په دین کې ډېـره لویـه نیمګړتیـا ده، نـو څـوک چـې د خلکو له منځ څخه د فساد او دښمنۍ د ورکولو هڅه کوي، دومره لوړه مرتبه لري چـې د نفلي لمونځ کوونکو، روژې او خیرات ورکوونکو له مرتبې څخه لوړه ده.

۳ـخپلمنځي اختلافات ديني اړتياوې

د اختلاف دوام د خپلو خپلوانو سره د صله رحمۍ پرې کېدلو، د متقابل درناوې له منځه وړلو، د نېکو عملونو د نه قبليدلو، د ظلم د دوام، په زړونوکې دکرکې او نفرت زياتېدلو، او د مقابل لوري په هکله د دسيسو په کار اچولو لامل ګرځي چې دا ټول د اسلام له نظره ناروا کارونه دي او له دين او ديندارۍ سره په ټکر کې دي.

فعاليت

يو شمېر زده کوونکي دې د دوو کسانو ترمنځ د سولې راوستلو تمثيل وکړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ.

آ ـ أَفْضَل.

ب ـ إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ.

ج ـ الْحَالِقَةُ.

۲ـ په پورتني حديث شريف کې ولې پر سولې دومره زيات ټينګار شوی دی؟

۳ ـ خپلمنځي اختلافات څه زيانونه لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په پام کې نيولو سره د سولې د ارزښت اهميت په اړه يوه لنډه مقاله وليکئ.

په کارونو کې آسانتیا

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ بِهَا لِلَّهِ عزوجل). [متفق علیه]

د راوي پېژندنه

حضرت عایشه رضي الله عنها د حضرت ابوبکر صدیقؓ لور، د پیغمبرﷺ مېرمن او د مسلمانانو مور ده د هجرت په دویم کال پیغمبرﷺ ور سره واده وکړ، خورا فقیهه او عالمه ښځه وه، په ځانګړي ډول د پیغمبرﷺ د ژوندانه په هکله یې پوره معلومات درلودل، له پیغمبرﷺ څخه یې (۲۲۱۰) دوه زره دوه سوه لس حدیثونه روایت کړي دي او د هجرت په ۵۸ کال کې وفات شوه.

د ځینو کلمو معناوې

١. مَا خُيِّرَ: واک اواختیار نه دی ورکړل شوی.
٢. بَيْنَ أَمْرَيْنِ په دوه کارونو کې.
٣. قَطُّ: هېڅکله.
٤. إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا: مګرداچې د هغو اسان به یې غوره کاوه.
٥. أَبْعَدَ: ابعد د بعد له مادې څخه اخیستل شوی، دلرې والي معنا لري.
٦. وَمَا انْتَقَمَ: انتقام اوبدله یې نه ده اخیستې.
٧. تُنْتَهَكَ: دانتهاک له مادې څخه اخیستل شوی چې: دپښولاندې کولومعنا ترې نه مراد ده.
٨. حُرْمَةُ اللَّهِ: دالله جل جلاله اوامر، نواهي، او احکام.

د حدیث ژباړه

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایي چې هېڅکله رسول الله ﷺ ته په دوو کارونو کې دیوه د خوښولو اختیار نه دی ورکړل شوی، مګر ده ﷺبه آسانه عمل ترې غوره کاوه، که چېرې ګناه به پکې نه وه، خو که هغه به ګناه وه، نو تر ټولو خلکو نه زیات به یې ځان ترې لرې ساته او پیغمبرﷺ هېڅکله د خپل ځان لپاره له چا څخه غچ نه دی اخیستی، مګر دا چې د الله جل جلاله حقوق به تر پښو لاندې کېدل بیا به یې یوازې د الله جل جلاله د رضا په خاطر انتقام اخیسته.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته د اسلام په سپېڅلي دین کې د آسانۍ څو بېلګې ووايي.

د حدیث حکمت

رسول الله ﷺ خورا ډېر غوره صفات درلودل، لکه: عفوه، صبر او زغم، استقامت، پراخه سینه، په کړو وړو کې آساني کول، د جفا کوونکو سره په غوره توګه چلند کول او داسې نور چې ځینې یې په دې حدیث کې ذکر شوي دي.

د حدیث ګټې

۱ـ د اسلام سپېڅلي دین د اسانۍ دین دی

اسلامي تعلیمات او ټول تکلیفي احکام د آسانۍ او له مشقت څخه د لرېوالي پر اساس بنا دي چې په هر وخت او هر حالت کې پرې عمل کېدای شي. الله ﷻ خپل بندګان په داسې څه نه دي مکلف کړي چې له کولو یې ناتوانه وي، لکه: چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ﴾ [الحج: ۷۸]

ژباړه: او الله ﷻ په دین کې پر تاسې څه سختي نه ده راوستې.

په بل آیت کې الله ﷻ فرمایي: ﴿يُرِيدُ الله أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ الإنسان ضَعِيفاً﴾ [النساء: ۲۸]

ژباړه: الله ﷻ غواړي چې له تاسې څخه درانه بارونه سپک کړي، ځکه چې انسان له بېوسۍ او کمزورۍ پیدا کړ شوی دی. پیغمبر ﷺ پر دې اساس خپل امت ته په عملي بڼه ورښودلي دي چې دیني او دنیوي کارونه په داسې توګه سرته ورسوي چې سختي پکې نه وي.

۲ـ په ژوند کې د پیغمبر ﷺ پیروي

لکه: چې پیغمبر ﷺ دشریعت د آسانتیا اصل او قانون په خپلو عملي کړنوکې پلی کړی و، نو هرمسلمان ته ښایي چې د پیغمبر ﷺ پیروي وکړي او په دیني او دنیوي کارونوکې آسانه او هغه چې تل یې د سرته رسولو وس ولري ځانته غوره کړي.

۳ـ د حلم، عفوې او صبر مقام

صبر او تېرېدنه د یوه رېښتني مسلمان له غوره اخلاقي صفتونو څخه دوه صفتونه دي. هغه څوک چې د قدرت په وخت کې عفوه غوره او له انتقام اخیستلو څخه لاس واخلي او د نورو له ظلم او تېري څخه تېر شي په حقیقت کې یې د نبي کریم ﷺ د لارې او سنتو پیروي کړې ده.

الله تعالی عفوه کوونکي داسې ستایلي دي: ﴿وَالْكَاظِمِينَ الغَيْظَ والْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ واللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [آل عمران: ١٣٤]

ژباړه: اوپرهېزګاران هغه کسان دي چې غوسه زغمونکي او د خلکو له (بدی) تېرېدونکي وي او الله (داسې) احسان کوونکي خوښوي.

٤_ د الله ﷻ احکامو ته په درنه سترګه کتل او د بې حرمتۍ څخه يې د ځان ژغورل

قهر او غوسه ګڼ شمېر اسباب لري چې ځينې يې ناسم او ځينې يې په دين کې ستايل شوي دي چې په غيرت هم ورڅخه تعبيرکېږي، غيرت هغه وخت د ستاينې وړ دی چې د الله ﷻ د اوامرو، حدود، او حکمونو تر پښو لاندې کېدلو په وړاندې عکس العمل وي، نو پر داسې مهال سستي کول د ايمان دکمزورۍ څخه پرته بل مفهوم نه لري، که څوک د الله ﷻ او د رسول ﷺ حکمونو او ديني اساساتو او مقدساتو ته د سپکاوي او بې احترامۍ د جرم مرتکب شي، بايد هغه ته سزا ورکړل شي، ځکه د داسې چا په حق کې بې پروايي لويه ګناه ده.

فعاليت: زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته پر هغو مواردو چې غوسه پکې ستايل شوې ده په خپلو منځونو کې دې خبرې وکړي.

پوښتنې

١. لاندې کلمې معنا کړئ:
الف: خُيِّرَ:
ب: بَيْنَ أَمْرَيْنِ:
ج: أَيْسَرَهُمَا:
د: قَطُّ:

٢. د ښو اخلاقو څو مثالونه ذکرکړئ.

٣. د حرمة الله څخه څه مراد دی؟ واضح يې کړئ.

کورنۍ دنده

د ښښنې په اړه يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

پنځلسم لوست

د ظلم مخنيوی

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ –رَضِيَ اللهُ عَنْهُ– عَنِ النَّبِيِّ –صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ– قَالَ: أُنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ قَالَ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ. {رواه البخاری}

د ځينو عبارتونو معناوې

١ـ انْصُرْ أَخَاكَ: دخپل (مسلمان) وروړمرسته وکړه.

٢ـ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ: له ظلم څخه يې راوګرځوه.

٣ـ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ : بې له شکه دغه کار له هغه سره مرسته ده.

د حديث ژباړه

د انس ﷺ څخه روايت دی چې نبي اکرم ﷺ فرمايلي: د خپل ورور سره مرسته وکړه، که هغه ظالم وي او که مظلوم. يوه سړي ورته وويل: ای د الله رسوله! که چېرې مظلوم وي مرسته به يې وکړم، مګرکه ظالم وي بيا يې څرنګه مرسته وکړم؟ رسول اللهﷺ وفرمايل: له ظلم څخه يې راوګرځوه، بې له شکه دا مرسته ده، له هغه سره.

د حديث سبب ورود

په مسلم شريف کې له جابر بن عبداللهﷺ څخه روايت دی چې د پيغمبر اکرمﷺ په زمانه کې دوه کسان سره په جنګ شول يو يې مهاجر او بل يې انصاري و. مهاجر غږ وکړ چې اې مهاجرو! د مهاجر مرسته وکړئ، انصاري هم غږ وکړ چې اې انصارو! د انصاري مرستې ته راورسيږئ. پيغمبرﷺ راووت او ويې ويل: داڅه د جاهليت د زمانې خبرې کوئ؟! اصحابو وويل: په الله ﷻ قسم چې داسې نه ده. دې دوو کسانو يو بل سره ووهل، پيغمبرﷺ وفرمايل: دا پروا نه لري، بايد هر يو له تاسو څخه د خپل ورور سره که هغه ظالم او يا مظلوم وي مرسته کړې وای.

د حدیث حکمت

د ظلم او تېري ټول ډولونه حرام دي او له منځه وړل یې د هر مسلمان دنده ده، اسلام خلکو ته په عدل او انصاف امر کړی دی، له مسلمان څخه په کلکه غوښتنه کوي چې په نیکو اخلاقو باندې ځان سمبال کړي، دا ځکه چې د هر ډول پرمختګ او قانونیت د پلې کیدلو اساس عدل او انصاف دی، څرنګه چې ظلم او تېری د ټولو بدمرغیو لامل دی، نو ځکه پیغمبرﷺ په دې حدیث شریف کې د هر ډول ظلم مخنیوی لازم بللی دی.

د دې حدیث له مخې له ظلم سره مبارزه یوه شرعي وجیبه ده، مسلمان مکلف دی چې له مظلوم سره مرسته وکړي، حق یې ورته واخلي او ظالم له ظلم کولو څخه منع کړي.

فعالیت

په ډله ییزه توګه د فردي او اجتماعي ظلمونو څومثالونه ووایئ.

د حدیث شریف ګټې

۱_د ظلم او ظالم مخنیوی اړینه ده

په هره ټولنه کې زورور اوکمزوری ژوند کوي، ظلم چې عموماً د زورورو له خوا د کمزورو په مقابل کې ترسره کیږي یو ناوړه خصلت دی.

ظلم ټول انسانیت له منځه وړي، نو باید د مخنیوي لپاره یې ټول انسانان یو موټی شي، که چېرې خلك د ظلم په وړاندې یو له بل سره مرسته ونه کړي، د ظالم لاس له ظلم څخه لنډ نه کړي، مظلوم د ظالم له پنجو ونه ژغورل شي، نوظلم به دومره پراخه شي چې د ځمکې پرمخ به ژوندي انسانان تر خاورو لاندې او ولاړې آبادۍ به رانسکورې شي، نو مسلمان مکلف دی چې د ظلم په وړاندې ودریږي او د ظالم مخنیوی وکړي.

۲_ له مظلوم سره مرسته لازمه ده

د هغو حقوقو له جملې څخه چې یو مسلمان یې پر بل لري له مظلوم سره مرسته کول دي، که چېرې داسې څوك ولیدل شي چې پر هغه ظلم او تېری کیږي، نو پر نورو مسلمانانو لازم دي چې له هغه سره د هرې ممکنې وسیلې له لارې مرسته وکړي او له ظلم څخه یې وژغوري، دا هغه حق دی چې داسلام سپېڅلي دین ټول مؤمنان یې پرې مامور کړي دي.

۳_ له ظالم سره مرسته یعنې څه؟

کله چې د ظالم لفظ ذکر شي فکر کیږي چې ظالم هغه څوك دی چې یوازې پر نورو تېری کوي، خو داسې نه ده، څکه ظالم هغه چاته هم ویل کیږي چې پرخپل ځان ظلم کوي، لکه: شرك، کفر، ځان وژنه، صغیره اوکبیره ګناهونه چې دا پر خپل ځان او نفس یو ډول ظلم دی، نو لازمه ده چې د هر ډول ظالم لاس له ظلم څخه ونیول شي، ترڅو د دنیوي او اخروي سزاګانو څخه وژغورل شي، له ګناه څخه د ظالم ژغورنه په حقیقت کې له ظالم سره مرسته کول دي.

فعالیت

له ظلم څخه لاس نیونه څرنګه کیږي؟ د ښوونکي په مرسته په ډله ییزه توګه یې لارې چارې په ګوته کړئ.

پوښتنې

۱ـ د حدیث راوي معرفي کړئ.

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

أ – اُنْصُرْ أَخَاكَ

ب – تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ

ج – فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ

۳_ظالم چاته ویل کیږي؟

کورنۍ دنده

پورتنی حدیث په یادو زده کړئ او هم لوست په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

شپاړسم لوست

د غضب درملنه

عن عطية قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ». [سنن ابي داود]

د راوي پيژندنه

عطية د عروة زوی د بنو سعد له قبيلې څخه د رسول الله ﷺ يو جليل القدر صحابی و، له رواياتو څخه وروسته يې له پيغمبر ﷺ سره ملاقات کړی او له هغه مبارك څخه يې ځينې احاديث هم روايت کړي، په شام کې يې هستوګنه غوره کړه او اولادونه يې په بلقاء سيمه کې اوسېدل.

په ځينو رواياتو کې د **عطية** بن سعد او په ځينو نورو کې د **عطية** بن عمرو په نامه ياد شوی. د ده لمسی عروة د محمد بن **عطية** زوی د عمر بن عبدالعزيز له خوا د يمن والي ټاکل شوی و.

د ځينو کلمو معنا

١ـ الْغَضَبُ مِنَ الشَّيْطَانِ: قهراوغوسه د شيطان له خوا وي.
٢ـ خُلِقَ مِنَ النَّارِ: له اور څخه پيداشوی.
٣ـ تُطْفَأُ: مړکيږي
٤ـ فَلْيَتَوَضَّأْ: اودس دې وکړي.

د حديث ژباړه

د عطيه عوفي رضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: بې له شکه غوسه د شيطان له طرفه وي او شيطان له اور څخه پيدا شوی دی او اور په اوبو مړ کېږي هرکله چې له تاسو څخه څوك په غوسه شي، نو اودس دې وکړي.

د حديث حکمت

د غوره اخلاقو له جملې څخه يو هم د قهر او غوسې څخه ځان ساتل دي، ځکه قهر او غوسه د شيطان له وسوسو څخه پيدا کيږي او شيطان د انسان ازلي دښمن دی، پيغمبر ﷺ موږ ته د شيطان له دسيسو څخه د خلاصون او ژغورنې ټولې لارې راپه ګوته کړې دي چې له هغو څخه يو له غوسې څخه ډډه کول دي، ځکه غوسه انسان ډېرو ناوړو کارونو ته اړ باسي چې په انسان کې دده د ناکامی لامل کيږي.

فعاليت

زده کوونکي دې د غوسې د اړتياو په هکله يو بل ته معلومات ورکړي.

د حديث ګټې او احکام

۱ـ غضب کمزوري او زغم قوت دی

ډېر ژر غوسه کېدل د انسان د کمزورتيا نښه ده، لکه: چې د غضب په مقابل کې زغم د قوت نښه ده، دا ځکه چې د غوسې پر وخت انسان پر خپلو حواسو کنټرول له لاسه ورکوي، که دا حالت دوام ومومي ډېرې ناخوالې رامنځ ته کوي، هغه ځوک چې د غضب په حساسه لحظه کې خپل ځان اداره کړي، يقيناً ځان يې د بديو څخه وژغوره او هم يې دغضب په مقابل کې خپل قوت څرګند کړ.

۲ـ د غوسې پروخت خپل ځان اداره کول برياليتوب دی

کله چې انسان په غوسه شي، نو حيواني طبيعت پرې غالب شي، د انسان په باطن کې د شر قوه برلاسی مومي چې په نتيجه کې بشري نفس د خپلو غوښتنو تابع کوي، د الله ﷻ د اوامرو مخالفت ته يې اړ باسي او له نېکيو څخه يې منع کوي، نو په داسې حالت کې انسان ته په کار ده چې له خپل نفس سره مبارزه وکړي، د خپل نفس د کنټرولولو په نيت اودس وکړي چې همدا د نفس د کنټرول تر ټولو غوره لار ده.

۳ـ د غوسې بدې پايلې

غوسه دبد اخلاقی سرچينه اويوه وژونکې وسله ده، که چېرې په ژوند کې د غوسې لار تعقيب کړای شي، نو ګڼې فردي اوټولنيزې ستونزې ورڅخه راولاړيږي.

اـ د غوسې فردي زيانونه

غوسه ډېر مادي، معنوي، روحي او ديني ضررونه لري، دا هغه مها ل په ډاګه کيږي چې کله د غوسه ناک شخص حالت ته وکتل شي: رنګ يې بدليږي، د بدن وينه يې په جوش راځي، د وجود غړي يې بې واکه کيږي، په خبرو کې يې ګډوډي رامنځ ته کېږي، ژبه يې په سپکو وېناوو پيل کوي، کله کله ورڅخه د فسق او کفر الفاظ هم صادريږي دا ټول هغه څه دي چې دده دين او بدن دواړه زيانمنوي.

ب ـ د غوسې ټولنيز زيانونه

غوسه د خلکو په زړونو کې کرکه او نفرت پيدا کوي چې په پايله کې د وګړو ترمنځ اختلافات راپاروي، مسلمانان يوله بل څخه جلا کوي، دښمني زياتوي، ژوند تريخوي او د ټولنو د بربادۍ سبب ګرځي.

۴ـ د غوسې لاملونه

په دې حديث شريف کې د غوسې لامل شيطان ښودل شوی دی، دا په دې معنا چې د کوم انسان زړه د الله ﷻ له ذکر او ياد څخه خالي وي، نو په هغه زړه کې شيطان ځای نيسي، شيطان دده پر زړه او ټول جسم باندې مسلط کيږي، آن تردې پورې چې د انسان زړه او ټول بدن د شيطان د وسوسو تابع شي بيا کبر، په خلکو ټوکې او مسخرې کول، په مال، ځان، نسب او ځوکۍ غرور کول او داسې نور خويونه د انسان په زړه کې ځای ونيسي، او تل د خلکو د هرې کړنې په مقابل کې ډېر ژر په قهر کيږي، نو هر مسلمان ته

په کار ده چې تل خپله رابطه له خپل رب سره کلکه او خپل زړه د الله ﷻ په یادولو ژوندی وساتي، څو د شیطان د دسیسو او وسوسو ښکار نشي.

۵ـ د غوسې مخنیوی او درملنه

غوسه د نورو ناروغیو په څیر یو ډول ناروغي ده، د اسلام سپېڅلی دین ددغې خطرناکې ناروغۍ د درملنې او مخنیوي لارې راښودلې دي چې ځینې یې په لاندې ډول دي.

۱ـ پرهر چا لازمه ده چې ځان په ښو اخلاقو سمبال کړي، غوره صفتونه خپل عادت وګرځوي، لکه: صبر، زغم، په ژوند کې ثبات، په ویناوو او کړنو کې فکرکول او داسې نور.

۲ـ د غوسې پر وخت د(اعوذبالله من الشیطن الرجیم) ویل.

۳ـ خپل حالت بدلول: که چېرې د غوسې پر وخت انسان ولاړ وي باید کښېني اوکه ناست وي ډډه دې ووهي، ځکه چې په ولاړه کې انسان انتقام او اقدام ته تیار وي او کله چې کښېني او یا ډډه ووهي، د غوسې جوش یې کمېږي.

۴ـ اودس کول: دا هغه درملنه ده چې په دې حدیث کې یې ذکر شوی دی، دا ځکه چې غوسه د انسان په وجود کې حرارت او ګرمي پیدا کوي او وینه په جوش راولي، خو اودس یا غسل په جسم کې سوړوالی راولي او د وینې حرارت راټیټوي.

همدا راز اودس د عبادت هغه برخه ده چې په کې د الله ﷻ ذکر او یاد ترسره کېږي، دا هرڅه شیطان سپکوي او تېښتې ته یې اړ باسي.

فعالیت

زده کوونکي دې د غوسې د له منځه وړلو په هکله یو بل ته معلومات ورکړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ:
- خُلِقَ مِنَ النَّارِ:
- تُطْفَأُ:
- فَلْيَتَوَضَّأْ:

۲ـ د غضب اسباب په لنډه توګه بیان کړئ.

۳ـ د غضب درملنه اوعلاج څه دی؟ په لنډه توګه یې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

لوست په خپلو کتابچوکې ولیکئ او حدیث په یادو زده کړئ.

اووه لسم لوست

غوره خلک

عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: «خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ»

[مسند الشهاب القضاعي]

د راوي پېژندنه

نوم يې جابر او د پلار نوم يې عبد الله، د مدينې منورې د خزرج له قبيلې څخه و، پلار او زوی دواړه جليل القدره صحابه وو، پيغمبرﷺ ورته په يوه شپه کې پنځه ويشت ځله د مغفرت دعاء کړې وه، د بدر او اُحد څخه پرته يې په ۱۹غزاګانو کې له رسول اللهﷺ سره يې برخه اخيستې ده، په خپل وخت کې د مدينې منورې لوی مجتهد او مفتي و، د هجرت په (۷۸) کال يې له فاني دنيا څخه سترګې پټې کړې.

د ځينو کلمو معناوې

۱ـ خيرالناس: غوره له خلکو څخه.

۲ـ انفعهم: زيات خير رسوونکې له دوی څخه.

۳ـ للناس: دخلکو لپاره.

د حديث ژباړه

جابرؓ فرمايي چې رسو ل اللهﷺ فرمايلي دي: په انسانانو کې غوره هغه څوك دی چې نورو خلکو ته زيات خير او ګټه رسوي.

د حديث حکمت

د ځينو خلکو په آند ښه او غوره کس هغه دی چې د ښه نسب، ډېر ثروت او قدرت څښتن وي، خو پيغمبرﷺ له نورو خلکو سره نيکي کول، خلکو ته مادي او معنوي ګټې رسول د غوره والي معيار ګڼلی دی، دا ځکه چې د اسلام سپېڅلی دين د خير او ښېګڼې دين دی.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډله ييزه توګه له خلکو سره د نيکۍ کولو يو څو مثالونه ووايي.

د حديث شريف ګټې

۱ـ د الله تعالی مرسته

د اللهﷻ پر وړاندې خلک په يو ډول نه دي، هغه څوك چې د خلکو سره په روا کارونو کې مرسته کوي د هغه سره د اللهﷻ مرسته مل وي او مينه يې ورسره زياته وي، نو بايد موږ له خلکو سره په نيکو کارونو کې مرسته وکړو، څو د اللهﷻ مرسته او مينه مو په برخه شي.

۲ـ ښېگڼه څه ته وايي؟

پيغمبرﷺ انسانان دې ته هڅوي چې له نورو سره نېکي وکړي، هغوی ته خير ورسوي، خوښي وروبښي او له هغوی څخه غمونه او تکليفونه لرې کړي. مثلاً که چېرې څوک وږی وي ډوډۍ دې ورته ورکړي، که څوک پوروړی وي د پور په ادا کولو کې دې ورسره مرسته وکړي، له ناروغ سره دې د علاج په برخه کې همکاري وکړي او ناپوهانو ته دې د زده کړې لاره هواره کړي. پيغمبرﷺ د داسې خويونو څښتنانو ته د الله ﷻ دمرستې او مينه زيری ورکړی دی.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډله ييزه توگه ښه او بد خويونه په گوته کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- خيرالناس:
- انفعهم:
- للناس:

۲ـ د حديث لنډه معنا وواياست.

۳ـ غوره خلك څوك دي؟

کورنۍ دنده

۱ـ حديث شريف له معنا سره په يادو زده کړئ.

۲ـ (په ښوونځي کې د خير او گټې کارونو) تر عنوان لاندې يوه لنډه مقاله وليکئ.

د ايمان خصلتونه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ ». [متفق عليه]

د راوي پیژندنه

عبدالرحمن بن صخرالدوسي چې پر ابو هريره يې شهرت درلود، د هجرت په اووم كال د خيبر له غزا څخه مخكې د دېرشوكالو په عمر د اسلام په مبارك دين مشرف شو، په همدغه غزا كې يې برخه هم واخيسته، كله چې مدينې منورې ته ورسېد، په نبوي جومات كې يې د علم د زده كړې په غرض په اصحاب صفه كې شامل شو، له همدې امله يې له رسول اللهﷺ څخه (٥٣٧٤) حديثونه روايت كړي دي.

دغه جليل القدر صحابي په تقوى او پرهېزګارۍ كې مشهور او د قوي ذكاوت خاوند و چې د هجرت په اته پنځوسم (٥٨) كال كې وفات شو.

د ځينو كلمو معناوې

١_الإِيمَانُ: باور او د زړه كلك تصديق.

٢_بِضْعٌ: په عربي ژبه كې له دريو څخه تر نهو پورې عدد ته وايي.

٣_شُعْبَةً: برخه.

٤_أَفْضَلُهَا: غوره يې.

٥_ادْنَاهَا: كوچنۍ، او ټيټه يې.

٦_ إِمَاطَةُ: لرې كول

٧_الأَذَى: زيان رسوونكي شيان.

د حديث ژباړه

له حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دى چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: ايمان د څه د پاسه اويا خويونو څخه عبارت دى چې غوره يې د (لااله الا الله) كلمه ويل دي، ټيټه درجه يې له لارې څخه د زيان رسوونكو شيانو لرې كول دي او حياء د ايمان يوه برخه ده.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډله ییزه توګه په لارو کې د ضرري شیانو مثالونه وښیي.

د حدیث ګټې

۱_ دایمان خصلتونه

پیغمبر ﷺ ایمان له داسې ونې سره تشبیه کړې چې ډېر ښاخونه ولري، ځینې یې اوچت، ځینې یې متوسط، او څه یې ټیټ وي، دا په دې معنا چې ایمان له ډېرو خصلتونو او خویونو څخه عبارت دی چې د ژوند له اوچتې سطحې څخه پیل او د ژوند تر ټیټې سطحې پورې ځانګړي احکام او سپیڅلې لارښوونې لري چې د بېلګې په ډول یې په دې حدیث کې د عقیدې په برخه کې کلمه طیبه، د ټولنیز ژوند په برخه کې د لارې پاکول، او د اخلاقو په برخه کې د حیاء ذکر راغلی دی.

۲_ د توحید کلمه

د توحید کلمه د (لا إله إلا الله محمد رسول الله)څخه عبارت ده چې د الله ﷻ په الوهیت او وحدانیت دلالت کوي، د ټولو ادیانو او پیغمبرانو د دعوت اساس او بنسټ په دې مبارکه کلمه ولاړ دی، نو پر هر مسلمان لازم دي چې د دې کلمې په معنا ځان پوه کړي، پر غوښتنو یې عمل وکړي او تر سیوري لاندې یې ژوند تېر کړي. (لا إله إلا الله) یوازې د ژبې کلمه نه ده او نه یوازې مفکوره ده، بلکې په الله ﷻ د ایمان عنوان دی، علم او عمل دی، د عقیدې، شریعت او د ټولنې د هوسا ژوند د متضمن نظام نوم دی.

۳_ د لااله الا الله فضیلت

(لااله الا الله) داسېستره کلمه ده چې په ویلو یې انسان د اسلام په مبارک دین کې داخلېږي، له ټېرو ګناهونو څخه داسې پاکېږي، لکه: چې له مور څخه نوی زېږېدلی وي او له هلاکېدو څخه ژغورل کیږي. پیغمبر ﷺ فرمایي: « مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ ».[۱]

ژباړه: د چا چې اخرنی وینا (لااله الا الله) وي جنت ته به داخل شي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «لو أنَّ السماوات السَبعَ والأرضين السبعَ، وضِعنَ فِي كفةٍ ووضعت لا إله إلا الله فِي كفة مالت بِهن لا إله إلا الله»[۲]

---

۱ – سنن أبی داود.

۲– الدعاء للطبراني

ژباړه: که چېرې اووه اسمانونه او اووه طبقې ځمکه دتلې په یوه پله کې واچول شي او د (لااله الاالله) کلمه د تلې په بله پله کې واچول شي، نو هرومرو به کلمه طیبه پرې درنه وي.

٤ـ د (لااله الا الله) غوښتنه:

د دې کلمې غوښتنه پـه الله ﷻ، د هغـه پـر ملایکـو، د هغـه پـه رسـولانو او د هغـه ﷻ پـر کتابونو ایمـان درلـودل دي. همـدا راز د الله ﷻ او د هغـه دلېـرل شـوي پیغمبـر ﷺ اتبـاع او پیروي کول، یوازې د الله ﷻ څخه وېره او د هغه سره مینه، د مافوق الاسباب امیـد یـوازې د الله ﷻ څخه کول، له الله ﷻ څخه د حاجتونو غوښتل، یـوازې الله ﷻ تـه عـاجزي او سـر ټيټول، د هغه د نعمتونو شکر اداکول او د مصیبت پر وخـت یـوازې لـه هغـه څخـه مرسـته غوښتل دي.

٥ـ له لارو او سرکونو څخه د زیان رسوونکو شیانو لرې کول

په نظافت او پاکوالي د اسلام سپېڅلي دین ډېر ټینګـار کـړی او هغـه یـې د ایمـان نیمـایې برخه ګڼلې ده. د دې لوست په حدیث شریف کـې د لارو پـاک سـاتلو تـه د ایمـان یـوه برخه ویل شوې ده چې دا د چاپېریال د پاک ساتلو په ارزښت دلالت کوي.

د دې حدیث شریف په بنسټ د هر مسلمان دا دنده ده چـې د لارو پـه پـاک سـاتلو کـې هڅه وکړي او له هر هغه څه څخه چې لارویـانو تـه د زیـان رسـولو او د لارې د ککړتیـا لامل ګرځي ځانونه وساتي.

٦ـ حیاء د ایمان یوه برخه ده

حیاء له داسې خصلت څخه عبارت ده چې انسان له ناوړو کارونو، سپکو عادتونو او پوچو ویناوو څخه ژغوري، حیاء، ځکه د ایمان برخه ګڼل شوې چې د حق لورې ته بلنـه کـوي او د خیر خوا ته انسانان هڅوي.

حیا ټوله خیر ده پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ»

ژباړه: حیا ټوله خیر ده.

خوکه چېرې حیا د زده کړې مانع وګرځي، یا د خپل حق د غوښتلو په لاره کې خنډ شي او یا هم د حق ویلو مانع وګرځي، نو بیا دا حیا نه، بلکې د انسان په کمزورۍ دلالت کوي.

پوښتنې

۱ـ ابوهریره ﷺ څوک و؟

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- **الإِيمَانُ**:
- **بِضْعٌ**:
- **شُعْبَةً**:
- **إِمَاطَةُ**:
- **الأَذَى**:

۳ـ د توحید غوښتنې څه دي؟

۴ـ له لارې څخه د زیان رسوونکو توکو لرې کول څه اهمیت لري؟ په اړه یې لنډ معلومات ورکړئ.

کورنۍ دنده

د حیا په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

تعصب

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –ﷺ– قَالَ: « لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ ». [سنن أبي داود]

د راوي پېژندنه

نوم يې جبيراو د پلار نوم يې مطعم د قريشو له قبيلې څخه و، ډېر حليم او په علم الانساب کې يې خورا زياته پوهه درلوده. يو له هغو کسانو څخه و چې هغه پانه يې څيرې کړه کومه چې د بنو هاشم او بنو مطلب د مقاطعې په غرض قريشو ليکلې وه، هغه شخص و چې قريشو د بدر د بنديانو په سر د خبرو لپاره د استازي په توګه د پيغمبرﷺ حضور ته ليږلی و، کله چې د پيغمبرﷺ حضور ته راغی او د (الطور) سورت تلاوت يې واورېده، نودده په زړه يې زياته اغېزه وکړه، هماغه و چې د حديبې له سولې څخه وروسته يې اسلام ومانه. نوموړی د هجرت په (۵۸) کال کې وفات شو.

د ځينو کلمو معناوې

١–لَيسَ مِنَّا: زموږ له ډلې (دين) څخه نه دی.

٢_ مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې قوم پرستۍ، نژاد پرستۍ. . . ته بلنه کوي.

٣_مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستۍ، نژاد پرستۍ. . . لپاره جنګيږي.

٤_مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستۍ، نژاد پرستۍ په لاره کې مړشي.

د حديث شريف ژباړه

له جبير بن مطعمرضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې تعصب ته بلنه کوي، زموږ له ډلې څخه نه دی، هغه څوک چې د عصبيت په خاطر جګړه کوي او زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې د عصبيت په فکر مړشي.

د حديث حکمت

عصبيت (تعصب کول له قبيلې، قوم، ژبې، نژاد، سيمې او داسې نورو سره) هم دجاهليت دزمانې راپاتې ميراث دی چې تل بشريت ګواښوي او آرامې ټولنې ړنګوي، له همدې امله پيغمبرﷺ په کلکو الفاظو سره عصبيت ناروا او حرامه پديده ګڼلې ده، نو په هر مسلمان باندې لازمه ده چې د ايمان له غوښتنې سره سم د جاهليت له دې ناوړې پديدې سره په هر شکل کې چې وي مبارزه وکړي.

د حدیث شریف ګټې

۱ـ تعصب د جاهلیت شعار

له خپلې کورنۍ، قبیلې، نژاد، ژبې او سیمې څخه په ناحقه دفاع او ملاتړ کولو ته تعصب ویل کېږي.

له اسلام څخه مخکې به خلکو له خپلو خپلوانو، کورنیو او قبیلو څخه په حق او باطل دواړو حالتونو کې دفاع کوله، دا کار لوی زړورتوب او شجاعت ګڼل کېده، کله چې د اسلام مبارک دین څرګند وواهه، نو د نورو ظالمانه او جاهلانو رسمونو په څېر یې د قوم پرستۍ، او نژاد پرستۍ لمنه هم ور ټوله کړه، عصبیت یې کلک وغنده، خلکو ته یې امر وکړ چې په اسلام کې یو له بل سره د مرستې اساس یوازې پر عدالت او تقوی ولاړ دی.

الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الإِْثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾[المائدة:۲]

ژباړه: او یو له بل سره په نېکۍ او تقوی کې مرسته وکړئ، د ګناه او ظلم په کارونوکې یوله بل سره مرسته مه کوئ.

۲ـ په اسلام کې د برترۍ معیار

د جاهلیت په دوره کې به خلکو د عصبیت په خاطر په پټو سترګو جنګونه کول، یو د بل پرخلاف به یې دسیسې جوړولې، په قوم، نسب او حسب به فخر کول لوی ویاړ بلل کېده، خو د اسلام سپېڅلي دین تواضع او د ژوندانه په چارو کې یوله بل سره مرسته او نېک عملونه د برترۍ معیار وټاکه او خلکو ته یې په ډاګه کړه چې په مسلمانانوکې هغه څوک غوره دی چې له الله ﷻ څخه ویرېږي او د تقوی خاوند وي. الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُم عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُم﴾ [الحجرات: ۱۳]

ژباړه: بېشکه د الله ﷻ په وړاندې په تاسو کې هغه څوک ډېر غوره دی چې له الله ﷻ څخه ډېر ویرېږي.

له تقوی څخه پرته په مال، نسب، حسب او د پلرونو او نیکونو په مېړانو ویاړ کول هېڅ ارزښت نه لري.

۳ـعصبیت ته بلنه حرام عمل دی

اسلام عصبیت ته بلنه په بشپړه توګه حرامه کړې ده، که هغه بلنه قبیلوي رنګ ولري، که اقلیمي، سمتي او یا ژبنۍ بڼه ولري، ځکه چې عصبیت ته بلنه د نژادونو، قومونو او پرګنو ترمنځ کرکه او نفرت پیدا کوي، اسلامي ورورګلوي له منځه وړي، او انساني ټولنه چې بنیاد یې په یووالي ولاړ دی بربادوي، خلک د ځان غوښتنې په بد مرض اخته کوي.

د عصبیت د ریښو په ویستلو سره له ټولنې څخه ظلم او د نورو په حقوقو تجاوز کمېږي او د انسانانو ترمنځ د مرستې مینې اړیکې لا پیاوړې کېږي. الله ﷻ دجاهلیت د زماني د ناخوالو او بې اتفاقۍ لرې کولو په هکله فرمايي:

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾[آل عمران: ۱۰۳].

ژباړه: اود الله ﷻ هغه نعمت یاد کړئ کله چې تاسې په خپلو کې دښمنان وئ، بیایې ستاسو د زړونو ترمنځ مینه واچوله، نودده د نعمت په برکت سره وروڼه شوئ.

٤ـ د عصبیت لپاره جګړه

پیغمبر ﷺ جاهلیت له بیخه ویستلی، د هغه زهرجنه ماده یې له منځه وړې، لکه: څرنګه چې عصبیت ته د بلنې ټول ډولونه یې حرام کړي، همدا راز د عصبیت په بناء جګړه کول یې هم حرام کړي دي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «ومن قُتِلَ تحت راية عمية، يغضب للعصبية، ويقاتل للعصبية فليس من أمتي»[1]

ژباړه: څوک چې د عصبیت د بیرغ لاندې مړ شي، څوک چې د عصبیت په خاطر په غوسه کیږي او څوک چې د عصبیت په لاره کې جنګیږي زما له امت څخه نه دی.

٥ـ د جاهلیت مرګ

څوک چې په پټو سترګو د عصبیت په خاطر په ژبه، لاس او نورو وسیلو سره مبارزه او جګړه کوي، په دې لاره کې مړ شو، نو د ده مرګ د جاهلیت د زماني د مړو په څېر ناوړه مرګ دی.

٦ – د جاهلیت له عصبیتونو سره مبارزه.

د دې لوست د حدیث شریف او د قرآن کریم او د پیغمبر اکرم ﷺ د سنتونو د نورو نصوصو په بنسټ، له هر ډول عصبیتونو سره (که هغه قومي، سیمه ییز، ژبني، نژادي او داسې نور وي) جهاد او مبارزه کول د هر مسلمان دنده او شرعي رسالت دی، ځکه عصبیت ډېره خطرناکه او وژونکې ناروغي ده چې په ټولنه کې د امنیت ټینګښت او اسلامي وروګلوي کمزورې کوي او د خلکو تر منځ د دښمنیو او کرکېچ پیدا کېدلو لامل ګرځي.

---

۱ - رواه مسلم

فعالیت

د ښوونکي په مرسته دې زده کوونکي د جاهلیت د زمانې د شخړو او جنګونو په هکله معلومات سره شریک کړي.

پوښتنې

۱. د حدیث راوي څوک دی معرفي یې کړئ.
۲. لاندې کلمې معنا کړئ:
ا_ لَيْسَ مِنَّا:
ب_مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ:
ج _ مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
د _ مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
۳. قوم پرستي د اسلام له نظره څه حکم لري؟
٤. که څوک د عصبیت په خاطر جنګېږي او په دې لاره کې مړ شي، د ده مرګ د اسلامي شریعت له مخې څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ.
(په اسلام کې د برترۍ معیار) تر عنوان لاندې لس کرښې مقاله ولیکئ.

د مؤمن شان (حالت)

عن صهيب بن سنانٍ – رضي الله عنه –، قَالَ: قَالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم – «عَجَباً لأمْرِ المُؤمنِ إنَّ أمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ ولَيسَ ذلِكَ لأَحَدٍ إلا للمُؤْمِن: إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكانَ خَيراً لَهُ، وإنْ أصَابَتْهُ ضَرَاءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْراً لَهُ ». [رواه مسلم]

د راوي پیژندنه

نوم یې صهیب الرومي د پلار نوم یې سنان بن مالك دی، لاکوچنی و چې رومیانو د موصل په ځینو برخو حمله وکړه او دی یې له ځانه سره په اسارت بوت، د رومیانو په منځ کې رالوی شو، له دې کبله په رومي مشهور و. له لومړنیو مؤمنانو څخه و.
په ټولو غزاگانو کې یې له رسول الله ﷺ سره ونډه اخیستې وه. د هجرت په اته دېرشم (۳۸) کال په مدینه منوره کې وفات شو.

د ځینو کلمو معناوې

١. عَجَباً: تعجب دی (یعني زه تعجب کوم)
٢. لأمْرِ المُؤمنِ: دمؤمن حالت(ژوند) ته.
٣. إنَّ أمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ: دده ټول ژوند دده لپاره خیر دی.
٤. إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ: كه ورته خوشحالي ورسیږي.
٥. إنْ أصَابَتْهُ ضرَّاءُ: كه ورته زیان اوتكلیف ورسیږي،
٦. فَكانَ خَيْراً لَهُ: نودده لپاره خیر دی.

د حدیث شریف ژباړه

له صهیب رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: د مؤمن حالت د تعجب وړ دی! دده ټول ژوند دده لپاره خیر دی چې دا خیر د هیچا لپاره نشته خو یوازې د مؤمن لپاره دی. كه خوشحالي ورته ورسیږي شكر باسي، نو دا ورته خیر دی اوكه ضرر او یا كوم تكلیف ورته ورسیږي، نو صبر پرې كوي چې دې كې هم د ده لپاره خیر دی.

د حدیث شریف حكمت

هر انسان په ورځني ژوند كې له مختلفو حالاتو سره مخ كیږي، كله خوښي او سوكالي، كله پرېشاني او تكلیفونه چې دا دواړه حالته اكثره د انسان په عادي ژوند مستقیماً منفي اغېز لري او په ډېرو وختونو كې د باطني ناروغیو لامل گرځي، لكه ځان لوی گڼل، غرور او داسې نور همدا راز ځینې وخت ناهیلي، اندېښنې، د زړه نا آرامي او داسې نور حالات ورته پیښیږي.

پیغمبرﷺ په دې حدیث کې د دغو دواړو ډولو ناروغیو د درملنې لپاره دوه مهم بنسټونه ښودلي دي: یو دا چې د خوښۍ او نعمت پر مهال د اللهﷻ شکر پرځای کول او دویم د ستونزو او پرېشانۍ پر مهال له صبر او زغم څخه کار اخیستل دي. که چېرې انسان دغه دوه لوی خویونه په خپل ژوند کې پلي کړي، نو نه یوازې دا چې د ژوند هره شېبه به یې په راحت او ډاډ تېرېږي، بلکې د ژوندانه په هر ډګرکې به تل بریالی وي.

د حدیث شریف ګټې

۱ـ انسان ازمویل کېږي

انسان د ژوند په هره شیبه کې تر آزمېښت لاندې وي، کله د خیر او راحت په آزموینه کې وي، لکه: ښه روغتیا، مال، اولاد. . . او نور، او کله دکړاوونو، لکه مرګ، مرض، بېوزلي او داسې نورو ستونزو سره مخ وي. اللهﷻ فرمايي: ﴿وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ [الأنبياء: ۳۵]

ژباړه: او موږ په بدو، او ښو (حالاتو کې) ستاسې آزمېښت کوو نوځوک چې په اللهﷻ ایمان نه لري ارو مرو په دغه آزموینه کې له ناکامۍ او بد مرغۍ سره مخ کېږي، یوازې مؤمن دی چې په اللهﷻ د کلك ایمان له برکته په دغه ازمېښت کې بریالي کېږي، دا ځکه چې مؤمن په دې کلك باور لري چې خیر او شر یوازې د اللهﷻ له لوري دي، په هر حالت کې خپل کارونه اللهﷻ ته سپاري او له هغه څخه مرسته غواړي.

۲ـ د نعمت او خوښۍ حالت

ښه ژوند د اللهﷻ هغه ستر نعمت دی چې له کبله یې د بنده زړه خوشحالېږي. خوشحاله ژوند یوازې په شتمني او مالدارۍ پورې تړلی نه دی، بلکې د اللهﷻ نور معنوي نعمتونه هم شته چې انسان ورته اړتیا لري، لکه امنیت، روغتیا، وخت او داسې نور. بنده ته ښايي چې ورباندې خوښي ښکاره کړي او د اللهﷻ شکر پرځای کړي.

اـ مال او دولت

د اللهﷻ له نعمتونو څخه یو نعمت سرمایه او شتمني ده، لکه: نقدې پیسې، د کر او کښت ځمکه، سوداګري، صنعت او داسې نور.

د مال او دولت له لارې انسان خپل دیني او دنیوي هدفونه ترلاسه کوي او هم د دنیا ښکلا او ښایست دی. اللهﷻ فرمايي: ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ [الکهف: ٤٦]

ژباړه: مال او اولاد د دنیایې ژوند ښکلا ده.

ب ـ روغتيا

روغتيا هم د نورو نعمتونو په څېر ارزښتناك نعمت دی، روغ بنده په ډېره آسانۍ سره خپل دنيوي او اخروي كارونه سرته رسوي، خورا زيات فضيلتونه يې په برخه كېږي، د نورو نعمتونو ښه احساس كوي او ورڅخه خوند اخلي بالعكس ناروغ انسان د هر ډول نعمت له احساس څخه محروم وي. پيغمبرﷺ يوه سړي ته داسې نصيحت وكړ: «اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْل خَمْس, شَبَابك قَبْل هَرَمك, وَصِحَّتك قَبْل سَقَمك. . . . »[1]

ژباړه: پنځه شيان د پنځو نورو د راتلو څخه مخكې غنيمت وګڼه: خپله ځواني د خپل زړښت له راتلو څخه مخكې غنيمت وګڼه، خپله روغتيا له ناروغۍ څخه مخكې غنيمت وګڼه. . . . او داسې نور.

ج ـ امنيت

امن او امنيت د الله ﷻ له ارزښتناكو نعمتونو څخه داسې نعمت دی چې د انسان ژوند، كورنۍ، مال او عزت مادي او معنوي مصالح په كې له ګواښونو څخه خوندي وي.

نور نعمتونه د دې نعمت تر سيوري لاندې پايښت لري، كه چېرې امنيت نه وي، نو انسان له هېڅ ډول نعمت څخه ګټه نه شي اخيستلای. الله ﷻ د مكې پر خلكو د خپلو پېرزوينو په لړكې يوه پېرزوينه د امنيت مسأله هم شمېرلې ده او فرمايلي يې دي: ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ۝الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ [قريش: ۳، ٤]

ژباړه: نو په كار ده (قريشو ته)چې د دې كور د پروردګار عبادت وكړي د هغه ذات چې دوی ته يې خوراك وركړ پس له لوږي څخه، او امنيت يې ور په برخه كړ پس له وېرې څخه.

يعنې پر دوی لازم وو چې د امنيت د نعمت شكر يې ادا كړی وای او يوازې د يوه الله ﷻ عبادت يې كولای.

د ـ فارغ وخت

فارغ وخت هم د نورو نعمتونو په څېر خورا ستر نعمت دی، خو خلك ورڅخه غافل دي، په عبث تېرېدو يې هېڅ پروا نه كوي، حال دا چې د انسان او وخت ترمنځ يوه چوپه مسابقه

۱- المستدرك للحاكم

روا نه ده. تاواني او بدمرغه انسان هغه دی چې د ځان او نورو لپاره له وخت څخه ګټه پورته نه کړي.

۳ـ پر نعمتونو شکر ويستل

شکر د عربي ژبې لفظ دی، د نعمت تصور او د هغه څرګندونې ته وايې. ضد يې کفران دی چې له نعمت څخه سترګو پټولو او هېرولو ته ويل کيږي.

کله چې بنده ته کومه خوشحالي او خير ورسيږي او په زړه کې په دې کلکه عقيده ولري چې دا هرڅه د الله ﷻ له خوا دي، بل څوک د خير او شر مالك نـه دی او دغـه حقيقـت په ژبه او عمل کې څرګند کړي همدا شکر بلـل کيـږي، خـو دا د شـکر ټيټـه مرتبـه ده او لوړه مرتبه يې کومه ټاکلې اندازه نه لري. د الله ﷻ پر نعمتونو شکر ويستل واجب دي.

۴ـ د شکر ډولونه

سره له دې چې د شکر ادا کول کومه ټاکلې اندازه نه لري، خو بيا هم ځينـې ډولونـه يـې په لاندې ډول بيانيږي.

آـ په زړه کې د شکر ادا کول

په زړه کې د نعمت تـصور او يادونـه داده چـې د نعمـت لـوروونکي ذات سـره د هغـه د رالېږلي کتاب او پيغمبر ﷺ سره د زړه له کومې مينه ولري او دغه مينه پـه عمـل کـې ثابتـه کړي، نو همدې ته په زړه کې د شکر ادا کول ويل کيږي.

ب ـ په ژبه شکر ادا کول

د نعمتونو په مقابل کې د الله ﷻ ثنا او صفت بيانول د ژبې شکر بلل کيږي، په ژبه د شـکر ادا کول د زړه هغه احساسات بيانوي چې د بنده په زړه کې پراتـه دي. پـه ژبـه د الله ﷻ د احسانونو شکر ادا کول، ځکه اړين دي چې له يوې خوا د احسانونو د حقيقي مالك حـق پرځای کول دي او له بلې خوا نورو ته د خپل ښه حالت ښکاره کول دي دا پـه دې معنـا چې د ټولو احسانونو او نعمتونو ښونکی او مالك يوازې يو الله ﷻ دی، له الله ﷻ پرته بـل هېڅوك د خير يا شر واك نه لري، همدا راز د نعمتونو په لاس ته راوړلو کې بنـده هـېڅ واك نه لري، دا يوازې د الله ﷻ پېرزوينه ده او بس داسې نه، لکه: چـې قـارون ويلـي وو:

﴿قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي﴾ [القصص: ۷۸]

ژباړه: قارون وويل: دا خو ماته د هغې پوهې له کبله راکړل شوي چې زه يې لرم.

ج ــ په اندامونو د شکر ادا کول

په اندامونو، شکر ادا کول د الله ﷻ د نعمتونو قدرداني کول دي. د نورو شکرونو په پرتله دا ډول شکر ډېر ارزښتاک دی، ځکه د بدن په اندامونو شکر ویستل د شکر عملي بڼه ده او په شریعت کې زیات احکام داسې دي چې که عملي بڼه ونه لري، نو کوم اهمیت نه لري لکه: لمونځ چې د اندامونو صدقه او شکر تمثیلوي، که عملاً ادا نه شي، په زړه کې یې د کولو اراده هېڅ ارزښت نه لري.

۵ـ د شکر ګټې

شکر د الله ﷻ پر احسانونو له اعتراف څخه عبارت دی چې بنده یې له پوره ادا کولو څخه ناتوانه دی. شکر ویستل د شکر کوونکي لپاره ډېرې ګټې او ښې پایلې لري چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

اـ شکر د قیامت په ورځ د الله ﷻ د دیدار سبب دی

له هرڅه لومړی شاکر بنده ته د قیامت پر ورځ د الله ﷻ دیدار په برخه کېږي. دا هغه لاسته راوړنه ده چې مسلمان یې تل هیله لري.

ب ـ الله ﷻ ته د نژدېوالي احساس

شاکر انسان د دې خبرې احساس کوي چې الله ﷻ د خپلو بندګانو څخه په ده احسان او مهرباني کړې ده، نو همدا شان هیله ده چې ده ته به دده د ګناهونو بښنه هم وکړي او توبه او عبادات به یې قبول کړي.

ج ـ شکرمسلمان ته ډاډ اوروحي راحت وربښي

د الله ﷻ پر نعمت شکر ویستل مسلمان ته تل پاتې ډاډ وربښي. کله چې بنده په دې خبره عقیده ولري چې د هرډول خیر او نعمت حقیقي مالک یوازې یو الله ﷻ دی، انسان یې یوازې د دې لپاره د دغه نعمت مجازي مالک ګرځولی چې د الله ﷻ له نعمت څخه په هغه شان ګټه واخلي، څرنګه چې الله ﷻ یې غوښتنه کړې.

پوښتني

۱ـ د حدیث راوي څوک دی؟ معرفي یې کړئ.

۲ـ شکر څه ته وایې، او په څو ډوله دی؟

۳ـ شکر ویستل څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د لوست په هکله په خپلو کتابچوکې یوه لس کرښیزه مقاله ولیکئ.

پر تکلیفونو صبر

(د تیر لوست دوام)

«. . . . . وإنْ أصَابَتْهُ ضرَّاءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْرًا لَهُ »

دا یوڅرګند حقیقت دی چې انسان په ژوند کې له ستونزو سره مخ کیږي، مالي او بدني زیانونه ورته اوړي، خو مسلمان دا ټول د الله ﷻ له لوري آزموینه بولي او په صبر او زغم سره یې مقابله کوي، د نن ورځې لوست مو د صبر په هکله دی.

د صبر حقیقت

که چیرې مؤمن ته کوم ضرر، تکلیف او غم ورسیږي، نو پرې صبر کوي، ژړا، چیغې او شکایت نه کوي، بلکې د مصیبت او غم اجر له الله ﷻ څخه غواړي، تل د ځان لپاره په مصیبت کې د استقامت دعا کوي چې په پایله کې الله ﷻ ورته اجر ورکوي.

دصبر اهمیت

په قرآن کریم او احادیثوکې مسلمان صبر او زغم ته هڅول شوی دی، لکه: چې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَاسْتَعِينوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ﴾ [البقرة: ٤٥] **ژباړه:** او مرسته وغواړئ له (الله ﷻ څخه) په صبر او لمانځه سره.

په بل ځای کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة: ١٥٣] **ژباړه:** بې شکه الله ﷻ (په مرسته کې) له صابرینو سره ملګری دی. په بل ځای کې فرمایي: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة: ١٥٥] **ژباړه:** او زیری ورکړه صبرکوونکو ته. صبر د انسان له دوامداره مبارزې څخه عبارت دی، انسان تل د ډول ډول دښمنانو سره په مبارزه کې ښکیل وي. په دغه مبارزه کې د انسان بریالیتوب په صبر پورې تړلې دی، یوازې صبر دی چې انسان پرې خپل هدف ته رسیږي، صبر او زغم د دښمن په مقابل کې د قوي ډال حیثیت لري، نو مؤمنانو ته ښایي چې د کړاوونو پر وخت صبر وکړي، او له بې صبرۍ څخه ځان وژغوري، ځکه چې الله ﷻ مسلمانان په صبرازمايي. الله ﷻ او پیغمبر ﷺ مؤمنانو ته په صبر امر کړی اوصبرکوونکي یې ستایلي دي:

﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ﴾ [البقرة: ١٧٧]

ژباړه: او مؤمنان هغه کسان دي چې په کړاوونو، رنځونو او د جګړې پر مهال صبرکوونکي وي.

۷ـ د صبر ډولونه

صبر په درې ډوله دی.

۱- صبر د الله ﷻ په طاعت.

۲ – صبر په مصیبت.

۳- صبر له معصیت څخه.

۱ـ صبر په طاعت

د الله ﷻ د اوامرو په پرځای کولو او له نواهیو څخه یې په ځان ژغورلو کې تکلیف او په بشري نفس باندې یوډول سختي راوستل دي. له دغې سختۍ سره باید داسې مقابله وشي، څو انسان پرخپل لوی دښمن برلاسی شي چې هغه نفس او شیطان دي. الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ [یوسف: ۵۳] **ژباړه:** بیشکه نفس حتماً (انسان ته) په بدۍ امرکوي. همدا راز فرمایي: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ [ص: ۲۶] **ژباړه:** اوپه هوس پسې مه ځه چې بیا به دې د الله له لارې څخه واړوي.

د شیطان په اړه فرمایي: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ [فاطر: ٦] **ژباړه:** بې شکه شیطان ستاسې دښمن دی، نو په دښمنۍ یې ونیسئ.

دا درې واړه انسان ته ګمراهي او نفسي غوښتنې ښایسته کوي او د الله ﷻ له اطاعت څخه یې لرې کوي نو مسلمان ته لازم دي چې د مبارزی لپاره یې خپله ملا کلکه وتړي، ترڅو وربانديې غالب شي، نفس دې ته وادار کړي چې د الله ﷻ اوامرو ته غاړه کېږدي او هم خپل خواهشات د شریعت تابع کړي. په دې کار کې صبر، زغم او د سختیو ګاللو ته اړتیا ده، نو څوک چې خپل نفس د الله ﷻ د حکمونو تابع کړي او له ګناهونو څخه یې وژغوري، نو په حقیقت کې په خپل پټ دښمن برلاسی شو.

۲ـ په مصیبتونو صبرکول

په مصیبتونو صبر د الله ﷻ پرېکړو او فیصلو ته غاړه له ایښودلو او د مصیبت په هکله مخلوق ته د شکایت نه کولو څخه عبارت دی. کوم مصیبتونه چې انسا ن ته رسیږي ډېر زیات دي، چې ځینې یې په لاندې ډول دي.

د خپلوانو او دوستانو پر مړينې صبر

تر ټولو ډېر سخت غم او مصيبت د اولاد، مور، پلار او دوستانو مړينه ده، د دې خلکو د مرګ پر وخت صبر او زغم، ځکه ضروري دی چې په دې کې له خپل رب سره د انسان د اړيکو قوت او نژديوالی څرګنديږي.

د خلکو په اذيتونو صبر

دا شوني ده چې که چېرې انسان د داسې خلکو له ضرر سره مخ شي چې د شريعت او اخلاقو له حدودو څخه د باندې وي، په دې صورت او تر هغه ځايه چې له شرعي اصولو څخه مخالفت نه وي شوی هغه چا ته چې زيان او ضرر ورته رسېدلی وي بايد صبر وکړي او د هر راز ضرر په وړاندې د انتقام غوښتنه ونه کړي، خو دا بايد په ياد ولرو چې دلته صبر د تل لپاره د ظلم او ضرر منلو په معنا نه ده، بلکې له صبر څخه مراد د حلم او برده بارۍ له دايرې څخه نه وتل دي.

د ناروغۍ په صورت کې صبر

ناروغي داسې مصيبت دی چې هر انسان ورسره مخ کيږي، صبر کول پرې د مؤمن د ګناهونو د رژيدو لامل ګرځي. پيغمبرﷺ چې د ام العلاء پوښتنې ته ورغی او ورته يې وويل: «أبْشرِي يا أم العَلاء، فإن مَرَضَ المُسلِمِ يُذهبُ اللهُ به خَطَايَاهُ، كما تُذهب النار خَبَثَ الذهبِ وَالفِضةِ»[1]

ژباړه: خوشحاله شه اې ام العلاء! کله چې مسلمان ناروغ شي الله ﷻ د ده ګناهونه داسې پاکوي، لکه: اور چې د سرو او سپينو زرو خيرې پاکوي.

۳ـ صبر له معصيت څخه

له الله ﷻ څخه د وېرې او د هغه د لويۍ په خاطر، د هغه پاک ذات څخه د حيا په نيت له ګناهونو څخه د ځان ژغورل ، د هرډول ناروا او سرکشۍ څخه ځان ساتل له معصيت څخه صبر بلل کيږي.

---

۱ - أبو داود

له معصيت څخه صبر ځکه ضروري دی چې له ګناهونو څخه ځان ساتل په هر مسلمان فرض دي، نو په دې ډول په صبر سره مؤمن د خپل ايمان قوت ساتي، ځکه په ګناهونو او نا فرمانيو سره د مؤمن ايمان کمزوری کيږي.

مسلمان بايد د حرامو، شهوتونو او ګناهونو په وړاندې مقاومت وکړي او د نفس او شيطان غوښتنو ته تسليم نه شي، همدغه مقاومت د ګناهونو په وړاندې له صبر او زغم څخه پرته بل څه نه دي.

پوښتنې

۱ـ صبر تعريف کړئ.

۲ـ د صبر اهميت ووایاست.

۳ـ په ناروغتيا کې صبر او زغم کول څه ګټه لري؟

۴ـ له ګناهونو څخه د صبر کولو څو مثالونه ووایاست.

کورنۍ دنده

د لوست مهم موضوعات په خپلو کتابچو کې وليکئ.

دوه ويشتم لوست

د مسلمان حقوقونه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِﷺ قَالَ: « حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ». قِيلَ: مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: « إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمِّتْهُ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ ». [رَوَاهُ مُسْلِمٌ]

د ځينو عبارتونو معناوې:

١. لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ: چې ورسره مخامخ شوې، نو سلام پرې واچوه.
٢. دَعَاكَ فَأَجِبْهُ: چې يې دمېلمستيا بلنه درکړه، نو قبوله يې کړه.
٣. اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ: چې درڅخه د نصيحت غوښتنه وکړي، نصيحت ورته وکړه.
٤. عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ: چې وپرنجېده او (الحمدلله) يې وويل.
٥. فَشَمِّتْهُ: نوورته په (يرحمك الله) دعا وکړه.
٦. مَرِضَ فَعُدْهُ: چې ناروغ شو، نو پوښتنه يې وکړه.
٧. مَاتَ فَاتَّبِعْهُ: چې مړشو، نو د جنازې لمانځه ته يې ورشه.

د حديث ژباړه

له حضرت ابوهريره ﵁ څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: د يوه مسلمان پر بل مسلمان شپږ حقونه دي. پوښتنه وشوه چې اې د الله رسوله! هغه کوم حقونه دي؟ پيغمبرﷺ وفرمايل: کله چې ورسره مخامخ شوې، نو سلام پرې واچوه، کله چې د مېلمستيا بلنه درکړي، نو هغه قبوله کړه، کله چې درڅخه د نصيحت غوښتنه وکړي، نو نصيحت ورته ورکړه او چې کله وپرنجيږي او الحمدلله ووايي، نو ورته په (يرحمك الله) دعا وکړه چې کله ناروغه شي پوښتنې ته يې ورشه او چې کله مړشو، نو د جنازې لمانځه ته يې ورشه.

د حديث حکمت

دغه حديث شريف د مسلمانانو يو پر بل باندې ځينې حقونه بيانوي چې د دې حقونو مراعاتول د ټولنې د وګړو تر منځ د ورورګلوۍ او مينې د اړيکو په ټينګښت کولو کې اساسي رول لوبوي، په هر مسلمان باندې لازمه ده چې د نورو خلکو حقونه وپېژني او په مراعاتولو سره يې په ټولنه کې د يووالي او وحدت د ټينګښت لامل و ګرځي.

د حدیث ګټې اوحکمونه

۱- دمسلمان د حق پېژندنه

له حق څخه مراد او مقصد هغه څه دي چې سرته رسول یې فرض، واجب، سنت او یا مستحب وي. دلته ورڅخه مطلب د مسلمانانو تر منځ د خواخوږۍ هغه اخلاقي نظام دی چې یو مسلمان د بل مسلمان د متقابل درناوي په بنا پرې مکلف دی.

۲ــ د سلام اچولو حق

له ښو اخلاقو څخه یوه سلام اچول دي، کله چې یو مسلمان د بل مسلمان سره مخ شي باید په سلام ویلو سره خپله لیدنه پیل کړي.

غوره مسلمان هغه دی چې د سلام په اچولو کې لومړی شي. سلام اچول د اسلام خصوصیت، د پیغمبرﷺ سنت او ځواب ورکول یې واجب دي.

۳ـ هغه ځایونه چې سلام پکې نه اچول کیږي

په سلام اچولو کې سنت طریقه دا ده چې وړوکی به پر لوی سلام اچوي، پر لاره تېرېدونکی به پر ناست سلام اچوي، لږ خلک به په ډېرو سلام اچوي، خو ځینې داسې حالات شته چې سلام اچول پکې غوره نه دي لکه:

- پر لمونځ کوونکي.
- د قرآنکریم پر لوستونکي.
- د علم د زده کړې پر حلقه.
- پر واعظ او خطیب باندې.
- پرمؤذن چې په آذان مصروف وي.
- پر هغه چا چې په قضاء حاجت ناست وي، یا په حمام کې وي.
- د ډوډۍ خوړلو یا اوبو څښلو پر وخت، که چیرې سلام اچوونکی په خوراک کې ورسره ګډون نه غواړي.
- هغه څوک چې په ګناه یا په بې ګټې کارونو کې بوخت وي.

٤ــ د بلنې (میلمستیا) منل

که یو مسلمان بل مسلمان ته د کوم مناسبت په بنا لکه: واده، عقیقه او یا بې له کوم مناسبته د میلمستیا بلنه ورکړي، نو پر بلل شوي لازم دي چې دعوت یې ومني، ځکه پیغمبرﷺ فرمايي: "مَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ". **ژباړه:** که څوک مو مېلمستیا ته دعوت کړي بلنه یې ومنئ.

دا ځکه چې د دعوت په منلو سره د مناسبت خوشحالي زیاتیږي، که مناسبت نه وي، نو د بلنې شکریه ترسره کیږي، که بلنې ته ځواب ور نه کړای شي د زړه د بدوالي لامل

ګرځي او نېکو اړیکو ته زیان رسېږي، خو که چېرې په مېلمستیا کې ناروا عمل ترسره کېده، نو مسلمان باید له داسې دعوت څخه ډډه وکړي او له ګناه څخه ځان وساتي.

۵ـ نېکه مشوره ورکول

که څوك له چا څخه په کارونو کې مشوره وغواړي، نو لازم دي چې ورته نېکه مشوره ورکړي. که چیرې په کولو کې یې ګټه وه باید ورته وهڅول شي او که پکې د ضرر ویره وه باید ورڅخه وژغورل شي. د مشورې ورکولو پر مهال باید داسې مشوره ورکړي چې د هغه دنیوي او اخروي سرلوړي پکې نغښتې وي. په کار ده چې په مشورې ورکولوکې د هر ډول غولونې، دوکه او غوره مالۍ څخه ډډه وشي، ځکه چې دا په مشوره ورکولو کې خیانت دی.

٦ـ عطسې (پرنجي) ته ځواب ورکول

د پرنجي په ذریعه الله ﷻ د انسان له مغزو څخه زیان رسوونکي مواد بهر ته راوباسي چې دا په بنده باندې د الله ﷻ لوی احسان دی، بنده ته ښایي چې د الله ﷻ د دغه نعمت شکر ادا کړي او پر ژبه (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ووایې. بل مسلمان ورور باید له اوریدلو سره سم ورته دعا وکړي، او ووایې: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) الله ﷻ دې پرتا ورحمیږي. له دې څخه وروسته پر پرنجي کوونکي لازم دي چې د خپل مسلمان ورور ځواب په (يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ) سره ورکړي، نوڅوک چې د پرنجي پر وخت د الله ﷻ ستاینه ونه کړي، نو د دعا مستحق هم نه دی، ځکه چې ده له دوو نعمتونو څخه ځان بې برخې کړ، یو د الله ﷻ د ستاینې (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ویلو څخه او بل د مسلمان ورور له دعا (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) څخه .

۷ـ د ناروغ پوښتنه

د مسلمان له حقونو څخه یو هم د ناروغۍ په حالت کې د ناروغ انسان پوښتنه ده خصوصاً که ناروغ د خپلوانو یا دوستانو څخه وي چې د دوی د ناروغۍ پوښتنه د نورو په نسبت ډېره ضروري ده.

د ناروغ لیدل او د هغه د حال پوښتنه ډېر لوی فضیلت لري. که څوك د ناروغ تر څنګ کیناست، پر ده د الله ﷻ خاص رحمت رانازلیږي او ملایکې ورته د مغفرت دعا کوي. که څوك د ناروغ پوښتنې ته ځي باید هغه ته تسلي او ډاډ ورکړي، هغه ته د روغتیا دعا وکړي او ورته پر مرض د صبر توصیه وکړي.

۸ـ د مسلمان په جنازه کې برخه اخیستل

یو له هغو وجایبو څخه چې مسلمان یې پر غاړه لري داده چې د بل مسلمان د نېکبختۍ په فکرکې اوسي. کله چې یو مسلمان مړشي، نو د هغه د اعمالو دروازه وتړل شي او د نورو دعاوو ته ډېر اړ شي، نو له دې امله پر نورو مسلمانانو د ده حق دی چې په اړه یې الله ﷻ ته سوال او زارۍ وکړي چې د ده ګناهونه ور وبښي او راتلونکی ژوند یې ښایسته کړ ي. د

مسلمان په جنازه کې په ګډون کولو سره د مړي او د مړي د خپلوانو حقوق ادا کېږي او هم په جنازه کې ګډون کوونکي ته لوی اجر په برخه کېږي. پیغمبرﷺ فرمایلي دي: «مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا وَيَفْرُغَ مِنْ دَفْنِهَا فَإِنَّه يَرْجِعُ مِنْ الْأَجْرِ بِقِيرَاطَيْنِ كُلُّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أُحُدٍ وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيرَاطٍ»[۱]

ژباړه: څوک چې د ایمان په بناء او د ثواب په نیت د مسلمان په جنازې پسې روان شي، تر هغې ورسره وي چې د جنازې لمونځ پرې وکړي او هم یې له دفن کولو څخه فارغ شي، نو بې شکه ده ته د سرو زرو د دوو دینارونو په اندازه ثواب په برخه شو چې د هر دینار وزن د احد د غره په اندازه دی او چاچې ورباندې د جنازې لمونځ وکړ، بیا ورڅخه له دفن کولو مخکې راستون شو، نو د یوه دینار په اندازه ثواب ورکول کېږي.

فعالیت

که یو مسلمان مړشي، پس له مرګه دکومو کارونو ثواب ورته رسېږي؟ زده کوونکي دې په ډله ییزه توګه سوال ځواب کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

۱ ــ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ:

ب ــ فَشَمِّتْهُ:

ج ــ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ:

د ــ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ:

۲ــ د سلام اچولو ګټې وواياست.

۳ــ د ناروغ عیادت کوونکی باید کوم کارونه وکړي؟

۳ــ د جنازې لمونځ څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ او د لوست ګټې په کتابچو کې ولیکئ.

---

۱ - صحیح البخاري

دوه مخی

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ. [متفق عليه]

د ځينو کلمو معناوې

١_ مَعَادِنَ: د معدن جمع ده، کانونه.

٢_خِيَار: غوره کسان.

٣_الْجَاهِلِيَّةِ: له اسلام څخه مخکې زمانه.

٤_إِذَا فَقِهُوا: چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي.

٥_أَكْرَهُهُمْ: تر ټولو بد ګڼونکی.

٦_شِرَارِ: د شرير جمع ده، د خيار ضد دی، بد خلك.

٧_ذَا الْوَجْهَيْنِ: دوه مخی.

٨_هَؤُلَاءِ: هغوی.

د حديث ژباړه

له ابوهريره ﷛ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايي: تاسو به خلك د کانونو او معدنونو د زېرمو په څېر وموموئ، نو څوك چې له هغوی څخه له اسلام نه دمخه په جاهليت کې غوره وو هغوی به په اسلام کې هم غوره وي، په دې شرط چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي. تاسو به د منصبونو او مسؤوليتونو په اړه غوره خلك هغه وموموئ چې ځان منصب او مقام ته رسول ډېر بد ګڼي، خو دا چې منصب او مقام ورته وسپارل شي او ده نه وي غوښتی. تاسو به تر ټولو شرير او بد خلك دوه مخي وموموئ چې ځينو خلکو ته په يو مخ ورځي او ځينو نورو ته په بل مخ.

د حديث حکمت

په دې مبارک حديث کې رسول الله ﷺ لومړی هغه انساني لوړ ارزښتونه په ګوته کړي چې په هر وخت کې د انسانيت په خير، د ټولنې په ګټه او د ټولو په وړاندې غوره او مطلوب دي، بيايې هغه ناوړه صفات ذکر کړي چې د انساني لوړو ارزښتونو پر خلاف د انسانيت په زيان او دټولنې په ضرر دي، هر څوک يې بد او ناوړه ګڼي.

د حديث شريف ګټې

۱_ انسانان داسې دي لکه طبيعي زېرمې

رسول الله ﷺ انساني پرګنې له طبيعي زېرمو او کانونو سره ورته بللې دي، فرمايي: «تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ» خلك به د طبيعي زېرمو په څير ومومئ چې ځينې يې اصيل او ځينې يې کم اصله وي، ځينې يې ډېر ارزښتناك او ډېر قيمتي وي، ځينې يې بيا ارزښت او قيمت نه لري، ځينې کانونه د سرو زرو وي، ځينې د سپينو زرو وي.

انسانان که چېرې په سمه توګه وروزل شي او په ګټورو لارو کې استخدام شي، نو په ټولنه کې به تر ټولو غوره اوبا ارزښته بڼه پيداکړي.

۲_ که څوک له اسلام څخه مخکې هم د نېکو اخلاقو او انساني فضايلو خاوند وي او له اسلام راوړلو څخه وروسته هم دغه غوره خويونه په هغه کې موجود وي، نو د دې حديث شريف له مخې دغه انسان له غوره خلکو څخه شمېرل کېږي، د اسلام سپېڅلی دين هغو انساني غوره او نېکو خويونو ته چې د بشري فطرت له مخې په انسان کې پيدا شوي وي وده او پراختيا ورکوي.

۳_هغه څوك چې ديني پوهه ولري

د اسلام له نظره غوره والی هغه مهال بشپړ دی چې ديني پوهه ورسره ملګرې وي يعنې ديني پوهه د غوره والي اساسي برخه ده.

پيغمبرﷺ فرمايلي: «مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»[1]

ژباړه: چاته چې الله ﷻ دخير اراده وکړي، نو فقاهت او په دين کې پوهه ور په برخه کړي.

---

۱ - صحيح البخاري

٤ـ د منصب په اړه غوره خلک

پيغمبرﷺ فرمايي چې د منصبونو او مسؤوليتونو په اړه غوره خلک هغه دي چې ځان منصب او مقام ته رسول تر ټولو بد ګڼي، ځکه چې يوخو په طبيعي توګه عهده او منصب تکليف او کړاو لري. خو تر ټولو غوره خلک هغه دي چې عهده او منصب يو امانت او مسؤوليت ګڼي، د هغه دحق اداکولو څخه په ويره کې وي او انديښنه ورسره وي چې هسې نه دغه امانت ترې ضايع شي. خو که چاته له غوښتنې او تمې پرته منصب او مقام ور وسپارل شي، نو په دې صورت کې منصب په غاړه اخيستل د غوره والي خلاف نه دی، نه په کې کوم ډول کراهت شته، بلکې ملا به ورته کلکه تړي او له خلکو سره په مشوره او دالله تعالی په توکل به يې پر مخ بيايې، يقينا چې الله تعالی به ورسره مرسته کوي رسول اللهﷺ فرمايي: «مَنْ ابْتَغَى الْقَضَاءَ وَسَأَلَ فِيهِ شُفَعَاءَ وُكِلَ إِلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أُكْرِهَ عَلَيْهِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا يُسَدِّدُهُ»[١]

ژباړه: چاچې قضا او منصب وغوښت، په واسطو او سپارښتونو يې ترلاسه کړ، نو خپل ځان ته به وسپارل شي، د الله ﷻ لخوا به مرسته ورسره نه کېږي، که څوک دمنصب منلوته اړ کړای شو او د مسلمانانو لخوا ور وسپارل شو، نو الله ﷻ به يې مرستې ته پرښتې راولېږي.

د اسلام له سياسي او حکومتي اخلاقو څخه دادي چې بايد د اهليت او کفايت له مخې منصب او عهدې ته وړاندې کړای شي، نه داچې خلک خپله ورته په دروغو او رښتياوو کمپاين وچلوي. که چاته منصب او څوکۍ د مسلمانانو د اعتماد پر اساس ورکړل شوه، نو الله ﷻ به ورسره مرسته وکړي.

٥ـ دوه مخی انسان

ذوالوجهين هغه چاته وايې چې هرې ډلې ته د هغوی دخوښۍ او خوشحالۍ خبرې کوي، ځان داسې ورته څرګندوي چې دی ددوی خواخوږی او له مخالفينو سره يې وران دی. چې دغه تعامل او چلند د منافقت، دروغو او غوړه مالۍ زېږنده ده.

د انسان په زړه او سينه کې چې نېک نيتونه او پخې ارادې وي، نو چلند او سلوک يې په عمومي توګه له ټولو سره اصولي، متوازن او يو شان وي.

---

١ – رواه الترمذي

دوه مخي ډېر بد صفت دی، دوه مخی انسان سربېره پردې چې په ټولنه کې د نفاق، کرکې او دښمنۍ تخم کري، په خپله د ځان لپاره هم ډېرې نورې ناخوالې رامنځته کوي، خپل عزت له لاسه ورکوي او د نورو په وړاندې بې عزته او بې آبرو کېږي.

د اسلام مبارک دین دغه ناوړه صفت په کلکه غندلی او مسلمانان يې ترې په ټينګه منع کړي دي.

٦ـ د دوه مخي انسان سزا

امام بخاري (رح) له ابوهريره ﷺ څخه د رسول الله ﷺ دغه حديث هم نقل کړی.

«لا يَنبَغِي لِذي الوَجهينِ أنْ يَكونَ أَمِيناً» [١]

ژباړه: دا شوني نه ده چې له دوه مخي څخه امين شخص جوړ شي.

په همدې توګه د عمار بن ياسر څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې په دنيا کې دوه مخونه ولري د قيامت په ورځ به د اور دوه ژبې ولري.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او د دوه مخی د بدو پايلو په اړه دې سره خبرې وکړي.

پوښتنې

١. د حديث ژباړه ووایاست.

٢. د منصب په اړه غوره خلک څوک دي؟

٣. ذوالوجهين څوک دی؟

٤. د ذوالوجهين سزا بيان کړئ.

کورنۍ دنده

د سيرت له معتبر کتاب څخه د عمر بن عبد العزيز (رح) دخلافت منلو کيسه ولولئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

---

١ - الأدب المفرد للبخاري

د خوب آداب

عن الْبَرَاء بْن عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ وَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مُتَّ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ. [صحيح البخاري]

د راوي پېژندنه

نوم يې براء، د پلار نوم يې عازب او د انصارو د اوس له قبيلې څخه و. پلار او زوی دواړه جليل القدره صحابه وو. د بدر د غزا پر مهال د عمر د کموالي له کبله ورته پيغمبرﷺ په غزا کې د ګډون اجازه ورنه کړه، خو د هجرت په دريم کال يې د اُحد په غزا کې برخه واخيسته، د دې غزا په شمول يې د پيغمبرﷺ سره په څوارلسو غزاګانو کې برخه اخيستې وه. د هجرت په دوه اويايم (۷۲) کال د عبدالله ابن الزبيرؓ د خلافت پر وخت په کوفه کې وفات شو.

د ځينو کلمو معناوې

۱. مَضْجَعَكَ: ستا د خوب ځای.
۲. اضْطَجِعْ: ډېره ولګوه.
۳. عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ: په ښي اړخ باندې.
٤. أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ: سپارلی مې دی خپل ځان تاته.
٥. وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ: او پرېښی مې دی خپل کار تاته.
٦. وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ: او تکيه کړې مې ده خپله ملا تاته. (يعنې پرتا مې خپل ځان سپارلی).
۷. رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ: ستا له وېرې او ستا په هيله تاته مخه کوم.
۸. لَا مَلْجَأَ: د تېښتې ځای نشته.
۹. وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ: ستا له عذابه د پناه اخيستو ځای نشته، خو يوازې ته يې.
۱۰. الْفِطْرَةِ: د اسلام په دين.

د حدیث ژباړه

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر ﷺ راته وویل: کله چې دې د خوب ځای ته د تللو اراده وکړه، نو د لمانځه د اوداسه په څېر اودس وکړه، بیا په ښي اړخ ډډه ووهه او دا دعا ووایه: اې الله جل جلاله خپل ځان مې تا ته تسلیم کړی دی او خپل کار مې تاته سپارلی دی (یعني پر تا مې توکل کړی دی) او خپله ملا مې ستا ساتنې او حفاظت ته تکیه کړه په داسې حال کې چې ستا له عذابه وېرېږم او ستا د رضامندۍ امید لرم. نشته ځای د تېښتې، نشته دی خلاصون ستا له عذابه، مګر یوازې ته یې. ایمان مې راوړی په هغه کتاب چې تا نازل کړی دی، ایمان مې راوړی په هغه پیغمبر چې تا رالیږلی دی، که چېرې (په همدې شپه کې) مړ شوې، نو خاتمه به دې د اسلام په دین وي.

د حدیث حکمت

په دې حدیث شریف کې نبي کریم ﷺ د خوب ځینې اداب بیان کړي دي، اسلام د ژوند کولو لپاره بشپړ او هر اړخیز نظام او قانون دی، د بشر لپاره د ژوند په ټولو برخو کې ښکاره او ځانګړې لارښوونې لري، نو له دې امله دا د حیرانتیا خبره نه ده چې پیغمبر اکرم ﷺ مسلمانانو ته د خوب په اړه لارښوونې کړې دي.

د حدیث شریف ګټې او احکام

۱ـ خوب ته د بدن اړتیا

انسانان د ورځې له خوا کارکوي او د کار له امله یې بدن ستړی او ستومانه کېږي، جسم یې آرامۍ ته اړتیا پیداکوي، الله جل جلاله د خپلو بندګانو د راحت لپاره شپه رالیږلې ده چې په کې ویده شي، ترڅو ستړتیا یې ختمه او بدن یې د سبا دکار لپاره چمتو وي. الله جل جلاله فرمایي: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ [یونس: ٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله هغه ذات دی چې پیدا کړې یې ده، شپه ستاسې لپاره چې آرام پکې وکړئ.

خوب د الله جل جلاله نعمت دی، پکار ده چې د دې نعمت شکر پرځای کړو د دې نعمت د شکر ادا کول، په دې کې دي چې مسلمان د خوب پر وخت د خوب آداب مراعات کړي.

۲ـ خوب هم عبادت کېدای شي

سره له دې چې خوب انساني مهمه اړتیا ده، خو که چېرې مسلمان په دې نیت ویده شي چې د الله جل جلاله عبادت او بندګۍ لپاره یې بیا ذهن اوجسم تازه والی پیداکړي، ترڅو د

الله ﷻ عبادت په ښه شان ترسره کړي، په مسنونه طريقه ويده او بيا راپاڅيږي، نو په دې صورت کې خوب چې يو عادت دی، په عبادت بدليږي.

۳ـ له ويده کېدو څخه مخکې اودس کول

خوب ډېر آداب لري چې ځينې يې په دې حديث شريف کې ذکر شوي دي چې يو يې له خوب څخه مخکې اودس کول دي. مسلمان ته په کار ده چې په طهارت او اوداسه ويده شي، ترڅو په خوب کې د شيطان له شر او وسوسو څخه په امن کې وي.

۴ـ په ښي اړخ ويده کېدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې بايد بنده په ښي اړخ ويده شي او پر مخې ويده کېدل مکروه دي.

۵ـ د ويده کېدو پر وخت مسنون اذکار لوستل

کله چې مسلمان د ويده کېدو اراده وکړي، بايد مسنون اذکار ولولي، لکه: د **آية الکرسي** لوستل، د اخلاص سورت او د معوذتينو لوستل او داسې نور صحيح اذکار چې د احاديثو په کتابونو کې ذکر شوي دي، کله چې له خوبه را پاڅيږي، نو بايد له خوب څخه د راپاڅېدو دعا ووايي، لکه: «الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذي رَدَّ عَلَيّ رُوحِي، وَعافانِي فِي جَسَدِي، وأذِن لِي بذِكْرِهِ » [(۱)]

. ژباړه: ثنا او ستاينه ده هغه ذات لره چې زما روح يې بيا ماته راوګرځاوه، زما بدن يې روغ وساته اوماته يې د خپل ذکر فرصت راپه برخه کړ دا ځکه چې خوب د مرګ په څېر دی، هرکله چې الله ﷻ له بنده څخه نيم روح واخلي، هغه ورته بيا وروبخښي، بنده لره ښايي چې شکر پرې وباسي.

۶ـ پر وخت ويده کيدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې انسان بايد پر وخت ويده شي او له بې خوبۍ څخه ځان وژغوري.

پيغمبر ﷺ د ماسخوتن له لمانځه څخه مخکې ويده کېدل او د ماسخوتن له لمانځه څخه وروسته مجلس کول بد ګڼل. البته که چېرې ناسته او مجلس د علماوو، نېکانو او اړو کسانو سره وي، يا د علمي مطالعې په خاطر وي، بيا کوم باک نه لري، په دې شرط چې د سهار لمانځه ته په پاڅېدو کې کوم خنډ رامنځ ته نه شي. پر وخت ويده کېدل ډېرې

---

۱ – الأذکار النووية

ګټې لري، یوه داچې په وخت ویده کېدلو کې د پیغمبرﷺ پیروي عملي کېږي بل دا چې د شپې په خوب سره ذهن او د بدن غړي پوره راحت مومي چې د ورځې خوب دغه خاصیت نه لري. همدا راز که څوك پر وخت ویده شي سهار له خوبه د پاڅېدو پر مهال بنده تر او تازه وي او لمانځه ته په مینه او آسانۍ سره تللای شي.

پوښتنې

۱ـ د حدیث راوي څوك دی معرفي یې کړئ.

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

– **أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ:**

– **وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ:**

– **لَا مَلْجَأَ:**

– **وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ:**

– **الْفِطْرَةِ:**

۳ـ پیغمبرﷺ صحابي ته د خوب کوم آداب ور ښودلي وو ؟

۴ـ پر وخت ویده کېدل څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

په خپلو کتابچو کې د خوب د آدابو په برخه کې لس کرښې مقاله ولیکئ.

د فقهي
برخه

اسلام د ژوندانه نظام

هر مسلمان پر دې باور لري چې الله تعالی زموږ پیدا کوونکی او څښتن دی، د بشر د لارښوونې لپاره یې وخت پر وخت پیغمبران استولي چې جناب حضرت محمد ﷺ تر ټولو وروستی پیغمبر دی، د اسلام بشپړ دین یې راوړی، څو خلکو ته سمه عقیده، غوره اخلاق او د ژوندانه د هرې برخې لارې چارې وښيي او حلال او حرام ورته بیان کړي.

اسلام د ژوندانه ټولو برخو ته ورشامل دی، لکه: څرنګه چې یې باورونه، خویونه او عبادات بیان کړي، همدا ډول د کورني ژوند، سیاست، اقتصاد، امنیت، تعلیم او د ژوند د ټولو برخو لپاره ځانګړی نظام لري.

په هر مسلمان لازمه ده چې د اسلام ټولې برخې وپېژني، باور پرې ولري او عمل ورباندې وکړي.

فعالیت

د قرآنکریم او سنتونو لاندینی هر یو عبارت د وګړو د ژوندانه په کومې برخې پورې اړه لري؟ ویې لولئ او په نوبت پکې خبرې وکړئ.

۱ - الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ [النور:٥٦] لمونځ بر پا کړئ او زکات ورکړئ.

۲ — ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ﴾ [النحل:٩٠] بیشکه الله تعالی په عدل امر کوي.

۳ - ﴿وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ [انفال :٦٠] د دوی (سره د جنګ) لپاره هغه پیاوړتیا چې په توان کې مو وي برابره کړئ.

٤ - ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ ﴾ [الشوری:٣٨] او د مسلمانانو چارې په خپل منځ کې په مشوره وي.

٥ - رسول الله ﷺفرمايي: «الحكمة ضالةُ المؤمن أينما وجدها فهو أحق بها» حکمت د مؤمن ورکه ده، هر چیرې یې چې بیامومي، دی تر نورو د هغې په لاس ته راوړلو ډېر حقداره دی.

ګرانو زده کوونکو ! موږ او تاسو د توحید د کلمې په منلو له الله تعالی سره دا تړون کړی چې د بندګۍ او د ژوند نظام به یې ستا منو او د بل چا نظریات او طرحې به چې د دین پر خلاف وي نه منو.

په قرآن کریم کې راغلي: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾ [القيامة:٣٦] آیا انسان گومان کوي چې سریله (بې واگو) دې خوشې کړای شي.

نو انسان د علم د کم والي له امله د الله تعالی له لوري لارښوونو ته اړتیا لري.

څرنگه چې الله تعالی په هر څه پوره علم لري او ټول انسانان د ده بندگان دي، نو هغه قوانین چې الله ﷻ موږ ته رالیږلي دي له نیمگړتیا او تېري څخه پاك دي او په هغو کې هېڅ ډول نیمگړتیا او تېری نشته.

پوښتنې

١. د اسلام دین درې سترې برخې لري: عقیده، اخلاق او احکام، یو یو مثال د هر یوه لپاره بیان کړئ.

٢. ((د اسلام دین د ژوند د هرې برخې لپاره احکام لري)) دا عبارت شرحه کړئ.

٣. له کلمې طیبې سره د لوست اړیکه بیان کړئ.

٤. آیا له تاریخي پېښو څخه د انسانانو یو پر بل د ظلمونو مثالونه بیانولی شئ؟

د اسلام اقتصادي نظام

د دې لپاره چې د اسلام اقتصادي نظام وپېژنو، نو بايد د هغه تعريف او بنسټيزې ځانګړتياوې بيان کړو.

تعريف:

د اسلام اقتصادي نظام د قرآنکريم او سنتونو له لارښوونو او د اسلام پوهانو له نظرياتو څخه عبارت دی چې د وګړو لپاره د مال د لاس ته راوړلو او مصرفولو لارې چارې بيانوي.

په قرآن کريم کې راغلي: ﴿لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ [النساء: ۲۹] په خپل منځ کې يو د بل مال په ناروا مه خورئ.

له پورتني آيت څخه جوتيږي چې وګړي مال درلودلی شي، په نورو لازمه ده، څو د هغه درناوی وکړي او په ناروا يې ورڅخه وانخلي.

همدا راز په قرآنکريم او سنتونو کې سود، قمار، رشوت او ټګي حرام ښودل شوي او د بيعې (پلورلو پېرودلو) اجارې، شرکتونو او نورو معاملاتو لپاره احکام او شرطونه ټاکل شوي، د زکات، صدقاتو، بيت المال او ميراث په هکله په تفصيل سره احکام ښودل شوي، د امت علماوو د قرآنکريم او سنتونو دا لارښوونې شرحه کړي او د نورو مالي معاملاتو احکام يې هم د قرآنکريم او سنتونو په رڼا کې بيان کړي چې دا ټولې لارښوونې او احکام د اسلام اقتصادي نظام تشکيلوي.

په اوسنۍ نړۍ کې مطرح اقتصادي نظامونه:

په اوسنۍ نړۍ کې د اسلام پر اقتصادي نظام سربېره دوه نور اقتصادي نظامونه هم مطرح دي چې خلک يې پيروي کوي: کاپيتاليزم او سوسياليزم.

کاپيتاليزم

چې پانګوالي نظام او آزاد بازار هم ورته وايي د غربي کلتور اقتصادي اړخ دی چې وګړو ته په اقتصادي ډګر کې په زياته آزادۍ ورکولو ولاړ دی او په دې هکله د دولت

چارې محدودې ګڼي، د دې نظام پر بنسټ سود او قمار جواز لري او خلك كولای شي چې له ډېرو لارو زياته پانګه لاس ته راوړي.

سوسياليزم (ټولنيز اقتصاد)

دا نظام له وګړو څخه د آزاد كاروبار كولو حق اخلي، د توليد وسايل يوازې دولتي ګڼي، وګړو ته د خصوصي ملكيت درلودلو حق نه وركوي، ټول خلك بايد دولت ته كار وكړي او له دولت څخه د خپل زيار په اندازه مال تر لاسه كړي، د وګړو يو له بل سره مزدوري كولو ته اجازه نه وركوي.

فعاليت

زده كوونكي دې د پورتنيو معلوماتو په رڼا كې په لاندې صورتونو كې د درې واړو اقتصادي نظامونو نظر بيان كړي او څلور صورتونه دې نور هم په ټولګي كې مطرح كړي.

عمل	د اسلام له نظره	د كاپيتاليزم له نظره	د سوسياليزم له نظره
١ – سود خوړل			
٢ – له فرد سره ډېروري كول			
٣ – دولتي ماموريت			
٤ – زكات وركول			

پوښتنې

١. د اسلام اقتصادي نظام تعريف كړئ.

٢. دكاپيتاليزم او سوسياليزم مهم عناصر راوپېژنئ.

كورنۍ دنده

د ښوونكي او د كلي د امام په مرسته د قرآن كريم درې اقتصادي توصيې په خپلو كتابچو كې وليكئ.

د اسلامي اقتصاد ځانګړتیاوې

څرنګه چې په اوسنۍ نړۍ کې درې ډوله اقتصادي نظامونه مطرح دي، پانګوالي، سوسیالستي او د اسلام اقتصادي نظام، نو موږ باید د دې نظامونو سترې ځانګړتیاوې وپېژنو، ترڅو یې یو له بل څخه بېل کړای شو، دا ځانګړتیاوې په لاندې توګه بیانېږي:

۱ – د اسلام اقتصادي نظام د اسلامي دین یوه برخه ده، خو سرمایه داري او سوسیالستي نظامونه د بشر له فکر څخه راوتلي، په هغو کې دیني لارښوونو ته ځانګړې پاملرنه نه ده شوې.

۲ – دوه ډوله ملکیت

په اسلامي اقتصاد کې ملکیت په دوه ډوله دی، خصوصي ملکیت او ټولنیز ملکیت، هر وګړی کولای شي په روا لارو چارو د مال خاوند شي، همدا راز دولت هم ملکیت لري چې د بیت المال په نامه یادېږي، په اسلام کې نه په فرد باندې پر روا اقتصادي کړو وړو څه بندیز شته او نه پر دولت، په دې توګه که د خلکو مصلحت غواړي چې دولت باید په اقتصادي چارو کې شریک شي دا کار کولای شي، خو په سرمایه داري نظام کې اصل دا دی چې دولت باید یوازې امنیت راولي او اقتصادی کړنې ونه لري، سوداګري، تولید، ترانسپورټ، آبادي، تعلیم او کرنه باید ټول خصوصي وي.

په سوسیالیزم کې د دې پر خلاف پورتنۍ ټولې چارې باید دولت سرته ورسوي او وګړي باید یوازې له دولت سره په تعامل کې وي، هېڅوک باید خصوصي ملکیت ونه لري.

فعالیت

د کتابونو او د مضمون د ښوونکي په مرسته د رسول الله ﷺ او راشدو خلفاوو د زماني د بیت المال په هکله نور معلومات تر لاسه کړئ.

۳ – اقتصادي مقیده آزادي

د اسلام سپېڅلي دین کې هر وګړی اختیار لري، کوم کاروبار چې وغواړي، هغه سر ته ورسوي، په عامو حالاتو کې له دولت څخه اجازې اخیستلو ته اړ نه دی، نو په اقتصادي چارو کې آزادي لري.

خو دا آزادي مطلقه او بې واګو نه ده پرېښودل شوې، بلکې نورو ته د ضـرر د نـه رسـولو او له نورو سره د مرستې لپاره څه بنديزونه او مکلفيتونـه وربانـدې لګېـدلي، لکـه: د سـود، قمار او ټګۍ حراموالی او د زکات، عشر او ماليات‌و لزوم خو په سرمايه داري نظام کې فرد ته په اقتصادي چارو کې مطلقه آزادي ورکړل شـوې پـه سوسياليـستي نظـام کـې لـه فـرد څخه آزادي اخيستل شوې ده.

٤ – ټولنيز خوندي توب

په اسلام کې دولت د ټولنې په استازيتوب دنده لري چې د وګړو لپاره دومره کارونه پيـدا کړي چې د هغوی د خوندي توب لپاره بسنه وکړي، که يـو څـوک د مـرض، معيوبيـت، ماشومتوب او يا د زړښت له کبله د کار کولو توان ونـه لـري، نـو دولـت بايـد د هغـوی د خوندي توب لپاره دومره څه ورکړي چې لږ تر لږه يې ژوند وربانديې روان شي.

که څه هم په سوسياسستي نظام کې د ټولنيز خونديتوب اصل شته، خو په کاپيتالستي نظام کې دا مسأله د يوه اصل په ډول شتون نه لري، ځکه په دې نظام کې هېڅوک له بل سـره په مرسته کولو ملکف نه دي.

پوښتنې

١ – د اسلامي، سرمايه داري او سوسيالستي اقتصادي نظامونو اړيکـې رابطـه لـه ديـن سـره بيان کړئ.

٢ – د غبرګوني (خصوصي او دولتي) ملکيت په هکله د درې ډوله مطرحو نظامونو نظر بيان کړئ.

٣ – اقتصادي مقيده آزادي څه ته وايې ؟

٤ – ټولنيز خوندي توب تشريح او د درې واړو اقتصادي نظامونو نظر د هغه په هکله بيـان کړئ.

د اسلامي اقتصاد ښیګڼې

دا منل شوې خبره ده چې په اسلامي اقتصادي نظامونو کې هغه غوره دی چې وګړو ته زیاته ښیرازي او پرمختګ ورپه برخه کړي، له کړاوونو، ناخوالو او ظلمونو څخه یې وژغوري، ولسونه په ښه توګه له خپلو وسایلو (ځمکې، معدنونو، اوبو) څخه ګټه واخلي او خپل عایدات په عادلانه توګه په لومړیتوبونو کې ولګوي.

هغه اقتصادي نظام ناسم دی چې د پرمختګ مخه ونیسي او یا هم پانګې د محدودو خلکو په لاس کې وغورځوي چې عام ولسونه په خوښه او ناخوښه بیا د هغوی غلامان وګرځي، په پایله کې د وګړو تر منځ دښمنۍ راوپاروي او د ټولنې د وګړو تر منځ د حسد او بېلتون لامل وګرځي.

که څه هم د کاپیتالیزم لومړنی شعار چې د فرد آزادي ده په ظاهره ښه بریښي، خو په عمل کې یې نتیجه دا شوه چې د وګړو تر منځ یې په پانګو کې واټن زیات کړ، ځینې خلک د سود، قمار او نورو ناروا معاملو له کبله شتمن شول او ځینې نور د ډېرې بې وزلۍ له امله د مجبورۍ په حالت کې د هغوی تر اغېز لاندې راغلل، څرنګه چې په دې نظام کې د زکات او صدقاتو قانون نشته، د دولت واک هم محدود دی او د مالدارو او شتمنو خلکو مالونو کې تصرف نشي کولی، نو د پانګه والو او بېوزلو خلکو تر منځ واټن پیدا کیږي او په پای کې نا امني او دښمني خپریږي.

فعالیت

شتمني د لږو خلکو لاس ته په ورتلو سره، عام خلک د هغوی په وړاندې څنګه ځان مجبور ګڼي ؟ خبرې پرې وکړئ.

په سوسیالیستي نظام کې څرنګه چې خصوصي ملکیت نشته او هر څوک دولت ته کار کوي، هیچا ته د هغه د عمل عوض نه ورکول کیږي، که لږ کار وکړي او که ډېر، که ښه کار وکړي، نوښت پکې راولي او که بې کاره، یوازې د کار په اندازه ورته امتیاز ورکول کیږي، نو خلک کوښښ نه کوي او پر مختګ منځ ته نه راځي.

په اسلام کې د پورتنیو دواړو نظامونو عیبونه نشته، ناروا کارونه چې په لږ وخت کې د ډېرې سرمایې د لاسته راوړلو سبب ګرځي لکه سود اخیستل او قمار حرام ګڼل شوي دي، نو که یو څوک ډېر مال په روا توګه تر لاسه کړي، د هغه په مرګ د ده مال د

میراث د قانون پر بنسټ ووېشل شي هر چا ته لږ لږ ورسیږي، نو که دا نظام په سمه توګه عملي شي د پانګه والو او بې وزلو تر منځ واټن کمیږي، د زکات او صدقاتو له امله د دوی تر منځ خوا خوږي او همدردي پیدا کیږي او په ټولنه کې د دښمنی پر ځای مینه ټینګیږي.

فعالیت

په قرآن کریم کې راغلي ﴿كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاء مِنكُمْ﴾ [الحشر : ۷] د دې لپاره چې (دا مال یوازې) ستاسو د غنیانو تر منځ لاس په لاس نه وي. د دې آیت په هکله په خپلو منځونو کې پرې خبرې وکړئ.

همدا راز په اسلام کې خصوصي ملکیت د پولو دننه شتون لري، خلك د خپل کار ګټې په خپله تر لاسه کوي، نو په کار کې کوښښ او ابتکار کوي په دې توګه ټولنه د پرمختګ په لوري روانیږي له همدې کبله په نړۍ کې د سوسیالستي اقتصاد ستري ېېلګې په شوروي اتحاد کې دوه لسیزي وړاندې سقوط وکړ. له ۲۰۰۷ میلادي کال څخه را په دې خوا سرمایه داري اقتصاد هم له سختو ستونزو سره مخ دی. سره له دې چې دا دواړه نظامونه اوس له خپلو بنسټیزو ځانګړتیاوو څخه تېر شوي او د اسلامي اقتصاد لور ته د تجربو په کولو نژدې شوي، سوسیالیستانو خصوصي ملکیت ومانه، کاپیتالیستانو دولتي ملکیت او په اقتصادي چارو کې یې د دولت فعال رول ومانه.

پوښتنې

۱. د اقتصاد کوم ډول نظامونه بریالي او غوره دي او کوم ډول نظامونه ناکاره ګڼل کیږي؟
۲. په سرمایه داري نظام کې ستره ستونزه دا ده چې دولت په اقتصادي چارو کې له مداخلې څخه منع شوی، د دې اصل ناوړه پایلې څه دي او اسلام په دې هکله څه حکم کوي ؟
۳. په اسلامي اقتصاد کې تر ډېرې اندازې پورې داسې تدابیر نیول شوي چې د وګړو تر منځ پانګه عادلانه توزیع شي، په دې تدابیرو کې د ځینو نومونه واخلئ.

د میراث د علم اساسات

د میراث تعریف

د میراث علم هغه اصول او قواعد دي چې د هغو په وسیله د میت (مړي) له متروکې څخه د هر وارث حقونه پیژندل کیږي.

موضوع: د میراث د علم موضوع د میت متروکه ده.

غرض: د دې علم غرض په متروکه کې د مستحقینو د حقونو پیژندل دي، ترڅو د متروکې هرمستحق د مړي له متروکې څخه خپله برخه واخلي او یو پر بل باندې ظلم و نه کړي.

د میراث د علم غوره والی

د میراث علم ته نیم علم ویل شوی دی، رسول الله ﷺ فرمايي: «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوه فَإِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ...» [۱]

ژباړه: د فرایضو علم (میراث) زده کړئ او هغه نورو ته ور زده کړئ، ځکه هغه نیم علم دی.

د میراث ارکان

میراث درې ارکان لري چې له مورث، وارث او موروث څخه عبارت دي.

مورِث: هغه مړي ته ویل کیږي چې مال یا حق پرېږدي.

وارث: هغه څوک دی چې د میراث مستحق وي.

موروث: پاتې مال یا ترکې ته ویل کیږي.

د میراث شرطونه: میراث لاندې شرطونه لري.

۱ – د مورِث مړینه.

۲ – د وارث ژوند وروسته د مورث له مړینې څخه.

---

[۱] – دغه حدیث حاکم په خپل مستدرک کې ذکر کړی دی.

په اسلام کې میراث

له اسلام څخه مخکې عربانو، میراث هغه چاته ورکاوه چې وسله یې پورته کولی شوای او په جګړو کې یې ګډون کولای شوای، ښځو او ماشومانو ته میراث نه ورکول کېده، ښځې نه یوازې دا چې له میراث څخه بې برخې وې، بلکې دوی په خپله هم په میراث وړل کېدې او له خپلو ټولو حقونو څخه محرومې وې.

د اسلام د مبارک دین په راتلو سره، عدالت تامین شو، د ټولنې د خلکو تر منځ اړیکې د دوستۍ او ورورولۍ پربنسټ بنا شوې.

په اسلام کې میراث خپلوانو ته د نژدیوالي او اړتیا له مخې ورکول کېږي، نو په هغه صورت کې چې نژدې خپل موجود وي، لېرې خپل له میراث څخه محرومېږي، لکه لمسی چې د زوی د شتون په صورت کې له میراث څخه بې برخې وي.

د نارینه وو برخه، ځکه په میراث کې د ښځو له برخې څخه زیاته وي چې د نارینه وو اړتیاهم زیاته وي، هغوی د اولادونو او ښځونفقه په غاړه لري.

د متروکې متعلق حقوق

مخکې یاده شوه چې د میراث د علم موضوع د مړي متروکه ده، د مړي په متروکې پورې لاندې څلور حقونه تړلي دي:

۱- د مړي تکفین او تجهیز:

تکفین یوازې کفن ورکولو ته وایې او تجهیز عام دی، ځکه تجهیز هر هغه څه ته ویل کیږي چې د مړي په ښخولو پورې اړه لري لکه کفن ورکول، قبر کندل، ښخول او داسې نور.

۲- د مړي پوروونه:

که له تکفین او تجهیز څخه څه پاتې شي، د مړي پوروونه به ورڅخه ادا کوي.

۳- د مړي وصیت:

که مړي وصیت کړی وي، نو د هغه وصیت به د قرض له ادا کولو څخه وروسته د پاتې متروکې په دریمې برخې کې جاري کیږي.

۴- د وارثانو حق:

له تکفین اوتجهیز، دین او وصیت څخه وروسته پاتې مال پر وارثانوباندې وېشل کیږي او وارثان په لاندې ډلو وېشل شوي:

ذوي الفروض(د فرض خاوندان): ذوي الفروض هغه کسان دي چې په قرآن عظيم الـشان کې ټاکلې برخې لري.
عصبه: عصبه هغه خپلوان دي چې مړي ته يې دپلار لـه لـوري نـسبت کېږي او لـه ذوی الفروضو څخه پاتې مال دوی ته ورکول کيږي.
ذوی الارحام: هغه خپلوان دي چې ذوی الفروض اوعصبه نه وي، لکه: ماما.
دپورتنيو مستحقينو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال، ذوي الارحاموته ورکول کيږي.
موصی له: چې په ټول مال ورتـه وصيت شـوی وي او لـه پخوانيـو وارثـانو څخـه يـو هـم موجود نه وي، نو ترکه ده ته ورکول کيږي.
بيت المال: د پورته ذکر شوو اشخاصو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال بيت المال تـه ورکول کيږي.

پوښتني

۱- د ميراث د علم تعريف، غرض او موضوع ووایاست.
۲- د مړي متروکې پورې څو حقونه تړاو لري، بيان يې کړئ.
۳- له اسلام څخه پخوا په عربو کې د ښځو او ماشومانو د ميراث حالت څه و؟
۴- که چيرې څوک د خپل ټول مال وصيت وکړي او مړ شي، په دې اړه څه ډول عمل ترسره کيږي؟
۵- د مړي وارثان په ترتيب سره بيان کړئ.

د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۱)

په قرآن کریم کې ډېر احکام په اجمالي ډول ذکر شوي او ځینې په تفصیل سره راغلي، له هغې جملې څخه د میراث احکام دي، الله ﷻ په خپل مبارک کتاب قرآن عظیم الشان کې د میراث احکام په پوره تفصیل سره په دریو آیتونو کې بیان کړي چې موږ یې دلته په دریو لوستونو کې له ژباړې او تفصیل سره بیانوو.

﴿يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَآؤُكُمْ وَأَبناؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاً فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيما حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۱]

ژباړه: ستاسې د اولادونو په باب الله تعالی تاسې ته لارښوونه کوي چې د یوه نارینه برخه د دوو ښځو په اندازه ده، که (د مړي وارثان) له دوو څخه زیاتې لوڼې وي، نو هغوی ته دې د ترکې له دریو نه دوه برخې ورکړای شي او که یوازې یوه لور وارثه وي، نو نیمایي ترکه د هغې ده.

که د مړي اولادونه وي، نو د هغه مور او پلار هر یو ته دې د ترکې شپږمه برخه ورکړل شي او که یې اولاد نه وي، وارثان همدا مور او پلار وي، نو مور ته دې دریمه برخه ورکړل شي.

که د مړي وروڼه او خویندې وي، نو مور به د شپږمې برخې حقداره وي (دا ټولې برخې به) هغه وخت بېلېږي چې د مړي وصیت پلی او پور یې ادا شي. تاسې نه پوهېږئ چې ستاسې د مور او پلار او ستاسې له اولاد څخه کوم یو د ګټې له پلوه درته ډېر نږدې دي، دا برخې الله ټاکلې دي، په یقیني توګه الله عالم او د حکمت څښتن دی.

فعالیت

د پورتني آیت ژباړه په دقیق ډول وګورئ چې د چا میراث پکې ټاکل شوي دي، د کومو شرطونو په اساس د خپلو ټاکلو برخو مستحق ګرځي.

پورتنی آیت د لاندې کسانو برخې بیانوي:

۱ـ د نارینه اولاد برخه د ښځینه اولاد په پرتله دوه برابره ده.

۲ـ له زامنو څخه پرته ځانته د لوڼو برخه:

الف: نیمایي: که لور یوه وي.

ب: دوه دریمې: که لوڼه له یوې څخه ډېرې وي.

کتنه: که د لوڼو پر ځای ځانته خور یا خویندې وي، همدا برخې ورکول کېږي.

۳ـ د مور او پلار لپاره ټاکلې برخه:

الف: شپږمه: مور او پلار هر یو ته دمړي د اولاد (که نارینه وي یا ښځینه) د شتون په صورت کې.

ب: د مړي د اولاد د نه لرلو په صورت کې مور ته دریمه برخه ورکول کېږي او پلار عصبه ګرځي.

ج: د وروڼو د موجودیت په صورت کې مور شپږمه برخه اخلي که پلار وي او که نه وي.[۱]

فعالیت

پورتنی لیکنې ته وګورئ او د هر یو صورت لپاره د آیت برخه ذکر کړئ.

پوښتنې

۱- مور په کوم حالت کې دریمه برخه مال اخلي؟

۲- لور ته څه وخت نیمایي مال ورکول کېږي؟

۳- مور او پلار څه وخت د مال شپږمه برخه وړي؟

٤- پلار کوم وخت عصبه ګرځي؟

کورنۍ دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

---

۱ – که پلار وي وروڼه میراث نه وړي، خو د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکموي، که پلار نه وي او اولاد هم نه وي، نو وروڼه په خپله عصبه ګرځي، په دې حالت کې هم د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکمیږي.

يو دېرشم لوست

د میراث په هکله قرآني لارښوونې (۲)

د نساء سورت په (۱۲)آیت کې الله ﷻ فرمايي:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَو امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوَاْ أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاء فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾

ژباړه

ستاسې ښځو چې څه پرېښي دي، د هغه نيمايي برخه تاسې ته رسېږي که اولاد يې نه وي، که يې اولاد وي بيا د ترکې څلورمه برخه ستاسې ده، البته که وصيت يې کړی وي د وصيت د پوره کېدو او پور له ادا وروسته.

ښځې به ستاسې د ترکې نه د څلورمې برخې حقدارې وي، که تاسې بې اولاده وئ، که ستاسې اولادونه وو بيا ستاسې د ترکې نه د هغوی اتمه برخه ده، وروسته له وصيت د پوره کولو نه چې تاسې وصيت کړی وي او وروسته د پور له ادا کولو نه.

او که هغه نارينه يا ښځينه (چې د هغه ميراث بايد وويشل شي) بې اولاده هم وي، مور او پلار يې هم ژوندي نه وي، خو د (مور له طرفه) يې يو ورور يا يوه خور موجوده وي، نو ورور او خور هر يوه ته به شپږمه برخه رسېږي او که دوی له يوه نه زيات وي، نو د ټولې ترکې په درېمه برخه کې برخه وال دي، کله چې سرته رسيدلی وصيت پوره شي او پور ادا شي، په دې شان چې زيان رسوونکی نه وي، دا د الله له لوري حکم دی او الله ﷻ پوه باخبره او زغمناک دی.

فعاليت

پورتنی آيت وګورئ او لاندې موضوعګانې ترې راوباسئ.

۱ – د ښځې ټاکل شوې برخه د شرطونو سره.

۲ – د خاوند ټاکل شوې برخه له شرطونو سره.

۳ – پرته له دې دواړو د بل چا د ميراث په هکله پکې څه ويل شوي؟ بيان يې کړئ.

پورتني آيت کريمه کې د لاندې کسانو برخې ذکر شوي.

۱_ د ښځې لپاره په قرآن کريم کې دوه ډوله برخې بيان شوي.

الف: اتمه: د مړي د اولاد د شتون په صورت کې.

ب: څلورمه: د مړي د اولاد د نه موجوديت په صورت کې.

۲_ د مېړه لپاره په قرآن کريم کې دوه ډوله برخې بيان شوي.

الف: نيمايې: د ښځې د اولاد د نه شتون په صورت کې.

ب: څلورمه: د ښځې د اولاد د شتون په صورت کې.

۳_ د کلاله له ميراث څخه د مورني وروڼو او خويندو برخې.

کلاله: هغه نارينه يا ښځينه شخص ته ويل کيږي چې ژوندی پلار او اولاد و نه لري، د ميراث وېش يې په لاندې ډول دی.

الف: شپږمه: که مړی يو مورنی ورور يا خور ولري.

ب: دريمه: که مورني وروڼه يا خويندې او يا دواړه ډلې له يوه څخه زياتې وي.

کتنه: مورني وروڼه او خويندې د پورته ډول ميراث مړي په مال کې برابره برخه لري.

پوښتنې

۱- ښځه له مېړه څخه څومره ميراث وړي؟ په تفصيل سره يې بيان کړئ.

۲- مېړه د ښځې په مال کې څومره حقدار دی؟روښانه يې کړئ.

۳- د ميراث وېش به له وصيت او دين څخه وړاندې تر سره کيږي که څنګه؟

۴- مورني اولاد د ژوندي مثال په ورکولو سره روښانه کړئ.

۵- د مورني اولاد ميراث د قرآني لارښوونو په رڼا کې بيان کړئ.

٦- مورني وروڼه څه وخت ميراث وړي؟

کورنۍ دنده

پورتنی آيت حفظ کړئ.

دوه دېرشم لوست

د میراث په هکله قرآني لارښووني (۳)

د النساء سورت په (۱۷۶)آیت کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

ژباړه

خلكك له تا څخه (د کلاله په باب) فتوی غواړي ووايه: الله ﷻ تاسې ته د کلالـه پـه هکلـه فتوی درکوي.

که څوك بې اولاده ومري (او پلار يې هم نه وي) او د هغه يوه خور وي، نو هغه بـه د مړي نيمايي ترکه واخلي، که خور بې اولاده ومري، نو ورور به د هغې وارث وي.

کـه د مـړي وارثـان دوه خوينـدې وي، نـو هغـوی بـه د ترکـې لـه دريـو نـه د دوو برخـو حقدارې وي، که ډېر وروڼه او خويندې وي، نو د هر نارينه به د هـرې ښـځې پـه تناسـب دوه برابره برخه وي.

الله ﷻ تاسې ته حکمونه تشريح کوي چې تاسې لار ورکي نـه شـئ او الله ﷻ پـه هـر شـي پوه دی.

فعاليت

د پورتني آيت په رڼا کې لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱ – کلاله څه ته وايي ؟

۲ – يوه خور چې ځانته وي څومره ميراث وړي؟

۳ – که خويندې له يوې څخه زياتې وي او ورور ونه لري، نو څومره ميراث وړي؟

٤ – وروڼه او خويندې که سره يو ځای شي، ورور د خور په نسبت څومره برخه اخلي؟

د بې اولاده سړي یا ښځې چې مور او پلار یې هم مړه وي د میراث وېش: داسې څوک که مورنی ورور، وروڼه، خور او یا خویندې ولري، نو د میراث برخې یې په لاندې ډول دي.

۱ـ د خویندو برخې: که له پورته ډول میرات څخه یوازې پلارنۍ خویندې پاتې وي، برخې یې په لاندې ډول دي:

الف: نیمایې: که چېرې د مړي نه یوازې یوه پلارنۍ خور پاتې وي.

ب: دوه دریمې: که د مړي خویندې له یوې څخه ډېرې وي.

۲ـ که له دې ډول مړي څخه پلارني[1] وروڼه او خویندې دواړه پاتې وي، نو د میراث په وېش کې نارینه ته دوه او ښځینه ته یوه برخه ورکول کیږي.

د میراث مړي میراث په هغه صورت کې چې وروڼه او خویندې ورڅخه په ګډه پاتې وي ورور د خور دوه برابره برخه اخلي، یعنې یو ورور په درې افغانیو کې دوه افغانۍ اخلي.

۳- که خور اولاد ونه لري، ورور یې وارث دی.

پوښتنې

۱- کلاله چا ته ویل کیږي؟

۲- د هغې دریمې برخې خاوندان څوک دي چې سړي او ښځې پکې د میراث په وېش کې برابر دي؟

۳- ورور د خور په اندازه څومره برخه اخلي؟

٤- د شپږمې برخې خاوندان په ګوته کړئ.

کورنۍ دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

---

۱ له پلارني ورور یا خور څخه دوه ډوله وروڼه او خویندې مراد دي، سکنی او یوازې له پلار څخه.

ذوي الفروض او د هغوی برخې

په قرآن کریم کې د ذوی الفروضو لپاره شپږ برخې بیان شوې دي:

۱- نصف (نیمه) $(\frac{1}{2})$

۲- ربع (څلورمه) $(\frac{1}{4})$

۳- ثمن (اتمه) $(\frac{1}{8})$

۴- ثلثان (دوه پردرې) $(\frac{2}{3})$

۵- ثلث (دریمه) $(\frac{1}{3})$

۶- سدس (شپږمه) $(\frac{1}{6})$

د میراث په علم کې نصف، ربع او ثمن په لومړي ډول، ثلث، ثلثان او سدس په دویم ډول یادیږي.

ددې معلومو برخو خاوندان او مستحقین دولس (۱۲) کسان دي چې څلور یې نارینه او اته یې ښځینه دي.

د میراث په مسایلو کې د هریوه لپاره مختلف حالات دي او په بېلا بېلو حالاتو کې هر یوه ته بېله برخه ټاکل شوې ده. نو اړینه ده چې د هر یوه حالت په لنډ ډول ذکر شي، تر څو ګران زده کوونکي د میراث له مهمو او زیاتو پېښېدونکو مسایلو څخه خبرشي.

فعالیت

د ذوی الفروضو دا پورته څرګندې برخې له قرآن کریم څخه راوکاږئ

د نارينه وو احوال

هغه نارينه چې معلومې برخې لري څلور تنه دي.

۱- پلار.

پلار درې حالته لري.

الف: که له پلار سره د مړي زوی یا د مړي د زوی زوی که څه هم تـرې راښـکته وي موجود وي، نو په دې حالت کې پلار ته سدس $(\frac{1}{6})$ ورکول کیږي.

ب: که له پلار سره د مړي لوريا دمړي د زوی لور (که څه هم ترې راښکته وي) موجـود وي، نو په دې حالت کې پلار ته سدس $(\frac{1}{6})$ او د عصوبت برخه دواړه ورکول کیږي.

ج: که د مړي اولاد (۱)(نارينه وي او که ښځينه) او يا له هغه نه کښته موجـود نـه وي، نـو په داسې حالت کې پلار يوازې عصبه دی او معلومه برخه په دې حالـت کـې نـه ورکـول کيږي، بلکې ټول مال وړي.

۲- صحيح نيکه

نوموړی د پلار د نشتوالي په صورت کـې د پـلار پـه ډول دی، خـو پـه څوصـورتونوکې ورسره توپير لري چې د ميراث په کتابونو کې يې تفصيل موندل کیږي.

که چیرې د مړي پلار او نيکه دواړه پاتې شي. د نيکه حق ساقط او مال ټول د پلار دی.

۳- اخيافي (مورنی) ورور او خور: څرنگه چې اخيـافي ورور او خـور د ميـراث پـه ويش کې سره يو شان دي او کوم توپير نه لري، نو د دواړو احوال يو ځـای ذکـر کـيږي که څه هم په حقيقت کې هر يو يې جلا صنف گڼل کيږي او درې احواله لري:

الف: که يو اخيافي ورور يا يوه اخيافي خور وي برخه يې شپږمه $(\frac{1}{6})$ ده.

ب: که دوه يا زيات وي دريمه برخه $(\frac{1}{3})$ اخلي. نارينه او ښځې يې په استحقاق او تقسيم کې يو شان دي.

ج: که د مړي زوی ياله هغه نه ښکته پاتې شي اخيافي ورور او خور ساقطیږي.

۴- زوج (میړه) دوه حالته لري.

۱ – د اولاد کلمه نارينه او ښځينه دواړو زيږندو ته شامله ده .

الف: که چېرې د هغه مړه شوې ښځه اولاد ولري، نو مېړه ته د ښځې د متروکې څلورمه ($\frac{1}{4}$) ورکول کیږي.

فعالیت

د میراث د آیتونو څخه هغه برخه ذکر کړئ چې د ښځي او خاوند میراث پکې له شرطونو سره ټاکل شوی.

ب: او که مړه شوې ښځه اولاد و نه لري، نومېړه ته يې نيمايي ($\frac{1}{2}$) متروکه ورکول کيږي.

فعالیت:

د نصف، ربع او ثلث خاوندان څوک دي ؟

پوښتنې

۱. د وارثانو لپاره ټاکل شوي برخې څو دي؟ بیان یې کړئ.
۲. پلار څو احواله لري؟ واضح یې کړئ.
۳. صحیح جد تعریف کړئ؟
٤. د اخيافي خويندو او وروڼو احوال وليکئ.
۵. زوج څو احواله لري؟ بیان یې کړئ.

د ښځينه ذوي الفروضو احوال

هغه ښځې چې څرګندې برخې لري اته (۸) دي.

(۱)ښځه (ماندينه).

ښځه هم د مېړه په شان دوه حالته لري:

الف: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې نه وي. ښځې ته د مېړه له ما ل څخه څلورمه $(\frac{۱}{۴})$ برخه رسېږي.

ب: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې وي، ښځې ته د مېړه له مال څخه اتمه $(\frac{۱}{۸})$ برخه ور رسېږي.

که له مړي څخه له یوې نه زیاتې ښځې پاتې شي، دوی ټولې په همغه ټاکلې برخه $(\frac{۱}{۴})$ یا $(\frac{۱}{۸})$ کې سره شریکې دي.

۲- لور

لور درې حالته لري

الف: که له مړي څخه یوه لور پاتې شي د متروکې نیمایې $(\frac{۱}{۲})$ برخه په میراث وړي.

ب: دوو یا زیاتو لوڼو ته د متروکې دوه ثلثه $(\frac{۲}{۳})$ ورکول کېږي.

ج: که چېرې له مړي څخه زامن او لوڼې دواړه پاتې شي، نو بیا لوڼې عصبه ګرځي او یو ورور د دوو خویندو اندازه اخلي. دمثال په توګه: که یو هلك او یوه نجلۍ پاتې شي د متروکې $(\frac{۲}{۳})$ د هلك او $(\frac{۱}{۳})$ د نجلۍ حق کېږي.

فعالیت: پورتنی حالات عملاً په ټولګي کې تمثیل کړئ.

۳- د زوی لور

که له مړي څخه زوی اویا دوه لوڼې پاتې وي، نو د زوی لور له میراث څخه محرومېږي او په نورو مواردو کې مېراث ورکول کېږي چې تفصیل یې د میراث په کتابونو کې ذکر دی.

۴- سکه خویندې (هغه چې د پلاراو موردواړو څخه وي)

سکه خویندې پنځه احواله لري

الف: یوې ته نیمایې ورکول کېږي.
ب: دوه یا زیاتو ته ثلثان $(\frac{2}{3})$ورکول کېږي.
ج: که سکه ورور ور سره وي عصبه کېږي او ورور د دوو خویندو برابره برخه اخلي.
د: که چېرې د مړي د زوی لور ور سره پاتې وي، دوی عصبه ګرځي.
هـ: که چېرې د مړي پلار پاتې شوی وي د خور حق ساقطېږي.

۵- د پلار له خوا خویندې

علاتي خویندې د اعیاني ورونړو او خویندو د نه شتون په صورت کې د اعیـاني خوینـدو پـه ډول دي، خو په ځینو مواردو کې فرق لري چې د میراث په کتابونو کې په تفصیل سره بیان شوي.

٦- مور

مور درې احواله لري

الف: مور هغه وخت سدس $(\frac{1}{6})$ اخلي چې د مړي زوی یا لمسی موجود وي که څه هـم تـرې ښکته وي اویا دا چې دوې یازیاتې خویندې یا ورونړه له هر حیثه چې وي موجود وي.
ب: د ټول مال ثلث $(\frac{1}{3})$ هغه وخت اخلي چې له پورته ذکر شوو اشخاصو څخه یـو هـم موجود نه وي.
ج: د پاتې مال ثلث $(\frac{1}{3})$ هغه وخت اخلي چې یو له زوجینو څخه ورسره وي او دا یوازې دا لاندې دوه صورتونه لري چې په دې ډول دي.

۱- مثال: چې ښځه مړه شي، مېړه، پلار او مـور ورڅخـه پـاتې شـي، د ټـول مـا ل نیمـایې دمېړه، د پاتې مال دریمه برخه دمور او دوه دریمې یې په عصوبت دپلار کېږي.
اصل مسأله له: ۲ ضرب ۳ = ۶ درې برخې (نیمې د هغو) د مېړه لپاره اوله نیم څخـه پـاتې مور ته ثلث یعنې یوه برخه او د پلار لپاره دوه برخې دي.

ښځه ۳ ضرب ۲=۶

مړی

مېړه	مور	پلار
۳	۱	۲

۲- مثال: چې مېړه مړ شي، ښځه، پلار او مور ورځخه پاتې شي، ښځې ته د ټول مال څلورمه، مور ته دپاتې مال دریمه او نور په عصوبت دپلار کېږي.

مېړه ۴		
مړی		
ښځه	پلار	مور
۱	۲	۱

په پورته دواړو مواردوکې مور یو د زوجینو له فرض څخه وروسته د پاتې مال دریمه برخه اخلي.

۷- جده (نیا): صحیح جده[1] ($\frac{۱}{۶}$) برخه میراث وړي. د مور په شتون ټولې جدې ساقطېږي او د پلار په شتون یوازې د پلار له خوا نیا له میراث څخه محرومېږي.

د جدو نور احوال د میراث په کتابونو کې موندل کېږي.

۸- اخیافي خور

د اخیافي خور حالات د اخیافي ورور په حالاتو کې ذکر شوي دي.

پوښتنې

۱- د لور احوال بیان کړئ.

۲- زوجه څو حالته لري؟ واضح یې کړئ.

۳- اعیاني خویندې څو احواله لري؟ بیان یې کړئ.

٤- مور څو احواله لري؟ واضح یې کړئ.

٥- آیاجدات هر وخت د میراث حق لرونکې وي او که څنګه؟

---

۱ ـ صحیح جده هغې انۍ ته ویل کیږي چې مړي ته په نسبت کې یې فاسد جد راغلی وي، لکه: د پلار مور، یا د پلار د پلار مور یا د مور د مور مور ، او مور د پلار مور صحیح جده نه ده هغې ته رحمي یا فاسده جده ویل کیږي.

عصبات

د عصباتو د میراث قاعده

له مړي څخه د عصباتو د میراث استحقاق هغه ته د درجې د نژدېوالي او لېرې والي پر اساس ټاکل کېږي. هر څوك چې په درجه کې مړي ته نژدې وي لومړی حق د هغه دی او بیا ورپسې نژدې چې ترتیب یې په دې ډول دی.

۱- د مړي فرع یعنې زامن که څه هم ترې را ښکته وي.

۲- د مړي اصل یعنې پلار که څه هم ترې پورته وي.

۳- د مړي د پلار جزء یعنې ورونه که څه هم ترې کښته وي.

۴- دمړي د نیکه جزء یعنې کاکا او زامن یې که څه هم ترې کښته وي.

که له مړي څخه داسې عصبه پاتې شي چې په مرتبه او درجه کې سره برابر وي. بیا د قرابت(نژدې والي او خپلوی) قوت اعتبار لري. یعنې چې له دوو خواوو له مړي سره قرابت ولري، هغه مقدم دی، له هغه نه چې له یوه پلوه قرابت ولري، لکه: ورونه چې مړي ته په درجه او مرتبه کې یو برابر دي، خو په قوت او قرابت کې سره توپیر لري. مثلاً ځینې اعیاني وي او ځینې علاتي وي.

علاتي ورونه د اعیاني ورونو د موجودیت په صورت کې له میراث څخه محروم دي، ځکه اعیاني قرابت له علاتي نه قوي دی. حتی که اعیاني خور د مړي د لور په سبب عصبه شوي وي، هم د علاتي ورونو د میراث مانع گرځي، ځکه چې قرابت یې له علاتي ورور څخه قوي دی.

فعالیت

د عصباتو ترتیب په ژوندي مثال سره روښانه کړئ.

حجب

حجب په لغت کې منع ته وايي او په اصطلاح کې حجب دې ته وایې چې یو ټاکلی شخص د بل ټاکلي شخص د موجودیت له کبله له ټول او یا یوې برخې میراث څخه بې برخې شي.

حجب په دوه ډوله دی.

۱- دنقصان حجب.

۲- د حرمان حجب.

د نقصان حجب: دې ته وايي چې يو څوک د بل چا د موجوديت له کبله په جز يي توگه له ميراث څخه محروم شي.

دحرمان حجب: دې ته وايي چې يو انسان د بل انسان د موجوديت له کبله په بشپړه توگه له ميراث څخه محروم شي.

د حرمان د حجب په نسبت ورثه دوې ډلې دي. يوه ډله يې هېڅ حجب حرمان نه قبلوي او دا ډله دغه شپږ کسان دي لکه:

۱- زوی

۲- پلار

۳- مېره

۴- لور

۵- مور

۶- ښځه

له دې پرته نور وارثان په يوه حالت کې مستحق او په بل حالت کې محروم گڼل کېږي.

فعاليت

داسې درې ډلې وارثان ذکر کړئ چې ځينې وخت په کلي توگه له ميراث څخه محروميږي

پوښتنې

۱ د عصباتو ترمنځ د ميراث د استحقاق قانون روښانه کړئ.

۲- حجب تعريف او په څو ډوله دی ؟

۳- د حرمان حجب کوم حجب ته وايي ؟

٤- هغه کومه ډله خلك دي چې هېڅ وخت له ميراث څخه نه محروميږي؟

د برخو (سهمونو) مخرجونه

د برخو د خاوندانو په بحث کې یادونه و شوه چې ټولې ذکر شوې برخې د خدایﷻ په کتاب کې شپږ دي چې بیا په دوو ډولونو ویشل شوي دي. لومړی ډول یې نصف، ربع او ثمن دی. او دویم ډول یې ثلثان، ثلث او سدس دی.

څرنگه چې ذکر شوې برخې ټولې یو کسري عدد جوړوي، که هره یوه ځانته موجوده شي، نو د برخو مخرجونه د هغه کسر مخرج دی. د نصف مخرج دوه، د ربع مخرج څلور، د ثمن مخرج اته، د ثلثان او ثلث مخرج درې او د سدس مخرج شپږ دی.

که په مسأله کې د یوې نوعې له برخو څخه دوې یا درې برخې موجودې شي، نو هر عدد چې د جزء لپاره مخرج وي هغه عدد د هغه جزء د ضعف (دوه برابره) او د کمزوري لپاره هم مخرج وي.

د مثال په ډول: په لومړي ډول کې چې نصف، ربع او ثمن دی. ثمن د ربعې جزء دی. کوم عدد چې د ثمن لپاره مخرج وي یعنې (۸) نو د اته عدد د ثمن د ضعف $(\frac{۱}{۴})$ او د ضعف ضعف $(\frac{۱}{۲})$ لپاره هم مخرج دی.

همدارنگه په دویم ډول کې د سدس مخرج (۶) دی، نو همدا عدد د ثلث او ثلثان لپاره هم مخرج دی. که د لومړۍ نوعې نصف د دویمې ټولې نوعې او یا یوې برخې سره په مسأله کې راشي، نو مخرج یې شپږ دی (مسأله له شپږو) نه کیږي.

لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او مورنی ورور ورڅخه پاتې شول.

	۶	
مېړه	مور	مورنی ورور
نیمایي	دریمه	شپږمه
(۳)	(۲)	(۱)

د زوج لپاره نصف، د ام لپاره ثلث او د اخ لأم لپاره سدس دی چې اصل (مسأله له شپږو) نه کیږي.

که د لومړی نوعې څخه ربعه د ټولې دویمې او یا یې له ځینو برخو سره راشي د مسألې مخرج (۱۲) کیږي، لکه: په دې مسأله کې: سړی مړ شو ښځه، پلارنی او سکنی خویندې ورڅخه پاتې شوې.

۱۲

مړی

ښځه	پلارنی خویندې	سکنی خویندې
ربع	سدس	ثلثین
(۳)	(۲)	(۸)

که د اولې نوعې ثمن له ټولې دویمې نوعې او یا یې له ځینو برخو سره په مسأله کې راشي د مسألې مخرج له (۲۴) څخه کیږي، لکه: په دې مسأله کې: شخص مړ شو ښځه، مور، دوه لوڼې او تره ورڅخه پاتې شول.

۲۴

مړی

ښځه	مور	دوه لوڼې	تره
ثمن	سدس	ثلثان	عصبه
(۳)	(۴)	(۱۶)	(۱)

له ذکر شوي بیان څخه څرګندیږي چې د میراث د مسألې مخرج به له لاندې مخرجونو څخه بهرنه وي.

(۲-۳-۶-٤-۸-۱۲-۲٤) نو د میراث د مسألو لپاره مخرجونه (۷) اووه ټاکل شوي او سهمونه شپږ دي.

پوښتنې

۱- د ذوی الفروضو ټولې ټاکل شوې برخې څو دي؟

۲- نصف له لومړی نوعې څخه چې له ټولې دویمې نوعې یا ځینو برخو سره ګډ شي مسأله د څو نه کیږي؟

۳- ربع چې په مسأله کې له ثلث او سدس سره یو ځای شي مسأله د څو نه کیږي؟

٤- ثمن چې له دویمې نوعې سره یو ځای شي د مثال په راوړلو سره مسأله توضیح کړئ.

٥- د میراث د مسألو لپاره ټول مخرجونه څو دي؟

عول

عول په لغت کې میلان او ظلم ته وایې چې د غلبې په معنا هم استعمالیږي. د میراث په اصطلاح کې عول دې ته وایې چې د سهمونو اندازه د مخرج په پرتله زیاته شي یعنې کله چې د مسألې مخرج معلوم او د وارثانو سهمونه ټول سره جمع شي د سهمونو مجموعه د مسألې له مخرج څخه تېرې وکړي، نو دې حالت ته په میراث کې عول وایې.

د لومړي ځل لپاره حضرت عمرؓ پر عول باندې حکم کړی دی، ځکه د ده په زمانه کې داسې مسأله پېښه شوې وه، لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او پلارنۍ خور ورڅخه پاتې شول.

اصل مسأله ۶ عول یی ۸ اته

مړی

مېړه	مور	پلارنۍ خور
نصف	ثلث	نصف
۳	۲	۳

په پورته مسأله کې نصف له لومړی نوعې څخه د دویمې نوعې له ثلث سره ګډ شوی، نو ځکه مسأله له شپږوڅخه پیلیږي. د شپږو نصف چې (۳) دی د زوج لپاره دی او ثلث یې دوه دی چې د مور لپاره دی، نصف یې (۳) دی چې د اخت لاب لپاره دی او د ټولو مجموعه ۳+۲+۳=۸ کیږي یعنې د سهمونو مجموعه اته او د مسألې مخرج شپږ دی نوځکه مسأله عول کوي له شپږو نه اتو ته چې د مړي متروکه به اته برخې شي او په پورته ډول به سهام هر وارث ته ورکړی شي.

حضرت عمرؓ له نورو صحابه وو کرامو سره چې حضرت عثمانؓ، حضرت عليؓ حضرت ابن عباسؓ او حضرت ابن مسعودؓ له هغې جملې څخه وو مشوره وکړه. حضرت ابن عباسؓ عول ته اشاره وکړه او نور و ټولو یې تائید وکړ او هیڅا مخالفت و نه کړ. هماغه و چې د مړي متروکه په اتو برخو په پورتني ترتیب و ویشل شوه. نو ځکه یې مشروعیت ثابت دی او د هغه مطابق په عولیه مسألو کې اجراء کیږي.

فعالیت

ښاغلی ښوونکی دې د زده کوونکو په مرسته دا لاندې مسألې وڅیړي چې عول کوي او که نه او هم دې مخرج ورته وټاکي.

۱ – سړی مړ شو یوه ښځه، څلور لوڼې، پلار او مور ورڅخه پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه مېړه، دوه لوڼې، پلار او مور ترې پاتې شول.

۳ – ښځه مړه شوه یوه خور، مېړه، پلار او مور ترې پاتې شول.

٤ – سړی مړ شو، دوه ښځې، دوه لوڼې، مور او پلار ترې پاتې شول.

پوښتنې

۱ - عول تعریف کړئ.

۲ – د لومړي ځل لپاره عول د چا په زمانه کې رامنځ ته شو؟

۳ – داسې یوه مسأله جوړه کړئ چې له دولسو څخه یې دیارلسو ته عول کړی وي.

د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباین پېژندل

په ځینو مسایلو کې داسې پېښېږي چې په یوې یا څو ډلو باندې برخې پوره نه تقسیمېږي بلکې کسري وي. د دې لپاره چې هر چا ته پوره پوره برخې ورسېږي او کسر پیدا نه شي، نو تصحیح ته اړتیا محسوسېږي او تصحیح د عددونو پر تماثل، تداخل، توافق او تباین باندې بناء کېږي، نوځکه له تصحیح څخه لومړی د دوی پېژندل ضرور دي.

تماثل: د هغو دوو یا زیاتو عددونو ترمنځ نسبت ته ویل کېږي چې هغه عددونه سره مساوي وي، لکه: پنځه پنځه یا درې درې او داسې نور.

تداخل: د اعدادو ترمنځ داسې نسبت ته وایې چې یو په بل کې دننه وي، لکه: ۲ او ۴، ۳ او ٦ او داسې نور، داسې هم ویلای شو: هغه عددونه چې وړوکی یې په لوی پوره تقسیم شي، لکه: ۷ او ۲۱ او نور تداخل بلل کېږي.

توافق: د عددونو ترمنځ داسې نسبت ته وایې چې که یو عدد بل عدد ته متوجه کړی شي هغه نه محوه کوي، لیکن دریم عدد هغه دواړه محوه کوي، لکه: ۸ او ۲۰. اته چې شلو ته متوجه شي په دوه کرته ۱۶ جدا کېږي او څلور باقي پاتې کېږي، خو څلور چې شلو ته متوجه کړو په پنځه کرته او چې اتو ته یې متوجه کړو په دوه کرته یې تماموي، نو اته او شل په څلورو(بالربع) توافق لري، ځکه هغه عدد چې دا دواړه محوه کوي (۴) دی.

تباین: د دوو عددونو ترمنځ هغه نسبت ته وایې چې یو بل نه محوه کوي او دریم عدد یې هم نه شي محوه کولای، لکه: ۹ او ۲۰ چې د دوی ترمنځ تباین موجود دی.

فعالیت

د لاندې عددونو تر منځ نسبت ذکر کړئ.

[۲۰، ۵ / ۹، ۱۱ / ۲٦، ۸ / ۷، ۷]

د عددونو تر منځ د توافق او تباين د پېژندلو طريقه:

له لوی عدد څخه وړوکی تفريق کېږي، تر څو مفروق منه له مفروق عدد څخه پاتې شي، له هغه وروسته کم عدد له ډېر عدد څخه تفريق کېږي، همدا عمليه په همدې بڼه دوام پيدا کوي، تر څو دواړه عدده سره يو شي.

که د دوی اتفاق په يوه و، د دوی تر منځ تباين دی، که په دوو متفق شول، نو په نصف توافق دی، که په دريو متفق شول، نو توافق يې په ثلث دی او که په څلورو متفق شول، توافق يې په ربع دی، همداسې تر پايه پورې دوام پيدا کوي.

پوښتنې

۱. تماثل تعريف او مثال يې بيان کړئ.
۲. د تداخل تعريف او له مثاله سره يې وليکئ.
۳. توافق سره له مثاله واضح کړئ.
٤. د تباين تعريف او د يوه مثال په ترڅ کې يې وليکئ.
۵. د اعدادو تر منځ د توافق او تباين د پيژندلو طريقه و واياست.

تصحيح

تصحيح له صحت څخه اخيستل شوې چې صحت روغتيا ته وايې. نـاروغۍ ضـد ده او د ميراث د علم په اصطلاح کې تصحيح عبارت ده له کوچني عدد نـه د برخـو اخيـستل پـه داسې ډول سره چې د مستحقينو په برخو کې کسر واقع نه شي.

د مسايلو تصحيح په اصل کې د رياضي د علم برخه ده او د ميراث په علم کې د اړتيا لـه کبله په تفصيل سره راغلې چې هغه په دې لنډ بحث کې نه ځايېږي، خو د بېلګې پـه ډول يې دوه مثاله راوړو:

لومړی مثال: که د هرې ډلې برخې د هغې ډلې پـر وارثـانو بانـدې پـوره وويـشل شي او هېڅ کسر پکې رانه شي، نو اصل مسأله په خپله تصحيح ده او کوم ضرب تـه اړتيـا نه لري، لکه: چې شخص وفات شي، پلار، مور او دوه لوڼه ورڅخه پاتـه شـي، د مـور يـې شپږمه، د لوڼو يې دوه ثلثه او باقي يې په عصوبت د پلار کېږي.

مسأله ۶

مړی		
پلار	مور	دوه لوڼې
۱	۱	۴

دويم مثال: کله چې د برخو په وېش کې په يوې برخې باندې کسر واقع شـي او دسـهامو او د رؤوسو تر منځ يې توافق موجود وي، نو د رؤوسو وفق د مسألې په اصل کې ضربوو، دضرب حاصل د مسألې تصحيح جوړيږي، او د هرچا برخه چې په مـضروب کـې ضـرب شي حاصل يې د تصحيح څخه د هغوی برخه ده، لکه: شخص مړ شو پـلار، مـور او لـس لوڼې ورڅخه پاتې شوې.

اصل مسأله۶ ضرب۵= ۳۰ تصحيح ۳۰ده

مړی		
پلار	مور	لس لوڼې
۱ضرب۵=۵	۱ضرب۵=۵	۴ضرب۵=۲۰

خلور په لسو پوره نه تقسيمېږي او نسبت د خلورو او لسو ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د لسو نيمايي چې پنځه دي بايد په اصل مسأله کې چې شپږ دي ضربوو، د ضرب حاصل يې (۳۰) کيږي چې همدغه د مسألې تصحيح ده.

فعاليت

لاندې مسايل دې په داسې ډول حل شي چې د هېڅ وراث برخه کسر ونلري:

۱ – سړی مړ شو دوه ښځې، شپږ لوڼې، درې زامن، پلار او يا مور ترې پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه، مېړه، درې خويندې او يو لمسی يې وارثان دي.

۳ – ښځه مړه شوه دوه مورني وروڼه، پلار، مور او خاوند يې وارثان دي.

پوښتنې

۱- د تصحيح لغوي او اصطلاحي معنا بيان کړئ.

۲-که د هرې طايفې برخې په وارثانو پوره وونه وېشل شي د تصحيح صورت څرنگه دی؟ واضح يې کړئ؟

۳- که د يوې ډلې وارثانو د برخو وېشل کسري شي، د برخو او وارثانو د شمېر تر منځ موافقت وي، د مسألې تصحيح به په څه ډول وشي ؟ د يوه مثال په ترڅ کې يې واضح کړئ.

٤- يوه داسې مسأله له خپل فکر څخه حل کړئ چې په هېڅ طايفه کسر نه وي راغلی.

د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسيم طريقه

کله چې د مړي متروکه د مړي په وارثانو باندې وېشو، لومړی بايد متروکه په نقدو (افغانيو) واړول شي، له دې وروسته به د وارثانو لپاره د مسألې تصحيح وشي، بيا د مسألې د تصحيح او متروکې تر منځ په نسبت وکتل شي. که چېرې د متروکې او تصحيح ترمنځ نسبت تباين و، نو کومه برخه چې د هر وارث لپاره د تصحيح له مسألې نه رسيږي، هغه به په ټوله متروکه کې ضربوو او د ضرب حاصل به پر تصحيح د مسألې باندې تقسيموو.

د مثال په توګه: که يو تن مړ شي، پلار، مور او دوه لوڼې ترې وارثان پاتې شي اوترکه (۷)دیناره وي، نو د تقسيم عمليه په لاندې توګه تر سره کيږي.

مسأله۶

مړی		
پلار	مور	دوې لوڼې
۱	۱	۴

دلته اصلي مسأله (۶) او متروکه (۷) ديناره ده چې پر (۶) پوره نه وېشل کيږي او نسبت د ۶ او ۷ ترمنځ تباين دی، نو د پلار لپاره له اصلي مسألې څخه يوه برخه ده. يو به په (۷) کې ضرب کړو او حاصل ضرب (۷) به د مسألې پر تصحيح (۶) ووېشو، حاصل تقسيم چې ($1\frac{1}{6}$) کيږي د پلار برخه شوه.

همدارنګه د مور حق ($1\frac{1}{6}$)ديناره کيږي.

د لور برخه د مسألې څخه دوه ده، کله چې په متروکه کې ضرب شي ۱۴کېږي، که په شپږو ووېشل شي دوه صحيح يو پر درې ديناره هرې يوې لور ته رسيږي.

فورمول

$$\frac{\text{ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{تصحيح مساله}}$$

او که د مسألې د تصحیح او متروکې ترمنځ نسبت توافق وي، نو باید د هر وارث برخه د متروکې په وفق کې ضرب او د تصحیح پر وفق باندې وویشل شي، حا صل تقسیم د هر وارث برخه جوړوي.

فورمول: $\frac{\text{وفق ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{وفق تصحیح}}$

مثلاً: که په پخوانۍ مسأله کې متروکه (۸) دیناره وه.

مسأله ۶

مړی

پلار	مور	دوه لوڼې
شپږمه	شپږمه	ثلثان
۱	۱	۴

دلته گورو چې د (۶) او (۸) ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د هر وارث برخه باید د متروکې په نیمایې کې ضرب شي او بیا د ضرب حاصل د تصحیح په نیمایي وویشل شي. د پلار لپاره له اصل مسئلې نه یو او نیمایې د متروکې (۴) دي. ۱×۴=۴ کیږي، کله چې د مسئلې پر نیمایې (۳) وویشل شي ۱,۳۳ کیږي. همدارنگه د مور برخه ۱,۳۳ دیناره ده. د یوې لور برخه چې له مسئلې نه دوې برخې ده، هم د متروکې په نیمایې (۴) کې ضربیږي ۲×۴=۸ کیږي چې کله د تصحیح پر نیمایې (۳) باندې وویشل شي خارج قسمت ۲,۶۶ کیږي چې د هرې لور برخه جوړوي.

فعالیت

یو لک او شل زره افغانۍ پر لاندې وارثانو وویشئ.

پر میړه ، درې زامنو، څلورو لوڼو، پلار او مور.

تخارج

تخارج له خروج څخه اخېستل شوی دی او د میراث د علم په اصطلاح کې تخارج د وارثانو ترمنځ هغه سوله ده چې کوم وارث د وارثانو له ډلې څخه د یو ټاکلي شي په اخیستلو سره ځان له منځه وباسي او خپله برخه نورو وارثانوته پرېږدي، دا کار روا دی په دې شرط چې ټول وارثان وربانديې راضي شي، نو که کوم وارث په یوه شي له متروکې څخه له نورو وارثانو سره سوله وکړي د هغه وارث برخه به د تصحیح د مسألې څخه طرح او پاتې متروکه به په پاتې برخو ووېشل شي، لکه چې مېړه د متروکې له ما ل څخه په یوه شي سوله وکړي، لکه: په دې مسأله کې: ښځه مړه شوه مېړه، مور او تره ترې پاتې شول.

د مسألې اصل له مېړه سره ۶

مړی ــ

مېړه	مور	تره
نصف	ثلث	عصبه
۳	۲	۱

کله چې زوج په یوه شي سره سوله وکړي، نو له متروکې څخه هغه شی غورځول کېږي او پاتې متروکه په پاتې برخو چې د مور برخه (۲) او د تره برخه (یوه) ټولې درې برخې وي وېشل کېږي، دوه برخې د مور او یوه برخه د تره کېږي او یا په دې مسأله کې:

مسأله ۸ ضرب ۴= ۳۲

مړی ــ

ښځه	۴زامن
ثمن (اتمه)	عصبه
۱ ضرب ۴=۴	۷ ضرب ۴= ۲۸

که یو زوی پر یوه شي سوله وکړي او له منځه ووځي، نو د یوه زوی برخه (۷) ده او کله چې (۷) له (۳۲) څخه کم شي (۲۵) پاتې کیږي، نوځلور برخې(۲۱) برخې درې زامنو ته چې د هر یوه زوی لپاره (۷) رسیږي ورکول کیږي.

پوښتنې

۱. متروکه پر وارثانو باندې څرنګه ویشل کیږي؟ طریقه یې واضح کړئ.
۲. که یو سړی مړ شي او متروکه (۲٤) افغانۍ وي د هر وارث برخه څو کیږي؟
۳. تخارج تعریف کړئ.
٤. که یوه ښځه مړه شي او له دې څخه میړه، موراو تره پاتې شي او میړه سره په یوه شي جوړه راشي او له خپلې برخې څخه تیر شي، نوره متروکه څنګه ویشل کیږي؟

رد

رد په لغت کې رجوع او بېرته ګرځولو ته وايي او په اصطلاح کې د عصبه و، د نشتوالي په صورت کې ذوي الفروضو ته د متروکې پاتې برخه د هغوی د برخو په اندازه، ورکول دي.

د عول په عکس په رد سره د ذوی الفروضو برخې زیاتیږي او اصلي مسأله کمېږي، خو په عول کې اصلي مسأله زیاتیږي او د ذوی الفروضو برخې کمیږي.

رد زوج او زوجې ته نه ورګرځي

لومړی مثال: یو څوك مړ شو او دوې لوڼې ورڅخه پاتې شوې.

اصل مسأله له ۳ څخه ده خو ۲ ته ردیږي

مړی ———————

دوه لوڼه

یعنې ټول مال به په دوو لوڼو وېشل کیږي.

دویم مثال: ښځه مړه شوه مېړه او دري لوڼه ورڅخه پاتې شوې.

مسأله د۱۲څخه ده، خو رد به یې ٤ ته کیږي

مړی ——————————————

مېړه	۳دري لوڼې
ربع	ثلثان
۳	۸

۳+۸=۱۱ یوه برخه زیاتیږي، هغه بېرته یوازې لوڼو ته ور کول کېږي چې د لوڼو برخه (۹)کیږي چې هرې لور(۳) برخې رسیږي، کله چې د اختصار عملیه تر سره شي، نو مسأله (۴) رد کیږي.

حمل

د مړي د نورو وارثانو په اړه د متروکې ټول مسایل پخوا ذکر شول، خو که چېرې د وارثانو په ډله کې د مور په ګېډه کې حمل هم شامل وي، نو د مړي متروکه به په وارثانو تقسیم او د حمل برخه به موقوفه پاتې شي.

د حمل لپاره د برخې په موقوف پرېښودو کې علماء ډېر اختلاف لري، خو په دې خبره فتوی ده چې په یوه زوی یا یوه لورکې چې د هر یوه برخه ډېره وي، هغه به موقوفه پاتې کېږي او کله چې ماشوم پیدا شي، که د ټول موقوفه مال مستحق وي هغه به ورکړي او که د ټول موقوفه مال مستحق نه وي خپله ټاکلې، حصه به ورکړل شي او چې د هر وارث د برخې څخه زیاته اندازه موقوفه پرېښودل شوې وي هغه به وارث ته ورکول کېږي.

پوښتنې

۱- لاندې مسایل حل کړئ:

- له مړي څخه درې خویندې او مور پاتې دي.
- د سړي د مرګ څخه وروسته څلور لونې او ښځه پاتې دي.
- له مړي څخه یوه لور، مور او ښځه پاتې دي.

۲- د رد معنا څرګنده کړئ.

۳- رد کومو ذوی الفروضو ته نه ورکول کېږي؟

٤- که چېرې د مړي په وارثانو کې د مور په ګېډه ماشوم وي څه به ورسره کېږي ؟

٥- حمل ته به څومره برخه پرېښودل کېږي؟

٦- کله چې ماشوم وزېږېده د ده له برخې سره به څه پرېکړه کېږي؟

جهاد

د اسلام ټول قوانين ددې لپاره دي چې انسان په مادي او معنوي اړخونو کې پرمختګ وکړي او کمال ته ورسيږي، نو که د وګړو او ټولنې ايمان، استقلال، ابرو او عزت د تيرې او ګواښ لاندې راځي، په وړاندې يې ستونزې او موانع رامنځ ته کيږي، د اسلام مبارک دين ددې موانعو د لرې کولو لپاره د ځانګړو احکامو په پام کې نيولو سره جهاد لازم کړی چې دمضمون په دې برخه کې به د جهاد تعريف او احکام ولولو، او له حکمتونو سره به يې اشنا شو.

د جهاد تعريف

جهاد په لغت کې د جَهد له کلمې څخه اخيستل شوی چې د خپل قدرت او توان څخه نهايي کار اخيستلو ته وايي.

په اصطلاح کې: د خدایﷻ په لار کې په ځان، مال، ژبه او داسې نورو باندې مبارزه او کوښښ جهاد بلل کيږي.[۱]

د جهاد حکم

جهاد فرض کفايي دی، نو هرکله چې د اړتيا په وخت کې د خلکو يوه ډله جهاد کوي، له نورو څخه فرضيت ساقطيږي، خو که چېرې دښمن تيری وکړ او له اسلامي ټاټوبي او مسلمانانو څخه د دفاع او کافرو ته د ماتې ورکولو په خاطر ټولو مسلمانانو ته اړتيا وه، بيا جهاد فرض عين ګرځي.

د جهاد د رواوالي دليل

۱- قرآنکريم: اللهﷻ فرمايي: ﴿قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ﴾ [التوبة: **۲۹**]

ژباړه: جګړه وکړئ له هغو کسانو سره چې په الله تعالی او د اخرت په ورځ ايمان نه لري.

۲- سنت: رسول اللهﷺ فرمايي: «**الجهاد ماض إلى يوم القيامة**» جهاد د قيامت تر ورځې پورې دوام لري.

۳- اجماع: ټول امت له پخوا څخه تر دې دمه د جهاد په فرضيت باندې د شرايطو د پوره کيدو په صورت کې اتفاق کړی.

---

۱ - بدائع الصنائع

د جهاد تاريخي پس منظر:

رسول الله (ﷺ) په مكي دوران كې په هېڅ ډول پر عملي مقابلې لاس پـورې نكـړ، بلكـې ديارلس كاله يې په صبر او زغم دين ته خلك راوبلل، پـه ژبنـۍ بلنـې او تمثيـل سـره يـې اسلام د خلكو په زړونو كې ورځاى كړ، په دې دور كې رسول الله (ﷺ) بدي په نېكۍ او كنځلې په خندا ځوابولې، د كفارو د ضرر رسونې او ځورونې مقاومت يې پـه سـوله ييـزه توګه كاوه. دده د مباركو سترګو لاندې به مـسلمانان ځورېـدل اووژل كېـدل، خـو رسـول الله(ﷺ) به دوى ته داسې لارښوونه كوله: "له جنګ څخه لاس واخلـئ او لمـونځ تـه مخـه كړئ". په دې هم د كفارو زړه نه سړېده، بغض او كينه كې يې لږوالـى نـه راتـه، بـالآخره مسلمانان مجبور شول چې خپل كور او ځاى پرېږدي او هجرت وكړي، حتى داسې ورځ هم راغله چې مشركانو د مسلمانانو مال، ملكيت، ځمكې او فصلونه يـې پـه خپلـو منځونـو كې ووېشل، خو بيا هم رسول الله (ﷺ) د كوم شكايت غږ پورته نكړ، د مشركانو هـر ډول سپكاوى يې وزغمه، ترڅو چې الله تعالى د خپلې تشريع مطـابق- چـې پـه نـړۍ كـې بـه د ظالم لاس نيوى په زور سره كيږي- خپل پيغمبر ته د جهاد كولو فرمان صادر كړ.

د جګړې اجازه

وروسته له دې چې مسلمانان په مدينه منوره كې ځاى پرځاى شول، په دويم هجـري كالـل كې ورته د دفاع اجازه وركړل شوه، لومړنى آيت چې په دې هكله نازل شوى په ډېره خوږه لهجـه د جهاد د روا والي علت او حكمتونه بيانوي، فرمايي:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ۞ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيراً وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٣٨ - ٤١]

ژباړه: (بېشكه الله (جل جلاله) له مؤمنانو څخه دفاع كوي. پاك پروردګار هېڅ خيانت كار كـافر نه خوښوي، هغوى ته د جنګ كولو اجازه وركـړل شـوه چـې نـور ورتـه د جنګ لپـاره راغلل، ترڅو و جنګيږي، خداى (جل جلاله) د دوى پـه مرسـته قـادر او بـس دى، دوى د خپـل ښار او هېواد څخه په ناحقه په داسې حال كې ايستل شوي چې هېڅ جرم يې پرتـه لـه دې

چې ویل یې زموږ پروردګار الله (ﷻ) دی نه درلود. که چېرې خدای(ﷻ) یو پر بل دفع نکړي، ضرور به د راهبانو عبادتخونې، د عیسویانو کلیساوې، د یهودو معبدونه او هغه جوماتونه چې د خدای (ﷻ) نوم پکې ډېر یادیږي وران شي، بېشکه الله (ﷻ) د هغه چا سره چې دده (د دین) ملګری دی، ملګرتیا کوي، بېشکه خدای (ﷻ) د ډېر قدرت خاوند او غالب دی. هغه کسان چې په ځمکه کې مو ورته قدرت (واک) ورکړ، لمونځونه دروي، زکاتونه ورکوي، نېکۍ ته بلنه کوي، د بدۍ نه منع کوي او د ټولو چارو پای الله (ﷻ) لره دی.

فعالیت

ځینې وایي: که چېرې د اسلام دین د رحمت دین وي، ولې د جنګ دستور ورکوي؟ جنګ خو بد شی دی، د هغه څه په رڼا کې چې تاسې ولوستل ځواب ورکړئ.

پوښتنې

۱- جهاد لغتاً او اصطلاحاً څه معنا لري؟

۲- د جهاد حکم بیان کړئ.

۳- د جهاد د روا کېدلو دلیل ووایاست.

۴- د جهاد د تاریخي پس منظر په هکله لنډ معلومات ورکړئ.

کورنۍ دنده

د جهاد د رواوالي د حکمت په هکله څو کرښې مقاله ولیکئ.

د جهاد لاسته راوړني

د جهاد تعریف، حکمت او پس منظر مو چې د اسلام ستر لارښود حضرت محمد (ﷺ) وربانديې مامور شوی ولوستل، اوس ښايي چې د جهاد موخې او د اسلام په پیل کې د جنګ د څرنګوالي په هکله هم څه ناخه معلومات ترلاسه کړو.

د مسلمانانو د جهاد پایلې:

الله تعالی د تیرو دوو ایتونو په دوام کې فرمايي: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٤١] **ژباړه:** دا هغه کسان دي چې موږ دوی ته په ځمکه کې قدرت ورکړ، نو لمونځ به دروي، زکات به ورکوي، په ښو چارو به امر کوي، له بدیو به منع کوي او د ټولو چارو پای د الله په لاس کې دی.

پورتنی ایت موږ ته راښيي چې مسلمانان قدرت ته ورسيږي، نو لاندې کارونه به تر سره کوي.

الف: د الله ﷻ عبادت به کوي. ځکه لمونځ د دين ستنه ده او له الله ﷻ سره د وصل صحيح رمز دی.

ب: يو له بل سره به مرسته کوي، ځکه زکات د اسلام پل دی او انسانان يو له بل سره يو ځای کوي.

ج: امر بالمعروف نهي عن المنکر کوي. يعنې ځان په دې باندې متعهد کوي چې نيکي به خپروي او له بديو سره به مبارزه کوي.

د پيغمبر اکرم (ﷺ)جهاد

په اسلام کې جنګ د مقدساتو د دفاع، د ظلم د ريښو وچولو او پرې کولو په خاطر کيږي، د جنګ ميدان، د وژلو ميدان دی، خو بيا هم د اسلام د ځانګړو لارښوونو په رڼا کې چې په دې هکله يې کړې، کېدای شي د مړينو مخنيوی وشي. په صدر اسلام کې جنګونه په داسې معقوله توګه منظم شوي وو چې ډېره کمه وينه پکې توی شوې او لږ ځاني تلفات يې لرل، نو د دواړو خواوو (کافرو او مسلمانانو) د مړو شمېر په ټولو غزواتو کې چې د دويم هجري کال څخه پيل او تر نهم کال پورې وغځېدې د ۱۰۱۸ تنو څخه

ډېر نشو چې ۲۵۹ تنه مسلمانان او ۷۵۹ تنه کافر وژل شوي. په داسې حال کې چې په لومړۍ نړیواله جګړه کې ۷ میلیونه وګړي وژل شوي او ۲۱ میلیونه ټپیان شوي.

په دویمه نړیواله جګړه کې چې کله د دواړو لورو وحشیان یو تر بله غبرګ په غبرګ شول د ۴۰ میلیونو څخه زیات انسانان ووژل شول، همدارنګه په روسیه کې د باطل کمونیستي نظام واګو ته د رسېدو لپاره تر پنځوسو میلیونو پورې انسانان ووژل شول.

فعالیت

د صدر اسلام جنګونه د شلمې پېړۍ له جنګونو سره پرتله او د دواړو جنګونو اسباب له پایلو سره بیان کړئ.

د جهاد ځینې موخې او حکمتونه

الف – دفاع

له پورتني آیت څخه څرګندېږي چې اسلام خپلو پیروانو ته ددې اجازه ورکړې چې د هغه مخالف قدرت مخه ونیسي او له ځان څخه دفاع وکړي کوم چې د دوی شتون ګواښوي او له منځه یې وړي، ترڅو یو مسلمان وکولای شي چې هوسا ژوند وکړي، د اسلام مبارك دین د حکمت په څنګ کې د مسلمانانو د قدرت او واك په شتون هم تینګار کوي چې د دعوت او بلنې ملګرتیا وکړي. الله (جَلَّ جَلَالُهُ) فرمایي:

﴿وَ قَاتِلُوهُمْ حَتّى لاَ تَكُونُ فِتْنَةَ وَ يَكُون الدّين كله الله﴾ [التوبة: ۳۹]

ژباړه: او هغو سره تر هغې وجنګیږئ چې هېڅ فتنه پاتې نشي او سوچه دین د خدای شي.

ب – د مستضعفینو ازادي

په اسلام کې د جهاد یوه موخه د مظلومانو او کمزورو خلکو سره مرسته د دوی له حقوقو څخه دفاع او د عدالت قایمېدل دي، څنګه چې په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء﴾ [النساء: ۷۵]

ژباړه: ولې د خدای (جَلَّ جَلَالُهُ) په لار کې د هغو بې وزلو سړو، ښځو او ماشومانو لپاره چې د ظلم او تېري لاندې دي نه جنګیږئ؟

همدارنګه ربعي بن عامر، رستم ته چې د فارسي قواوو سرلښکر دی داسې وایې: «الله ابتعثنا والله جاء بنا لنخرج من شاء من عبادة العباد الى عبادة رب العباد, ومن ضيق الدنيا إلى سعة الآخرة,

ومن جور الأديان على عدل الاسلام» **ژباړه:** الله (ﷻ) موږ را لیږلي یو څو هغه خلک چې الله غوښتي وي، د بنده ګانو له بندګۍ څخه د یوه خدای (ﷻ) عبادت ته، د دنیا د تنګیو څخه یې د هغې فراخۍ او د ادیانو له ظلم څخه اسلامي عدالت ته راوکاږو.

ج- د دعوت آزادي

د اسلام د سپېڅلي دین رسالت یو نړیوال رسالت دی، مسلمانان دا دنده لري چې د حق دا غږ د ټولو نړیوالو غوږونو ته ورسوي او په لارښوونو یې ویوهوي، لکه: څنګه چې الله (ﷻ) فرمایي:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ﴾ [آل‌عمران:۱۱۰]

ژباړه: تاسو (اې د رسول الله ﷺ امته) غوره امت یاست چې د انسانانو لپاره را لیږل شوي یاست (ترڅو) په نېکۍ امر وکړئ، له بدۍ نه منع وکړئ او په الله (ﷻ) باور لرئ.

بناء مسلمانان ددې لپاره لیږل شوي چې بشر ته لارښوونه وکړي.

پس هرکله چې زموږ د حق او حقیقي بلنې په وړاندې خنډونه رامنځ ته کېږي اسلام ددې موخې د ساتنې او د دعوت د آزادۍ د تامین لپاره موږ ته د جهاد اجازه راکړې.

دې ټکي ته باید ځیر شو چې د حق او ریښتیني دعوت د تحمیلولو په خاطر جنګ او جګړه نشته، بلکې هرکله چې د حق دعوت د خپرولو په لار کې خنډ پیداشو او دا آزادي یې له منځه وړله، بیا د جګړې اعلان کېږي، تر څو هغه موانع چې بندګانو ته د الله تعالی د پیغام رسولو په لار کې موجودې دي له منځه یوسي.

پوښتنې

۱- په صدر اسلام کې د جنګونو تلفات څومره و؟

۲- د کمونیستي نظام قدرت ته د رسېدو لپاره څومره کسان وژل شوي او ددې نظام پای څه شو؟

۳- د جهاد ځینې حکمتونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د جهاد د موخو په هکله لس کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

څوک په جهاد مکلف دي؟

که چېرته جهاد فرض کفايي وي، هغه کسان چې د جنګ کولو توان ولري، کولای شي چې د مسلمانانو د امير په اجازه په جګړه کې ګډون وکړي، خو کله چې جهاد فرض عين وګرځي، نو هغه څوک چې د جهاد کولو توان ولري په هغه جهاد فرض ګرځي. مسلحانه جهاد په کوچنيانو او معيوبينو فرض نه دی.

له جګړې څخه وړاندې بلنه

سليمان بن بريده رضي الله عنه له خپل پلار څخه روايت کوي: "رسول الله ﷺ به چې کله څوک د سرلښکر په توګه ټاکه، د تقوی او پرهېزګارۍ توصيه به يې ورته کوله او بيا به يې ورته وفرمايل: هرکله چې له خپل مشرك دښمن سره مخامخ شوې، هغه ته د درېو څيزونو بلنه ورکوه.

١ -که چېرې يې د هو ځواب درکړ، لاس ترې واخله.

٢- او که يې انکار وکړ، جزيه ترې وغواړه، که يې قبوله کړه، ته يې هم قبوله کړه او لاس ورڅخه ونيسه.

٣- او که جزيه يې هم ونه منله بيا له پاك پروردګار څخه مرسته وغواړه او ورسره جګړه پيل کړه. . .

فعاليت

آيا په اسلام کې جګړه د عقيدې د تحميل په خاطر ترسره کېږي؟ د اسلام پېغمبر او د صحابه کرامو د سيرت په رڼا کې دا مسأله وڅېړئ او د (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ) له حکم سره يې پرتله کړئ.

د جګړې په حالت کې د دښمن کوم کسان وژل کېږي؟ او کوم نه وژل کېږي:

په جګړه کې د هغو کسانو وژل روا دي چې عملاً، فکراً او يا مشورتاً په جګړه کې دخيل وي، خو د هغو کسانو وژل جواز نه لري چې په جګړه کې ګډون نه لري، لکه: ښځه، ماشوم، سپين ږيري، ناروغان، فلج، معلول، ګوډ، ړوند، هغه راهب چې په کليسا کې عبادت کوي، هغه کسان چې کور يا معبد ته پناه يوسي، هغه کسان چې د جګړې وس نلري او هغه چې په خپلو پټيو کې په کرکيله بوخت وي، خو که چېرته عملاً په جګړې کې ګډون کوي يا په خبرو، فکر او مالي مرسته له کفارو سره همکار وي بيا يې وژل روادي. په دې اړوند انس رضي الله عنه له رسول الله ﷺ څخه دا ډول توصيه روايت کوي،

فرمايي: ”د خدای په نامه، د الله ﷻ او د رسول الله ﷺ ددين لپاره ولاړ شئ، زاړه، ماشومان، ښځې او په عبادتخونو کې ناست کسان مه وژنئ“

له پورتني حديث څخه څرګندېږي چې د مسلمانانو د جګړې او مبارزې معيار د خدای ﷻ حکم او اسلامي ضوابط دي، نو که دې اصولو ته پاملرنه وشي هېڅ ظلم او جنايت نه رامنځ ته کېږي، يو بې ګناه انسان، ښځه او ماشوم به نه وژل کېږي.

څه ډول جګړه روا ده؟

﴿الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ﴾ [النساء: ٧٦]

ژباړه: چاچې ايمان راوړی د خدای ﷻ لپاره جهاد کوي، څوک چې کافر شوي دي د طاغوت په لاره کې جنګيږي.

په اسلام کې جګړه يوازې د الله ﷻ په لار کې ده، د هوی هوس، واک ته د رسېدو، په نورو باندې واکداري او د خاورې لاندې کولو لپاره جګړه کول جهاد ندی، په دې اړه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وشوه، که يو څوک د خپلې زړورتيا ښودلو لپاره جنګيږي، يا د ريا (ځان ښودنې) لپاره جنګيږي. کوم يو د خدای ﷻ لپاره دی؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» **ژباړه:** څوک چې د خدای ﷻ د کلمې د پورته کولو لپاره جنګيږي، هغه د خدای ﷻ لپاره جنګ (جهاد) دی.

د قوميت او نژاد لپاره جنګ کول جايز نه دي

په نننۍ نړۍ کې ډېر جګړې د رنګ او نژاد پرستۍ په خاطر پېښيږي. خپل قوم په نورو قومونو غوره ګڼي، عامه وژنه کوي، حال دا چې اسلام دا عمل محکوموي. رسول الله ﷺ فرمايي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ» **ژباړه:** څوک چې خلک قومي تعصب ته رابلي هغه زموږ له ډلې څخه نه دی، څوک چې د قومي تعصب (نژاد پرستۍ) په خاطر جنګيږي هغه زموږ له ډلې څخه نه دی او څوک چې په دې تعصب کې مړ شو، زموږ څخه نه دی.

پوښتني

١- څوک په جهاد مکلف دي؟

٢- رسول الله ﷺ د جګړې څخه نه وړاندې اسلامي لښکر ته څه لارښوونه کړې وه؟

٣- د جګړې په حالت کې د کومو کسانو وژل روا دي؟

٤- کوم ډول جنګونه حرام دي؟ روښانه يې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې لوست يو ځل خپلو دوستانو او د کورنۍ غړو ته ولولي او لنډيز دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

د اسلام له نظره د جهاد ډولونه

جهاد د پیاوړي او څواکمن کوښښ په معنا د اسلام له نظره په څو ډولونو وېشل کېدای شي چې له هغې جملې څخه ځینې یې عبارت دي له.

۱ـ مالي جهاد

مالي جهاد، د جهاد د نورو ډولونو د ملا تیر جوړوي، ځکه هر ډول جهاد مالي امکاناتو ته اړتیا لري او که مسلمانان مالي جهاد ونه کړي، نور هر ډول جهاد ناشونی کېږي. له همدې کبله الله تعالی په قرآن کریم کې د ځان او مال قربانول، یو بل ته څېرمه ذکر کړي، د بېلګې په توګه په دې آیت کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾[التوبة: ۱۱۱] **ژباړه:** یقیناً الله تعالی له مؤمنانو څخه د هغوی ځانونه او مالونه د جنت په مقابل کې اخيستي دي.

۲ـ د دعوت جهاد

دا جهاد په ژبه سره خلکو ته په پخو دلایلو د دین رسولو او په عملي بڼه د دین په ریښتیني توګه تمثیلولو سره سر ته رسېږي، مسلمانان باید د کفارو، منافقینو، مشرکینو، ملحدینو او بې باکه او نا ملتزمو مسلمانانو په مقابل کې د اسلام حقانیت بیان کړي او لازمه ده چې داعي په خپلو کړو وړو هم د نورو لپاره بېلګه واوسي، څو د هغوی لپاره مقتدا جوړ شي نو په دې توګه به د حق دین خپور شي، او همدا لار د دین د خپرولو لپاره تر ټولو اغېزمنه لاره ده چې ټولو انبیاوو کارولې او په هر مسلمان باندې لازمه ده په هر ډول ټولنه کې چې اوسېږي د رسول اللهﷺ په طریقه خلک ښو کارونو ته راوبولي او له بدیو څخه یې منعه کړي.

الله تعالی فرمایلي: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران:۱۱۰] **ژباړه:** تاسو تر ټولو غوره امت یاست د خلکو د ګټې لپاره وېستل شوي یاست، په نېکۍ امر کوئ او له بدۍ څخه منعه کوئ او په الله ایمان لرئ.

البته د دعوت په جهاد کې په داعي لازمه ده، څو له حکمت څخه کار واخلي، د دعوت په امورو کې ډېر مهم مخکې کړي، د خلکو په ځورونو او تکلیف صبر وکړي او له هغې ټولنې او محیط څخه چې دی دعوت پکې کوي با خبره واوسي.

۳ـ د علم او زده کړې جهاد

دا جهاد د مسلمانانو د علم په ګاڼه باندې په پوښلو سره تر سره کېږي، څو ټول زیار وباسي دیني او نور ګټور علوم چې هغو ته اړتیا لري زده کړي او په علمي فکري او کلتوري برخو کې د یو، کامل او هر اړخیز اسلامي تصور او ذهنیت خاوندان واوسي. په روایاتو کې له رسول اللهﷺ څخه را نقل شوي چې فرمایلي یې دي: د علم او پوهې په هکله یو بل ته لارښوونه کوئ، په علم کې خیانت د مال له خیانت څخه ډېر بد دی او هرو مرو به الله تعالی له تاسو څخه په دې هکله پوښتنه وکړي.

او الله تعالی فرمایلي: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [التوبة: ۱۲۲].

ژباړه: د مؤمنانو لپاره مناسب نه دي چې ټول دې ووځي، ولې له هرې سترې ډلې څخه یو څو کسان (د علم په زده کړه پسې) ونه وتل څو په دین کې پوهه تر لاسه کړي او خپل قوم ووېروي کله چې بېرته وروګرځي، څو (له ناوړه کارونو) ځان وساتي.

فعالیت

د دعوت او ښوونې په جهاد کې ځینې ارزښتناک ټکي شته چې باید عملي شي، ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او له زده کوونکو څخه دې وغواړي چې د پورتني موضوع پایلې دې ټکي په ټکي ولیکي او له دوی څخه دې وغواړي چې دغه موضوع په خپلو منځونو کې وڅېړي.

٤ـ سیاسي جهاد

له دې جهاد څخه موخه د اسلام د عدل په اصولو د دولت جوړولو لپاره کوښښ کول دي، داسې دولت چې هلته حاکمیت یوازې د الله تعالی وي، کله چې په اسلامی سیمو کې د دین احکام ترک شي او د مسلمانانو یو والی هېر کړای شي، نو په مسلمانانو لازمه

ده، څو کوښښ وکړي د اسلام د قوانينو تر سيوري لاندې د مسلمانانو د يووالي سره سره اسلامي حاکميت په پښو ودروي.

۵ـ مسلحانه جهاد

د توري په مټ د طاغوت او د هغه د پلويانو پر خلاف مبارزه کول دي، هغه طاغوتيان چې د الله تعالی د دين په وړاندې يې بيرغ اوچت کړی وي او د الله ﷻ بندګان په خپله بندګۍ نيسي، ظلم او فساد يې په مخ کې اچولی وي، کښتونه او نسلونه هلاکوي، د الله تعالی د دين له اقامې څخه مخنيوی کوي او د حق د بلنې په وړاندې خنډونه جوړوي.

الله تعالی په دې هکله فرمايي: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ [البقرة: ۱۹۳]

ژباړه: او له هغوی سره جګړه وکړئ تر هغه پورې چې فتنه پاتې نه شي او د ژوند نظام ټول د الله تعالی (د خوښې) شي.

او همدا رنګه فرمايي: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ [التوبة: ۲۹] **ژباړه:** له هغو خلکو سره جګړه وکړئ چې په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان نه لري او د الله تعالی او رسول حرام کړی شوي شيزونه حرام نه ګڼي او د حق په دين رفتار نه کوي له هغو خلکو څخه چې کتاب ورکړی شوی تر هغه پورې (جګړه ورسره وکړئ) چې مغلوب شي او د عاجزۍ په حالت کې جزيه ورکړي.

هر کله چې جهاد مطلق ذکر شي، همدا وروستی معنا ورڅخه مراد کيږي، ځکه د جهاد کلمه په همدې معنا کې اصطلاحي شهرت لري، خو په هغه صورت کې چې له دې معنا څخه اړوونکې قرينه (نښه) شتون ولري، بيا بيا د قرينې د غوښتنې مطابق معنا ورڅخه اخيستل کيږي.

> **فعاليت**
>
> له نفس، شيطان او باندينې دښمن سره جهاد کول يو له بل سره څه تړاو لري؟

د مجاهدينو په برياليتوب کې د ځان جوړونې رول

په مورچلو کې د مجاهدينو د برياليتوب بنسټيز ټکی له نفس او نفساني غوښتنو سره جهاد دی، هغه داسې چې څوک د خدایﷻ په لار کې جنګيږي او خلک د خدایﷻ دين ته رابولي، څه چې وايي هغه به په عمل کې پلي کوي، د هر څه نه وړاندې به د خپل نفس

د جوړولو کوښښ کوي، وروسته بیا له نورو سره مرستې ته لاس غځوي. په همدې خاطر رسول اللهﷺ فرمايي: «الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

ژباړه: مجاهد هغه څوک دی چې د خدایﷻ په لار کې له خپل نفس سره جهاد وکړي. انسان د ټولنې یو جز دی، ټولنه له وګړو څخه جوړه شوې، نو هر څوک چې د جهاد د فریضې په ترسره کولو کې د هر څه نه لومړی د خپل ځان څخه پیل وکړي، ځان جوړ او اصلاح کړي، پرته له شکه دا ټولنه به له داسې پاکو وګړو څخه جوړه شي چې هېڅوک به یې د مقابلې ځواک ونه لري. نو په لنډ ډول ویلای شو، هر هغه څوک چې په جهاد اکبر کې بریالی شو، دا تن به ضرور په جهاد اصغر کې بریالی کیږي. که څوک په جهاد اصغرکې پاتې راغی جهاد اکبر کې یې بریالیتوب ناشونی دی، خو په ډېرو لږو حالاتو کې به څه مخ په وړاندې لاړ شي، خو پایلې ته رسېدل محال دي.

پوښتنې

۱- د خدایﷻ په لار کې جهاد په څو جبهو کې ترسره کیږي؟ نومونه یې واخلئ.

۲- د دعوت او جهاد لپاره له قرآن کریم څخه یو دلیل ذکر کړئ.

۳- د ښوونې د جهاد لپاره له قرآن کریم او حدیثونو څخه یو یو دلیل ذکر کړئ.

٤- مسلحانه جهاد شرح کړئ.

٥- سیاسي جهاد څه مفهوم لري؟

٦- د خپل ځان جوړول د مجاهدینو په بریالیتوب کې څه رول لري؟

کورنۍ دنده

د خپل ځان جوړولو او د خپل نفس د روزنې د ارزښت په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

سوله او احکام یې

دا مو ولوستل چې په اسلام کې جګړې د ډېر لوړ هدف په خاطر چې هغه د فکر او عقیدې ازادي ده ترسره کیږي،ترڅو انسانیت ته د کمال لارې پرانیستل شي. ددې لپاره نه کیږي چې ځمکې لاندې، انسانان غلامان او د ځمکې لاندې او باندې زېرمې ترلاسه کړي. هرکله چې سولې ته د تګ اړتیا محسوس شي، نو هغه بې پامه نه غورځول کېږي، ځکه سوله اساس او بنسټ دی، جګړه استثنايي حالت دی، قرآن کریم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ [الانفال: ٦١].

ژباړه: که چېرته هغوی سولې ته مایل شول، ته هم خپل میلان ښکاره کړه، په الله ﷻ توکل وکړه، بېشکه خدای ﷻ اورېدونکی او پوه دی.

د مسلمانانو ترمنځ سوله

ځیني وخت د مسلمانانو ترمنځ هم جګړه پېښیږي چې په دې حالت کې باید سوله وشي، قرآن کریم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ [الحجرات: ١٠]

ژباړه: هرکله چې د مسلمانانو دوه ډلې سره په جګړه شي، د دوی ترمنځ سوله وکړئ، که یوه پربله ظلم او تېری کوي (او سوله نه مني)، هغه ډله چې ظلم او تېری کوي ،په مقابل کې یې ترهغه وخته وجنګیږئ چې سوله ومني او د خدای ﷻ حکم ته غاړه کیږدي، بیا د دوی ترمنځ عادلانه سوله وکړئ (له شرایطو سره سم)، له عدالت څخه کار واخلئ، ځکه چې الله ﷻ عادلان خوښوي. نو کله چې دوه ډلې په خپل منځ کې په جګړه شوې، وطن او ملت له داخلي اختلافاتو، خطر او تجزیې سره مخامخ کړي، باید چې د اسلامي او ملي یووالي لپاره حساب ته کش شي او په هر قیمت چې وي پر وطن او ملت کې باید یووالی ټینګ شي. دا هغه لارښوونې دي چې قرآن کریم یې مونږ ته را زده کوي.

فعالیت

قرآن کریم فرمايي: ″و الصلح خیر″ د سولې په ګټو وغږیږئ.

پوښتنې

۱- قران کریم د سولې په هکله څه فرمایلي دي؟

۲- که د مسلمانانو یو ټولی په بل ټولي حمله وکړي او سوله هم ونه شي، نو څه معامله باید ورسره وشي؟خبرې پرې وکړئ.

کورنۍ دنده

په ټولنه کې د سولې د ارزښت، پرمختګ او د هغې د رول په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

اته څلوېښتم لوست

د ذمي عقد (تړون)

د عزتمن او سوکاله ژوندانه لپاره ارزښتناکه لاره چې د متقابل احترام او حقوقو رعایت په کې وشي د ذمي عقد دی، په دې لوست کې به ورسره اشنا شئ.

ذمه په لغت کې عهد او تړون ته وايي. اهل ذمه هغه کسان دي چې اسلامي حکومت ته د جزيې (ماليي) په نامه ديوې اندازې مال په ورکولو سره د دوی ځان، مال او حقونه خوندي کيږي.

د اهل ذمه حقونه

ټول ذميان هغه حقونه لري کوم چې مسلمانان يې لري. حضرت علي کرم الله وجهه په دې هکله داسې فرمايي: ″دوی (ذميانو) ددې لپاره جزيه منلې چې د دوی مالونه او وينې داسې شي، لکه زمونږ مالونه او وينې″

اسلامي دولت مکلف دی چې له دوی څخه هر ډول ظلم دفع کړي، د دوی ځان او مال وساتي، د دوی عقيدې او عبادت ځايونو پورې غرض ونکړي، د کسب او کار زمينه ورته برابره کړي.

د ذمي حقونه له منځه وړل حرام دي

ذمي ته د ضرر رسولو په هکله رسول اللهﷺ په سختو ټکو داسې بيان کړی، فرمايي: « أَلاَ مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» تاسې خبر شئ هر هغه څوک چې په ذمي ظلم وکړي، يا په ناحقه دده حق وخوري، يا يې په داسې کار وګوماري چې هغه دده د طاقت څخه پورته وي، يا دده د خوښې پرته ورڅخه شی واخلي، د قيامت په ورځ زه خپله د دوی مدعي يم)

جزيه څه شی ده؟

جزيه له هغه مال څخه عبارت ده چې ذميان يې اسلامي دولت ته ورکوي، ددې په مقابل کې اسلامي حکومت دوی ته امکانات او سهولتونه برابروي، د دوی ساتنه کوي، د جنګ نه معاف دي، دا هم بايد له ياده ونه ايستل شي چې په ماشومانو، ښځو، ليونو، عمر خوړلو او ړندو باندې جزيه نشته.

پوښتنې

۱ـ ذمه څه شی ده او اهل ذمه کوم کسان دي؟

۲ـ د اهل ذمه حقونه بيان کړئ.

۳ـ آيا جزيه باج اخېستنه ده که په مقابل کې يې ذميان عوض تر لاسه کوي؟ روښانه يې کړئ.